

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARA
București

Cota

43241

Inventar

778397

ROȘU, GALBEN
ȘI ALBASTRU
ROMAN DE
ION MINULESCU

EX LIBRIS

CULTURA NAȚIONALĂ

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 43241
Inventar 778397

ION MINULESCU

ROȘU, GALBEN

ȘI ALBASTRU

S'A EDITAT

ȘI TIPĂRIT

DE CVLTVRA

NAȚIONALĂ

BUCUREȘTI 1924

B.C.U. Bucuresti

C778397

Drepturile rezervate

LUI

DUMNEZEU

CARE NE-A PURTAT DE GRIJE

LUI

MIHAI VITEAZU

CARE A ÎNCERCAT PRIMA ÎNTREGIRE A NEAMULUI ROMANESC

ȘI

MIE INSU-MI

CARE AM SCRIS CELE CE URMEAȚĂ

I. M.

*Ah ! Que le monde est grand à la clarté des lampes !...
Aux yeux du Souvenir que le monde est petit !*

CHARLES BAUDELAIRE

I

SOL, SOL, SOL, MI BEMOL...
FA, FA, FA, RE!...

ARCUȘELE se cabrară pe coarde ca o turmă de girafe sălbatice, prinse într'o plasă de sârmă ghimpată și spaima lor răsună ca niște lovituri surde în poarta îmblânzitorului de bestii umane și note muzicale. Albastru și multiplicat ca fumul pipelor pe sfârșite, ecoul abecedarului simfonic sbură din cutiuțele de lemn, drept în sus, ca sufletul sinucișilor cu dinamită. Odată ajunse în tavanul roș-pompeian al Ateneului, toate aceste fire imaginare se îndoiră ca niște undițe, la vederea cărora delfinii de aur își încovoieră spinarea și spaima lor se contopì cu spaima arcușelor din orchestră, care de data asta rămăseseră inerte ca gâturile unor girafe împăiate. Și se făcù tăcere... În sala Ateneului nu mai eră nimeni. Dispăruse și orchestra și publicul. Un singur auditor mai rămăsese în fotoliul 49. Eram eu. Și peste mine cupola edificiului cobora vertiginos ca un balon sferic, incendiat în spațiu de un trăsnet. Voiam să țip; dar cu un

singur tipăt nu poți înlătura un pericol. Voiam să fug, dar brațele fotoliului mă înlănțuiau ca o femeie stupidă și sentimentală. Undițele albastre prinseseră delfinii galbeni și gipsul decorativ trăgea după el toată această minusculă mare de flăcări. Spectacolul eră grandios și deprimant. Cataclismul se mutase de data asta în spațiu și afară de mine singur, în spațiu nu mai există decât roșu, galben și albastru...

.....

Mă deșteaptă vocea proprietăresei care în timpul visului, îmi bătuse în ușa, parodiind fără să vrea începutul simfoniei a V-a.

Eră grăbită și speriată. Se întâmplase oare ceva neobișnuit?... De când se începuse războiul, obișnuința cotidiană se schimbă și ea după prescripțiile stării de asediu.

Sar jos din pat și mă uit la ceas. E ora două și jumătate, sau, după orarul oficial, paisprezece și jumătate. E ziuă dar. În odaia mea însă, e întuneric. Ferestrele sunt căptușite cu hârtie albastră, precauțiune inutilă contra Zepellinului care vizită Bucureștii numai noaptea.

Aprind lumina electrică și deschid ușa. D-na Charlota Grümberg, dă buzna în odaie și se repede să deschidă fereastra.

— Ce e? Ce s'a întâmplat?

— Ceva teribil.

— Ard Bucureștii?... L'au aprins bombele incendiare?

— Ai să vezi, ai să vezi... Poftim, privește...

Și din cadrul ferestrei, mai agitată ca a șaptea nevastă a lui Barbă-Albastră, d-na Grümberg se apleacă spre stradă, lungindu-și gâtul în direcția pieții Sfântul Anton.

— Spune dacă ai mai văzut așa ceva... Mai mare rușinea!...
O să râdă de noi ofițerii aliați...

Curios, mă apropii de ea, privesc în stradă și par'că nu-mi vine să cred ochilor. Revolta proprietăresei mele, eră în parte justificată.

Mai mulți gardiști și comisari de poliție asaltează magazinele de pe strada Carol, smulgând drapelele naționale pe care nu știi de ce, negustorii le arboraseră peste tot, ca la 10 Maiu. Intreaga stradă nu e decât o vastă agitație de roșu, galben și albastru. Celelalte colori aproape nu mai există. Se aud țipete și chiar înjurături. Din când în când, se sparge și câte un geam. Nedumerirea unora mărește revolta altora. Mulțimea anonimă începe să umple strada. Un tramvai cu cai, s'a oprit în fața Poștei și nu mai poate înainta. Conducătorul strigă și sună clopotul disperat. Ferestrele s'au deschis peste tot. În cadrul lor, capetele femeilor speriate se agită confuz ca un cârd de găște care te amenință dela distanță. Balcoanele sunt tixite. Toată lumea se întreabă cu privirea, cu gestul și cu vorba. Dar autoritățile polițienești, fie că nu vor să dea nici o lămurire, fie că nu cunosc nici ele cauza pentru care li s'a dat ordin să curățe orașul de tricolorul național. Nimeni nu știe de ce și pentru ce...

E de ajuns să arunci însă o singură piatră în baltă, ca orăcăitul broaștelor să tacă pe dată...

Din dealul Mitropoliei, primul dangăt de clopot se rostogolește peste oraș, greoiu și resemnat ca un tren de marfă ce s'ar fi prăbușit într'o prăpastie. Urmează apoi altele și altele tot mai dese. Odată cu ele, țișnălele gardiștilor săgetează somnolența văzduhului cu impertinența lor de femei isterice.

Pe măsură ce semnalele de alarmă măreau cacofonia acestui duet lugubru, strada Carol se golea tot mai grabnic de mulțimea curioșilor care o invadaseră câteva minute mai înainte. Gloata compactă se topia ca o pastilă de sublimat corosiv într'un lighean cu apă fiartă. Cât ai clipi din ochi, în stradă nu mai rămăsese nimeni. Cetățenii anonimi și reprezentanții forței publice, intraseră par'că în pământ. Tramvaiul cu cai dispăruse și el. Balcoanele păreau acum niște colivii goale, iar ferestrele căptușite cu hârtie albastră, pleoapele unor călugărițe în rugăciuni. Vitrinele magazinelor se îndoliară și ele sub carapacele obloanelor de tinichea și hârșăitul lor de fereastră, însângera par'că și mai mult rănilor nevindecate încă, ale orașului.

Cinci minute mai târziu, pe stradă nu mai rămăsese decât bucăți răzlețe de stofă tricoloră, sfâșiată din drapelul național: Roșu... Galben... și Albastru!...

Aeroplanele dușmane veneau să bombardeze iar Bucureștii...

Inchid fereastra și cu prestanța exagerată a unui erou de operetă, încerc să-mi liniștesc proprietărea care a început să tremure.

Relațiile dintre mine și d-na Charlota Grümberg sunt de așa natură, că în prima săptămână după ce m'am mutat la dânsa, i-am zis «Coană Lotty» iar după alte trei zile «dragă Lotty». D-na Grümberg este o văduvă de treizeci și patru de ani, socotiți după vârsta d-rei Viki, singurul ei copil, care a împlinit cincisprezece ani în ziua declarării războiului. Are părul galben auriu ca tărâțele de lemn, fața rumenă ca o turtă

dulce spoită cu sirop de zahăr ars, ochii albaștri ca sticlele de apă gazoasă, nasul scurt și insinuant cu nările vizibile ca două lanterne de automobil și buzele cărnoase, obraznice și răsfărânte ca ghizdurile unei fântâni. E înaltă, corpulentă, solidă și totuși, admirabil proporționată. Brațele ei albe și generoase așteaptă par'că să te prindă ca un colan de salvare, într'un naufragiu pe mare, iar degetele argintii și roze, par două legături de sparanghel pe taraba unui negustor de legume. Picioarele fine și delicate suportă cu grația unor socluri minuscule pulpele stilizate ca două coloane clasice, pe cornișa cărora, frontonul șoldurilor elastice și nervoase, completează arhitectura minunată a acestui templu feminin destinat cultului profan.

Lotty are, ca sălbaticii din Africa centrală, preferințe numai pentru lucrurile care i-au violentat atenția. Ii place cinematograful, caramelele de ciocolată, esența de roze și pantofii americani cu tocul drept și scurt-probabil o veche obsesie moștenită dela bărbatu-său, care era reprezentantul fabricilor «Walk Over», «Hanan» și «Edwin Klapp».

Pe mine mă iubește fiindcă seamăn (deși nu am în mine nici un strop de sânge semit) cu un văr al ei, pe care l-a iubit la nebunie când era fată mare. N'a putut să-l ia de bărbat însă, fiindcă vărul-său era violoncelist și nu câștigă îndeajuns. Din cauza asta, Mauriciu Polak s'a sinucis chiar în ziua nunții ei cu Solomon Grümberg. Și bărbatu-său, care era bogat și iertător, a reușit s'o vindece mai repede de cum și-ar fi închipuit, de amintirea vie a primului ei amor defunct.

Când m'a văzut pe mine însă, a tresărit din nou ca și cum s'ar fi găsit față în față cu mortul de acum șaptesprezece ani. Când am întrebat-o de prețul odăii, a închis ochii, s'a

sprijinit de speteaza unui scaun și cu vocea bemolată ca un tremolo de violoncel (bine înțelese) mi-a răspuns oftând:

— Cât vrei să-mi dai d-ta...

M'am mutat fără să știu cât am să plătesc și de trei ani, prețul odăii mele a variat după dispoziția sufletească a fiecărui din noi. Lotty e o femeie ideală. Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o ceașcă de ciocolată cu frișcă.

Aeroplanele dușmane sburau acum pe deasupra casei noastre. Le auzeam mârâitul motoarelor ca preludiul unui lătrat de câine. Bateriile noastre antiaeriene își înteteau bubuiturile. Dela începutul războiului însă, nici un aeroplan dușman nu fusese doborât, nici unul nu fusese scos din luptă. Câte veneau, atâtea plecau. Era o distracție macabră, la care cei de sus, nu luau parte decât ca spectatori inviolabili și aproape chiar invizibili. Blestemul celor de jos nu-i putea nici ajunge, nici emoționa. Și spectacolul acesta se repetă în fiecare zi, cu o precizie exasperată, la aceeași oră, cu același număr de bombe aruncate asupra orașului și cu aceeași inutilă intervenție a obuzelor românești, fabricate în arsenalele apărării noastre naționale. Tragedia noastră cotidiană se banalizase într'atât, că publicul începuse cu timpul să râdă ca la o piesă de Caragiale.

Simt că Lotty e supărată pe mine. Eu nu mă știu vinovat cu nimic. Dar mai știu că de câte ori este supărată pe mine, Lotty are perfectă dreptate. Sunt un incorigibil. Iubirea femeilor îmi deviază acul busolei sufletești. La mine steaua polară, s'a mutat în hemisferul austral. Când e supărată, Lotty

scrâșnește din dinți și își presează buzele ca niște Dardanele în miniatură. De data asta, Arhipelagul nu-și mai amestecă apele cu Marea de Marmara.

- De ce ești supărată, Lotty?
- Și de ce n'ași fi?...
- Te plictisește războiul?
- Ce am eu cu războiul!...
- Ți-i frică de bombe?
- Par'că frica te păzește de moarte!...

După câteva duzini de întrebări și răspunsuri în felul celor de mai sus, reușesc să aflu că azi dimineață, pe când dormeam, m'a căutat o femeie acasă. Pentru prima oară, o femeie vine la mine acasă. De trei ani, singura femeie care intră în odaia mea, e Lotty. Cu celelalte mă întâlnesc la cafenea, la redacție, la hotel sau la ele acasă. Sunt curios să știu cine a fost.

- N'a spus cum o cheamă?
- A spus că știi tu cine este.
- Și cum eră? Tânără, bătrână?...
- Iaa!... o biată fetiță... o mucoasă!... A spus că este elevă la conservator.

Dela conservator cunoșteam poate zece eleve, nu una singură. Lotty însă, nu-mi dă răgaz s'o ghicesc.

— Ea, a spus... Dar cine poate ști dacă este așa?... Mie mi-a făcut o impresie foarte proastă. Așa eleve de conservator, nu se găsesc decât pe la bariera Moșilor...

Mă jur că nu mi-am dat întâlnire acasă cu nici o femeie, că dintre elevele dela conservator nu cunosc decât pe sora unui coleg de redacție care dealtfel, este logodită cu un ofițer de pe frontul de Nord, și care probabil a și plecat din București în Moldova ca să fie mai aproape de el.

Ne împăcăm după un anume protocol pe care de trei ani, îl respectăm cu sfințenie. Ce femeie delicioasă e Lotty!... Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o chiflă rumenă, abia scoasă din cuptor!...

După ce s'a convins că fusesem străin de vizita elevei de conservator, mi-a destăinuit mica ei răzbunare.

— Când mi-a spus: Vreau să vorbesc cu d-l Mircea Băleanu, mi-a râs în față ..

— Și tu ce-ai făcut?

— Ce să fac?... Par'că puteam s'o bat!... I-am răspuns: Nu mai stă aici d-ră dragă... s'a mutat de frica bombelor mai spre mahala...

În momentul acela, sirenele fabricelor începură să sune mai răgușite ca olifantul lui Roland la Roncevaux. Aeroplanele dușmane își făcuseră obișnuita plimbare de după amiază și plecaseră. Orașul începea să-și trăească iar parodia vieții impusă de înaltele rațiuni de Stat.

La ora patru, trebuia să fiu la biouroul cenzurii, unde guvernul adăpostise câțiva din intelectualii cei mai de seamă ai țării. Intelectual însemnă: scriitor, ziarist, artist plastic, muzicant, actor, profesor, avocat, doctor și la nevoie chiar militar activ. Eu unul întruneam aproape toate titlurile și calitățile cerute unui bun cenzor — eram scriitor, ziarist, avocat și pe deasupra, prieten bun cu ministrul instrucțiunii publice, șeful cenzurii. Biouroul cenzurii ca și «Marele» sau diferitele alte Cartiere mai mici ale armatei, serveau de refugiu dezertorilor cu «bilet de voie». Aici se găsea cea mai mare parte din animatorii

răsboiului, din vremea neutralității. Eră natural deci ca Statul să se îngrijească de soarta acestor superbi vizionari, pe care aurul german nu-i putuse conrupe.

Cei care propovăduisem intrarea în acțiune pentru întregirea neamului, ne îndeletnicim acum cu cea mai calmă și stupidă dezagregare a propriei noastre ființe. Deslipim plicurile și cetim scrisorile ce nu ne sunt adresate nouă. Profanăm toate podoabele sanctuarelor sufletești : dragostea celor care se cheamă, curiozitatea celor care se caută, nerăbdarea celor care se așteaptă și nedumerirea celor care se chinuesc. Fiecare din noi, este un fel de bărbier al Regelui Mydas care a descoperit niște noi urechi de măgar, necunoscute încă marului public. Nimeni nu-și poate însă potoli mâncărimea de limbă. Și trestiiile vorbărețe, cresc peste tot — pe străzi, prin cafenele, prin biurouri, prin tramvaie și chiar pe front.

Mă simt obosit. N'am dormit toată noaptea. Am jucat poker cu colegii dela cenzură. Până pe la miezul nopții, eram în pierdere și nu puteam pleca. După miezul nopții, eram în câștig și iar nu puteam pleca. Când se luminează de ziuă, am vrut să plec, dar nu mi-am găsit biletul de liberă circulație. Dela pocker ne-am dus cu toții direct la biurou. Nu știu ce-au făcut ceilalți. Eu însă pe la ora zece, m'am făcut bolnav și-am venit acasă, să mă culc. Dacă nu mă deșteptă Lotty, puteam dormi până seara. Aș fi pierdut însă spectacolul din stradă și poate că visul meu s'ar fi desfășurat în decorul altor colori decât cele naționale.

În sală mă întâlnesc cu d-ra Viki. Fata seamănă cu mama la păr, la ochi, la nas și la gură. Cu timpul probabil că are să semene și la corp. Dela tată-său n'a moștenit decât obraji

pistruiați și încăpățânarea omului de afaceri, de a nu renunța la nimic din ce și-a pus în gând.

Cu d-ra Viki sunt în veșnică ceartă. Am prins-o de câteva ori, uitându-se prin gaura broaștei. Nu știu pe cine spionează — pe mine sau pe mamă-sa? Copiii au simțurile mult mai dezvoltate ca oamenii maturi. Bănuește oare ceva, sau este o simplă deprindere de copil prost crescut? Dacă ar avea mai mult decât cincisprezece ani, curiozitatea ei m'ar încânta poate. Cum însă nu-i dau nici o atenție, mă simt oarecum jenat când trebuie să-i ascund prezența mamă-sei în odaia mea. Când îi aduc bomboane englezești, strâmbă din nas ca și cum i-ași da să mânânce chinină, iar mărtisorul pe care i l-am dat anul acesta, după ce a trecut luna Martie și l-a legat la piciorul stâng pe sub ciorap. Poate că d-ra Viki este un copil precoce. Lotty însă, crede că toate aceste mici extravagante, sunt influența pensionului. Dar pensioanele s'au închis odată cu declararea războiului și Viki își continuă acum studiile acasă, cu Lotty și cu mine.

Mi-aduc aminte de un principiu biologic: «Necesitatea creează organul». Dacă Lotty n'ar fi avut o fată, eu nu ași fi făcut niciodată pe profesorul de istorie și dacă Viki n'ar fi avut numai cincisprezece ani, profesorul n'ar mai fi fost poate, chiriașul mamei sale.

— Bonjour Viki.

— Bonjour Mircea.

— Cum stăm cu istoria?

— Am ajuns la lupta dela Nicopole.

— Unde creștinii au fost bătuți de Turci?

— Fiindcă Mircea Basarab și-a trădat aliații...

Răspunsul d-rei Viki mă plesnește ca un bulgăre de zăpadă

drept în frunte. Nu cumva eleva începuse să știe mai multă istorie decât profesorul?...

O mângâi în treacăt și mă grăbesc să cobor în stradă. În poarta casei însă, mă așteaptă o nouă surpriză. Agenții unui biurou de pompe funebre, ținuesc tocmai o perdea de doliu pe echisonul căreia cetesc inițialele numelui meu: M. B. Nu-mi vine să cred ochilor. Dacă la București poți avea într'o singură zi numai, atâtea surprize, ce trebuie să fie oare pe front?...

Mă apropii timid de unul din cioclii și-l întreb:

— Cine a murit, vă rog?

— Un domn deaici, de sus... A fost omorât de bombe.

— Nu cumva știți cum îl chiamă?

— Moritz Braunstein...

Răsuflu adânc și ușurat de cea mai stranie nedumerire ce avusesem până atunci în viață. Eră locatarul dela etajul al III-lea, de care auzisem cu o zi înainte că fusese rănit de o bombă chiar în fața Poștii.

Pornesc grabnic pe calea Victoriei spre Capșa. Până la ora patru aveam timp să culeg și ultimele noutăți dela marele cartier al sedențarilor.

Aici găsesc mobilizate toate forțele disponibile ale inutilității omenеști. Majoritatea o formează ziariștii și pensionarii.

De ziariști nu se mai simte nevoie fiindcă ziarele nu mai pot publica decât ce le îngăduie cenzura. Faptele sunt șablonate după chipul și asemănarea comunicatului oficial și al informațiilor dictate «nec varietur». Cât despre comentariile scrise cu apă de «*fleurs d'oranger*» nu mai vorbesc. Ele întrec în banalitate și platitudine pe cel din urmă analfabet guvernamental.

Adevărații candidați la sinucidere însă, sunt pensionarii. De când s'a declarat războiul, cea mai sinistă parodie de activitate o desfășoară octogenarii. Soluțiile lor sunt ca sentințele Curții de Casație. Păsuiții morții, au devenit șampionii vieții. În lipsa celor care trebuie să trăească, fiecare din ei, încearcă să se justifice pentru ce n'a murit încă.

Într'un cerc mai sgomotos se discută întâmplarea din strada Carol. Aflū însăfârșit și eu pentru ce negustorii arboraseră tricolorul național pe care poliția românească avea să-l întâmpine pentru prima oară poate, cu brutalitate, necuviință și amendă.

Unul din ajutorii de primar ai Capitalei, adusesese la Palatul de Justiție vestea unei mari victorii românești pe Argeș. Știrea se împrăștiase ca fulgerul. Până să ajungă la centru însă, știrea trebuia să treacă, fatal, mai întâiu pe străzile Carol, Șelari și Lipscani. Negustorii în majoritate Evrei, crezuseră că momentul e bine venit pentru o spontană manifestație de simpatie și lealitate față de țara în care nu trăiau încă cu titlul de cetățeni legali. Știrea însă, era falsă. Imbecil sau extrem de distrat, ajutorul de primar mințise sau fusese mințit. Adevărul era altul. Armata noastră suferise o nouă înfrângere, grație neglijenței sau trădării unui General care fusese chiar destituit și trimis în judecata Curții marțiale. În primul moment, exuberanța patriotică a negustorilor din strada Carol, fusese interpretată ca o manifestație de simpatie față de puterile centrale, spre care majoritatea sentimentelor evreești, oscilase pe față tot timpul neutralității noastre. Când s'a aflat de isprava ajutorului de primar, era prea târziu. Simbolul patriei fusese terfelit de însăși puterea executivă a Statului.

În cafenea nu se discută decât gafa poliției. Acesta eră de altfel singurul fapt la ordinea zilei. Noua noastră înfrângere nu mai impresionă pe nimeni. Opinia publică se obișnuise să privească situația cu resemnarea unui bolnav ce trebuie operat de apendicită. Trădarea generalului produsese la început oarecare senzație. Nedumerirea bucureșteanului însă nu trăește decât «*ce que vivent les roses*». Indepărtata origină străină a trădătorului motivă îndeajuns gestul omului cu chipiu de general român.

Cei câțiva care încearcă să însuflețească discuția, renunță copleșiți de indiferența celor mai mulți. La Capșa, respectul vârstei primează greutatea rațiunii. Fiecare din ei leagă evenimentele prezente de amintirea unui pretins eroism personal. Inchiși hermetic în borcanele de sticlă ale trecutului, s'au pomenit deodată cu etichetele șterse de frecătura anilor. Dulceața de cireșe amare se confundă cu belteaua de gutui și magiunul de prune cu șerbetul de zahăr ars. Luați în total sau în parte, aspectul personalității lor rămâne acelaș. Dinastia Ptolomeilor, scrie pe bucățelele de zahăr cubic, istoria întregirii neamului românesc!...

La masa din fund, un căpitan în rezervă perorează:

— Pe vremea mea, când am trecut Dunărea la șaptezeci și șapte.

Dela o masă de alături însă, îl înfundă un fost prefect în Basarabia:

— Când l-a văzut Vodă Cuza, așa dârz, i-a zis: Bravo băiete!... Na trei galbeni să te duci la Țarigrad și să...

Și n'am mai auzit nimic. Am ieșit din cafenea cu un zâmbet pe buze și cu o piatră de moară pe suflet.

Târziu de tot, sau poate mai curând chiar decât m'aștept, mă vedeam și eu într'un fotoliu de bunic sau la o masă de

cafenea, în mijlocul a lor mei sau într'un azil de bătrâni, povestind ca și ei, ce s'a întâmplat pe vremea când eram... Da. Când eram mobilizat la biroul cenzurii, aeroplanele dușmane bombardau Bucureștii de câte două ori pe zi. Tunurile noastre înghețaseră la Arhanghel, iar escadrilele aeriene, se rătăciseră pe Volga. Aliații ne mângâiau cu bilețele dulci trimise prin telegrafia fără fir, iar Rușii cântau «*Boje Taria hrani*» și așteptau ordine să se bată și ei odată — cu Nemții sau cu Românii, — le era egal. Armata noastră plecase la războiu pregătită ca pentru o vânatoare de epuri. Și ca nepoții de mai târziu să poată pricepe mai bine cum se bătuseră buncii lor în prima fază a războiului pentru întregirea neamului, aveam să le citesc din poveștile conquistadorilor spanioli, pasajul cuceririi Perului de către Francisco Pizarre.

Călăreți necunoscuți îmbrăcați în fier, coborîră de pe stâncile Anzilor. Unul din ei purta stindardul Castiliei și Francisco Pizarre călăreă în fruntea lor. Incasul Atahualpa îi așteptă cu douăzeci de mii de Peruvieni. Tovarășii lui Pizarre nu erau decât trei sute. Peruvienii însă nu mai văzuseră până atunci cai. Ei credeau că cele două animale — călărețul și calul — fac o singură ființă, un fel de zeităte nouă cu două capete. Și Atahualpa care se considera el însuș un zeu, înaintă în litiera lui de aur, înconjurat de marii preoți, de fecioarele templului și de soldații goi, înarmați cu lăncii de lemn. Credea că la vederea lui, ființele necunoscute vor fi orbite de măreția și strălucirea spectacolului și vor îngenunchia umilite în fața stăpânului suprem al munților de aur. Pizarre însă ridică spada, invocă pe sfântul Iacob și călăreții șarjară în timp ce preoții cântau «*Exurge Domine*». Armata oamenilor goi, fuse parte distrusă, parte pusă pe fugă, iar Atahualpa căzu prizonier.

Ca să-și poată recăpăta libertatea, incasul învins dăruie spaniolului învingător, tot aurul său personal, apoi tot aurul supușilor săi și înfine, tot aurul Anzilor Peruvieni. Dar aurul, ca și păcatul, este tot o născocire a diavolului. El întuneacă mintea și pietrifică inima, exagerează nevoile vechi și creează pofte nouă. Și când Atahualpa nu mai avu ce să-i dea, înduișat de suferința prizonierului său, Pizarre îl dădu pe mâna Inchiziției...

Cupola Ateneului ce se prăbușise peste mine, în vis, devenea astfel simbolul realității nemărturisite. Bătăile în ușă, cu care Lotty parodiase fără să vrea începutul simfoniei a V-a, răsunau de data asta mult mai puternic în ușa zăvorită de minciunile trecutului, a unui neam întreg.

Nu știu cine eră, ce doreă, cât cerea și până când aveă de gând să mai bată încă... Ecoul luptelor de pe front însă, îmi asurzeă urechile ca niște ciocănele de țambal cu nume și sonorități diferite: sol, sol, sol, mi bemol... fa, fa, fa, re!...

II

SECRETELE ȘEFULUI
DE CABINET

TOTO Radian, unul din șefii de cabinet ai ministerului de interne, îmi este prieten. Dela el știu tot ce nu se poate afla la biuroul cenzurii.

De când s'a declarat războiul, cei doi șefi de cabinet fac de noapte mare, cu rândul, chiar acasă la ministru. Telefonul sbârnîe toată noaptea și telegramele cifrate, de cele mai multe ori, reclamă rezolvări urgente și chiar imediate.

La noapte știu că e rândul prietenului meu. Mă duc să-l văd. Simt nevoia să stau de vorbă cu cineva, care mi-ar putea umple golul din suflet cu o știre nouă — bună sau rea; n'are importanță. Presimt că în jurul meu se pregătește ceva în ascuns. Știu bine că și eu ca și alții nu suntem decât un fragment din fresca decorativă a unui zid cuprins de igrasie. Aceiaș soartă ne așteaptă pe toți. Fiecare însă, trebuie s'o întâmpine cu prestigiul propriei lui personalități. Când ai posibilitatea s'o bănuiești, te mângâi cu aparența unei desrobiri conștiente. Evenimentele neașteptate însă, pun stăpânire pe tine ca un pumnal ce te-a lovit în timpul somnului. Un roman tipărit complet într'un volum, rămâne de multe ori cu filele dela mijloc netăiate. Un roman tipărit în fascicule însă,

se cetește capitol cu capitol, filă cu filă, rând cu rând. Simt dar nevoia să-mi anticipez necunoscutul zilei de mâine, să-mi controlez bănuielele sufletului cu colaborarea ochilor și a urechilor și să mă apropiu de omul cu care m'ași putea întregi.

Ministrul de interne locuiește în strada Scaune. Drumul cel mai scurt, este dar, prin dosul Poștei, strada Stavropoleos, Banca Națională, Bursa, statuia lui Mihai Viteazu, Universitatea, statuia lui Ion Brătianu și strada Batiștea până în strada Scaune.

Noaptea, orașul e sinistru. Nu sunt nici tramvaie, nici trăsură. Din gările dela periferie, flueratul locomotivelor nu mai pătrunde ca altădată până în inima Capitalei. Un tren fără fluerat de locomotivă, e ca o pălărie de muschetar fără penaj. Aproape nu se mai aude nici uruitul vagoanelor. Și cu toate acestea, noaptea, circulația pe C. F. R. e mai intensă ca ziua.

Din când în când, un automobil cu farurile stinse trece pe lângă tine ca o fantomă. În toată această înscenare de film senzațional, nu se petrece însă nimic misterios. În automobil nu poate fi decât un reprezentant al autorităților militare sau civile. Statul a rechiziționat toate automobilele particulare.

Gardiștii stau lipiți de ziduri ca niște «*ex-voto*»-uri pe care Poliția Capitalei i-a închinat sfinților Constantin și Elena, patronii Bucureștilor.

Lumini aprinse nu se văd pe nicăieri. Felinarele sunt vopsite cu negru, iar ferestrele caselor, oblojite cu jurnale sau hârtie colorată, par bolnave de brâncă. Pe unde scapă din casă întâmplător câte o şuviță de lumină în stradă, fereastra pare un ochiu sbanghiu. Până și țigara aprinsă, e ordin s'o ții ascunsă în podul palmei ca pe o perlă nedeșghiocată încă din stridia bolnavă.

Toto e singur. Afară de o servitoare și gardianul dela poartă, nu mai e nimeni în casă. Familia ministrului se mutase la moșie, în Moldova, chiar a doua zi după prima bombardare aeriană, iar ministrul plecase misterios ca de obicei în oraș, probabil ca să vegheze ca Sfânta Genevieva pe somnul agitat al bieteii Capitale. În schimb, lăsase numărul telefonului unde trebuia anunțat în caz când ar fi fost nevoie de dânsul. Ciu-dat lucru însă, numărul acesta nu era trecut în cartea telefonică, deși d-ra dela centrală, te puneă imediat în legătură cu el, oricând l-ai fi cerut, atât ziua cât și la orice oră târzie din noapte.

Sosisem la timp. Șeful de cabinet avea știri de o gravitate excepțională și pe deasupra, mai avea nevoie și de serviciile mele.

— Bine c'ai venit, îmi strigă el când mă văzu intrând pe ușă. Mă gândeam tocmai ce-am să fac toată noaptea singur și cu sufletul sfâșiat de atâtea emoții.

— Știri proaste?

— Dezastru!...

— Spune repede... Ce s'a mai întâmplat?

În primul moment Toto mă luase cu asalt. În clipa în care trebuia să înceapă însă destăinuirile, se opri brusc și mă privi cu spontaneitatea vorbitoare a unor lanterne electrice.

— Jură-mi că nimeni altul afară de tine...

— Am înțeles. Ți-o jur...

— Dacă s'ar afla mâine la cafenea, e nenorocire... Să știi...

— Inșiști degeaba... Doar m'am jurat. Afară de mine n'o să știe nici tata chiar, de-ar învia...

— Iată ce este....

Și șeful de cabinet respiră pe biurou câteva telegrame cifrate, pe sub rândurile cărora adăugase cuvintele corespunzătoare din dicționar.

— E una pe care n'am putut-o descifra bine. E vorba însă de mobilele și colecțiile de artă dela Palat... Știi că Peleşul a fost ridicat și trimis la Iași...

— Crezi că Nemții s'ar fi atins de ceva din Castelul Regelui Carol și al Carmen-Sylvei?...

— Paza bună, trece primejdia rea. Acum se evacuează și cele două palate din București. Căderea Capitalei, e chestie de câteva zile numai. Guvernul însă ascunde adevărul ca să nu se producă panică. Ministerele au început să-și împacheteze arhivele. S'au și făcut liste de funcționarii care trebuie să meargă la Iași. Nu-i ducem pe toți fiindcă n'avem unde să-i plasăm. Plevușca o să rămână aici, să lucreze sub ordinele unui girant al fiecărui minister. Am ales tot unul și unul. Numai filo-boși. Măine noapte, la ora zece, pleacă din gara Mogoșoaia primul tren cu familiile funcționarilor dela ministerul nostru... Dar să știi că toate lucrurile astea se fac în secret. E cuvânt de ordine... Cine nu știe să-și păstreze gura, rămâne la București cu Nemții.

Il întreb atunci cu oarecare temere, ca și cum n'ași fi vrut să-mi calc cuvântul dat.

— Dar cu noi dela cenzură, ce-aveți de gând să faceți?

— Probabil că n'o să vă evacuăm nici pe voi toți. Trebuie să ne restrângem pe cât putem. La Iași n'o să fie nevoie de atâția... Dealtfel, o să găsim și pe acolo ca și pe aici, destui «învârțiți».

Revoltat de ce s'ar fi putut întâmplă, ridicai tonul.

— Să știi că eu nu rămân cu Nemții nici mort. Mai bine cer să fiu trimis pe front!...

Toto mă privi speriat:

— Dar cine-ți vorbește de tine?... Tu mergi cu siguranță la Iași... Urmezi guvernul, familia regală și drapelul țării... Cum o să rămâi la București cu Nemții?... Tocmai tu care i-ai înjurat o vieață întreagă?... Nu vezi că nu se poate?... Ești copil să-ți închipui altfel!... Și-afară de asta, cum o să te lase ministrul tocmai pe tine la București?...

Deși extrem de banale, argumentele șefului de cabinet aveau aparența cauzelor câștigate. Și Toto continuă:

— Nu e însă vorba de tine ci de altcineva: trebuie să anunț numaidecât pe Jenny să-și facă bagajul imediat și să plece mâine noapte cu primul tren. Vreau să scap de o grijă și s'o știu la adăpost din vreme.

D-na Jenny Vasilescu, nevasta unui colonel de pe front, eră amanta prietenului meu, din ziua mobilizării, când îi fusese prezentată chiar de bărbatu-său, un văr al ministrului de interne. Și cum luna de miere, la amanți, se prelungește tot timpul cât durează și dragostea, eră natural ca Toto să se gândească înainte de toate la Jenny.

— Fă-mi te rog un serviciu, dragă Mircea, îmi zise el cu oarecare reticență în voce.

Incepusem par'că să ghicesc. Ridicai din umeri și cu aceeaș lipsă de entuziasm, răspunsei:

— Dacă e posibil; cu plăcere... Te mai îndoești?

— Iată ce vreau să-ți cer. Tu poți circula toată noaptea. Ai bilet de voie. Nu?...

Dădui din cap în chip afirmativ.

— Vreau s'o anunț pe Jenny chiar în noaptea asta. Când trebuie să plece la drum, femeile nu sunt niciodată gata la ora fixată. Mi-e teamă că n'are să aibă destul timp să-și facă bagajul. Măine când am s'o pot vedeà eu, o să fie prea târziu. Nu vreau să-i telefonez fiindcă mi-e teamă să nu ne-asculte cineva pe fir... Fii drăguț și dă tu o fugă până în strada Nisipari... E abia zece și jumătate. Nu cred să se fi culcat... Uite, o anunț eu la telefon că vii. Comunică-i ce-ți spusei. Țin absolut să plece cu primul tren de mâine noapte. De ăsta cel puțin, sunt sigur că pleacă. Celelalte însă... Dumnezeu știe!...

Ghicisem exact. Imi venià să zâmbesc și să-i scuipe în frunte, fraza lui Moliere:

— *Tu l'as voulu Georges Dandin!*

Imi păstrai însă calmul și demnitatea omului hotărît să ducă sacrificiul până la capăt.

— S'a făcut... N'ai nici o grijă. Intr'un sfert de ceas, sunt acolo. Telefonează-i numai să știe că vin.

Toto îmi strânse mâna cu căldură și grăbit porni cu mine spre ușă. În clipa însă când să ne despărțim, mă scutură de mâneca hainei.

— Apropos... Uitasem să-ți spun...

— Altă nenorocire?

— Da și nu... Cum vrei s'o ei... Mi-ai dat însă cuvântul de onoare că lucrurile astea rămân între noi...

— Iar te'ndoești de mine? Doar ți-am jurat!...

— Știi că Laurențiu Blebea e spion german?

— Nu se poate!

— Ba se prea poate. Am raportul detaliat dela Siguranța generală. Persoana din dosarul Günther trecută cu 100.000 de lei, sub inițialele L. și B. este nenea Laurențiu al nostru!...

— Extraordinar!...

— Ba ceva și mai extraordinar e că a și dispărut... Nu știi?... Se crede că s'a strecurat printre rândurile dușmanului.

La surpriza asta nu mă așteptam pentru nimic în lume. Bănuiam bunăoară că Bucureștii au să fie ocupați de Nemți. Dar că Blebea ar fi putut fi spion... trădător de patrie!... A, nu... asta niciodată!... Noutatea asta nu-și putea găsi loc în capul meu, după cum trupele noastre nu-și puteau găsi încă punctul de rezistență pe front.

Laurențiu Blebea era prietenul nostru. Transilvănean de origină, dar venit în regat de copil mic, Blebea ne cunoscuse în clasa V-a la Liceul Lazăr, după ce sfârșise gimnaziul din Târgoviște. Deatunci încolo, mersese cu noi mână în mână, din liceu în universitate și după licență, în barou, în gazetărie și în vârtejul manifestațiilor politice cu caracter național, care marcase personalitatea vieții noastre de toate zilele, din ultimii ani. În timpul neutralității, Blebea fusese unul din cei mai dinamici animatori ai maselor populare, oridecâte ori venia vorba de înfăptuirea idealului național. Visul lui Mihai Viteazu, era visul lui de toate... zilele. În «Garda demnității naționale» Laurențiu Blebea era penajul alb al Regelui Enric al IV-lea în lupta dela Ivry. La declararea războiului, ceruse să fie angajat ca voluntar și trimes pe front cu prima companie de vânători ce avea să dea ochii cu dușmanul. Prietinii și admiratorii lui însă, îl puseseră la adăpost. Un Laurențiu Blebea nu trebuia să moară în mod stupid, de glonțul rătăcit al vreuni honvez. La biuroul cenzurii putea fi mai de folos atât fraților de sub jugul maghiar cât și cercurilor diriguitoare din România liberă. Blebea vorbea curent șase limbi

și scria cu ușurința rândunicii care încondeiază luciul apelor calme, cu hieroglifele sborului ei fantezist...

Iată dar cu adevărat un secret, pe care trebuia să-l păstrez numai pentru mine, chiar dacă nu mi-ai fi dat cuvântul.

În stradă, același întuneric, aceeași liniște, aceeași lipsă de viață, aceeași nedumerire repetată veșnic: Unde-or fi oare Bucureștii?...

Deocamdată, Bucureștii mei sunt în strada Nisipari!

Grăbesc pașii fără să știu de ce. Ba, da... Acum știu... Dacă gonesc nebunește, înseamnă că cineva încearcă să mă ajungă din urmă. Pe mine instinctul nu mă înșeală niciodată. Eu percep realitatea în dublu exemplar. Prima ediție nu se pune în vânzare niciodată. E o ediție de lux, tipărită pentru amatori numai. Publicul se mulțumește cu edițiile obișnuite pe care le poate cumpăra în orice librărie. Și Toto în momentul acesta, cetește și el ca și mine, ultima noutate din vitrina realității; cetim împreună, dar cetim pe ediții diferite... Ochii lui mă urmăresc par'că prin întuneric, mă ajung și mă ard în spate ca răsuflarea fierbinte a smeului din basmele populare. Am ajuns însă la timp. Ușa mi s'a deschis și lumina din casă m'a înghițit lăcomă par'că de bucuria unei așteptări sigure. Apoi în urma mea s'a făcut iar întuneric, iar liniște, iar absență totală și din mlaștina nedumeririi mute, a crescut deodată o pădure întreagă de arbori lungi și încovoiați ca niște semne de întrebare.

D-na Jenny Vasilescu mă întâmpină îmbrăcată într'un Kimono japonez de mătase neagră, captușit cu mătase verde

și presărat de ibiși brodați cu tot felul de colori: aripile cu fir de argint, ciocurile cu fir de aur, ghiarele cu fir de mătase purpură și ochii cu fir de mătase roză.

Amanta prietenului meu, oscilează între 40 și 45 de ani.

Din părul ei negru, câteva șuvițe albe, șerpuesc lipsite de orice disciplină, ca și râurile dintr'un atlas geografic. În lumina globului electric ascuns de un abat-jour violet, ochii ei negri capătă o ușoară nuanță de scrobeală albastră și privirile ei severe, mi se lipesc par'că pe frunte, pe obraji și pe guler, ca niște mărci poștale pe un plic cu adresa indescifrabilă. Are nasul fin, lung, ascuțit și alb ca lama unui cuțit de argint, gata să-i taie în două, buzele subțiri, uscate și rumene ca un cataif bine prăjit. E înaltă ca un obelisc și impunătoare ca o piramidă. Vocea ei gâlgâie ca un clarinet și mișcările corpului o îndoaie ca pe o floare a soarelui în asfințit. Nu știu dacă e din cauza vârstei, a fizicului sau a sufletului pe care nu i-l cunosc încă; dar personalitatea ființei sale are ceva asemănător cu clipa în care ziua se îngână cu noaptea.

Amanta prietenului meu mă primește în odaia de culcare. Fotografia colonelului (în mărime naturală) mă privește nedumerită din cadrul ei auriu de deasupra patului — probabil fiindcă nu mă cunoștea încă. În noaptea aceea, mă vede intrând pentru prima oară în odaia de culcare a nevestei sale. Patul larg, pentru două persoane, păstrează pe una din laturi, forma corpului ce-i mototolise cuvertura verde cu trandafiri roșii. Perna corespunzătoare, e scofâlcită ca un crater de vulcan. Pe măsuta de noapte, globul electric luminează eticheta unui tub de sticlă cu pastile de «Adalină» și titlul unui roman francez: «*Notre Dame de Voluptés sans nombre*». Intr'un colț ai odăii, lavoarul își deschide brațele să cuprindă par'că mai

bine garnitura de porțelan alb cu floricele albastre și mai ales generozitatea ligheanului în pânțelele căruia așteaptă nerăbdător ibricul cu apă. Pe etajera de marmoră neagră se înșiră ca figurile de șah, tot felul de sticle cu parfum, apă de colonie, apă de gură, tubul cu pastă, peria de dinți, săpunul și borcânelul cu «*Crème Simon*» iar sub etajeră, umilită ca o elevă pedepsită să stea în genunchi, oftează o mașină cu spirt pentru încălzit apa. Alături pe scânduri, bideul pudic își ascunde grația concavă sub un prosop special. Tipicul «*Salve*» cusut cu arnici roșii, pare o inscripție funeabră pe minusculul mormânt al condamnaților la moarte prin anticipație. Celelalte prîsoape atîrnă întocmite curat și neîntrebuințate încă, pe spinarea unui suport de aluminiu.

D-na Jenny colonel Vasilescu nu cunoaște încă scopul vizitei mele neașteptate. În primul moment pare jenată. În jena ei însă, ghicesc mai repede o atitudine calculată. E jena demnității suverane pe care ar afecta-o bunăoară fata «*boierului*» surprinsă stînd de vorbă în fundul grădinii cu băiatul primarului din sat.

Amanta lui Toto, simte nevoia să se explice, să se scuze chiar.

—Mă iertați că vă primesc aici, dar celelalte odăi sunt așa de reci, așa de pustii... De când s'a început războiul, nu-mi mai vine nimeni în casă...

Cunoșteam formula. De când s'a început războiul, faptele curente ca și problemele excepționale se explică și se rezolvă cu aceeaș formulă tipică: «*de când s'a început războiul*»...

Până mai ieri, toată lumea știa de ce trebuie să înceapă odată și la noi războiul. De când îi purtăm în spinare însă greutatea nebănuită, toată lumea se întreabă: De ce-o fi început

răsboiul ? A început fiindcă trebuia să înceapă; dar de ce trebuia să înceapă, nimeni par'că nu-și mai poate aduce aminte. Ca și mulți alții, l-am propovăduit și eu fără să-l fi dorit, l-am salutat fără să-l aplaud și l-am judecat fără să-l condamn. Știam că răsboiul este însăși imaginea vieții, că el nu este același pentru toată lumea și că efortul colectiv al sufletului omenesc, n'are să-i poată unifica niciodată, nici aspectul, nici mecanismul, nici rațiunea.

Răsboiul este un obiect de artă, deopotrivă de inutil și prețios. Un lucru este cu atât mai scump cu cât este mai rar. Colectionarii de lucruri scumpe sunt tot atât de rari ca și darul special de a nu vedea la fel ca toată lumea. Când însă, oamenii aceștia rari își expun colecțiile curiozității publice, mulțimea comună cascadează și sufletul fiecărui anonim simte nevoia să se înfrățească cu al celui care poartă cu adevărat un nume. Răsboaiele sunt ca muzeele naționale, în care nu știi de către cine și de unde, au fost adunate atâtea podoabe. Unele au fost dăruite, altele cumpărate, altele furate. Dar toate la un loc, formează blocul compact al prețiozității unui popor pe care indivizii răzleți nu ar fi putut-o pune niciodată în valoare. Deoparte și de alta, există și morți și răniți și scăpați teferi. Există dar exact imaginea podoapelor dăruite, cumpărate sau furate. Dar pe deasupra acesor nomenclaturi personale, ca și în viața de toate zilele, există învingători și învinși...

De aici încolo însă încep să-mi declin competența de colectionar pentru muzeul național. Rămân la colecția mea personală, în care cel puțin, știu că nu păstrez nici un lucru cumpărat. E drept că pe ici, pe colo, am furat și eu câte ceva. Majoritatea însă, mi-a fost dăruită cu trupul și cu sufletul.

Nu știu dacă din războiul acesta, vom eși învingători sau învinși. Soarta poporului român nu stă în mâinile mele. Dar în noaptea aceasta, eu trebuie să fiu învingător!... Unde?... Acolo unde am fost sortit să mă găsesc. Războiul planează pretutindeni. Frontul nu este decât un simplu meridian militar pe care fantezia Belonei nu l-a fixat încă definitiv nicăieri. El poate fi schimbat după împrejurări și la nevoie, poate trece chiar prin inima Bucureștilor...

De când s'a început războiul, toate vechile orânduiri s'au schimbat și d-na Jenny colonel Vasilescu, nu mai primește vizite decât în odaia de culcare.

Ii explic scopul vizitei mele. Caut fraze cât mai lungi, cât mai obscure, cât mai alambicate. Aproape nu mă mai pot înțelege eu singur. Amanta prietenului meu însă, m'a înțeles. Ea nu găsește nici un inconvenient să plece la Iași chiar în noaptea următoare. Aproximarea ei de frontul armatei a IV-a unde luptă bărbatu-său, o mângâie de apropiata cădere a Bucureștilor...

Ceiace mi se pare ciudat însă, e complotul nostru tacit contra lui Toto. Nu-i pronunțăm numele nici eu, nici ea. Eu nu vreau să insist asupra unui nume echivalent cu o indiscreție. Ea probabil nu vrea să-mi spuie mai mult decât îmi spusese Toto. Programul de a doua zi, fusese hotărât par'că de mine. Eu o preveniam de pericol, eu o trimetteam la Iași, eu îi rezervam locul într'un vagon oficial, eu veneam cu automobilul să-i iau bagajele de acasă, eu o duceam la Mogoșoaia și așa mai departe, eu, eu, și numai eu...

Nu știu ce se petrece în sufletul ei. Dealtfel, sufletul femeii nu trebuie niciodată scos din carapacele lui de broască testoasă. Trebuie să fie un lucru lidos. Și ea ca și mine

simțim poate în momentul acela, prezența în odaie a persoanei absente, la care ne gândim amândoi fără să-i pronunțăm însă numele... Dar care poate fi vina luptătorilor din primele rânduri?... Atât mai rău pentru cei din dosul frontului. Meridianul militar se schimbă cu o repeziciune vertiginoasă și frontul celor două armate trece acum chiar prin strada Nisipari.

.

Un fluerat prelung ca un miorlăit de cotoi indecent, insultă majestatea funebră a Capitalei. Amanta prietenului meu tresare și mâinile ei reci se întâlnesc fără voie, cu mâinile mele calde.

— Ascultă!... Iar vine...

Fluerăturile se înmulțesc în timp ce clopotele dela Mitropolie se târăsc obosite par'că, să ajungă până la periferia orașului.

Stingem lumina și ridicăm transparentul.

Proectoarele electrice își plimbă pe cer fâșiile de lumină ca niște tulumbe de apă ce stropesc o grădină din «o mie și una de nopți». Tunurile au început să bubuie și ele și sgomotul ăsta de infern, se concentrează par'că deasupra casei în care ne aflăm noi.

Vreau să ies în stradă, dar două brațe moi și reci ca pielea de șearpe, mă încolăcesc în pragul ușei. Nu-mi dau seama, dacă groaza de moarte e mai puternică decât pofta de carne...

Helicele Zepellinului se aud acum bătând aerul ca o morișcă de șindrilă spânzurată de băiatul popei în vârful bradului din poarta bisericii. Din când în când, proectoarele electrice îl prind ca într'un clește de foc. Șrapnelele noastre însă, se sparg prea jos. Și Zepellinul se apropie nesupărat ca o havană aprinsă din vârful căreia, o mână invizibilă i-ar scutura scrumul fierbinte pe noi.

Amanta prietenului meu tremură în brațele mele și par'că îngână o rugăciune. Eră și timpul!... Zepellinul a ajuns exact deasupra casei noastre, luminat ca un pridvor de mănăstire, în jurul căreia, o maică tânără, bate toaca de polunoșniță.

Femeia din brațele mele se topește ca un iceberg în drum spre ecuator. Li caut buzele și-i sorb cu brutalitate răsuflarea scurtă și agitată. Incerc să-i vorbesc, dar ea nu-mi răspunde. Elocvența tăcerii începe să-mi furnice trupul. Mă apropii cu ea de pat și mă împiedic de pisica ascunsă până atunci, nu știu unde. Alarma ei stridentă, ca o muzicuță de tinichea, ne trezește brusc din catalepsia momentului suprem de groază și poftă reciprocă... Un urlat grozav coboară atunci din văzduh ca o Niagară apocaliptică și o explozie formidabilă ne clatină păreții, ne sparge toate geamurile și ne asvârlă pe amândoi în pat — unul în brațele altuia...

Câteva clipe după acea, corpurile noastre nu fac decât una și aceeaș ciosvârte de carne inutilă, intrată în putrefacție...

.....

Acum e liniște iar.

Bomba Zepellinului a dărâmat fațada casei vecine. Peste drum, locuște atașatul militar al Rusiei.

Pericolul a trecut. Deacum înainte nu mai are de ce să se teamă. Măine noapte, pe vremea asta va fi în drum spre Iași. Zepellinul și aeroplanele dușmane, nu vin decât până la București.

Ne șoptim lucruri fără importanță. Ne vorbim mai mult cu gesturile. Aproape nu mai avem nimic să ne spunem. Epilogul unei victorii câștigate cu consimțământul adversarului, e totdeauna penibil.

Spre ziuă, nevasta colonelului mă întreabă:

— Spune-mi drept... De ce-ai venit azi noapte la mine?

— Nu ți-am spus? Fiindcă m'a trimis Toto...

— Și altceva?...

— Altceva, nimic.

— N'ai venit cu nici un gând ascuns?

— Păi dacă nici nu te cunoșteam!...

Femeia din brațele mele, tresare jignită:

— Să știi că nu-mi placi. Prea ești sălbatic...

La rândul meu, oftez plictisit și răspund cu o voce de flaș-netă de panoramă:

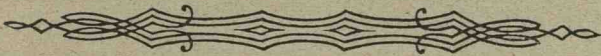
— Par'că mai știi și eu cum trebuie să fiu!... De când s'a începutul războiului...

În noaptea aceea, aflasem toate secretele șefului de cabinet al ministrului de interne. Dar singurul meu secret din noaptea aceea, prietenul meu n'avea să-l afle niciodată.

III

CONVERTIREA D-NEI GRUMBERG

Eo dimineață de sfârșit de toamnă, cu soare — soare mult și lacom ca pentru o despărțire mai lungă. În văzduh, par'că se fac pregătiri de plecare la fel cu cele din București...

Încă o noapte pierdută. N'am dormit aproape deloc. Încep să cred că o partidă de poker e mai puțin obositoare ca o femeie. Par'că ași fi beat. Picioarele mi se îndoie ca niște macaroane opărite și ochii împainjeniți încep să vadă toate firmele magazinelor, scrise în limba germană.

Sosesc la biurou cel dintâiu și mă postez la ușa pe care servitorii au lipit o filă de registru, pe care s'a scris cu cerneală violetă: «Șeful cenzurii».

Șeful însă a sosit înaintea mea. Mă anunț și intru imediat.

Ministrul e tânăr, nervos și distrat. Vorbește cetind și te-ascultă fredonând. După ce-ai sfârșit ce-ai avut de spus, te întreabă de ce-ai venit. Tu începi să repeți și dacă întâmplător, repetirea conține două sau mai multe fraze, ultimele sunt totdeauna sacrificate. Ministrul n'are timp să asculte decât pe cea dintâiu. De când s'a început războiul, timpul se socotește dublu, iar la biuroul cenzurii chiar triplu. Noroc însă că prietenia noastră fură câte ceva și dela unul și dela altul. Dela

el, o clipă mai mult de atenție; dela mine, un accent mai mult de îndrăzneală.

— Am venit Excelență, să vă întreb, pe noi când ne evacuați?

— Care voi?

— Noi, dela cenzură... Funcționarii ministerelor au primit ordin să plece la Iași.

Ministrul și-a ridicat ochii din telegramele cifrate și mă privește nervos.

— De unde știi lucrul acesta?

— La noapte pleacă din gara Mogoșoaia primul tren pentru Moldova.

— Foarte bine... Să plece sănătos.

— Și noi?

— Voi o să plecați când o să fie nevoie... Am eu grijă. Apoi, distrat, continuă într'o altă ordine de idei.

— Ce-a fost azi noapte în strada Nisipari?

Tresar și răspunsul meu repetă întrebarea lui.

— A fost ceva în strada Nisipari? Nu știu nimic.

— Cum se poate? N'ai aflat încă? Eră să-l curățe pe Tatarinoff.

— A, da, da... știu... Credeam însă că s'a întâmplat altceva mai interesant...

Adevărul e că în strada Nisipari se întâmplase ceva și mai interesant decât bombardamentul de azi noapte. Pe la cenzură însă, trec numai faptele care ar putea fi date publicității.

Prind ocazia să-i spun ce-aveam de spus.

— Excelență dragă, să nu vă supărați, dar eu, am să vă părăsesc...

Nu speram, obosit cum eram, să repurtez două victorii consecutive. Pentru a doua oară, ministrul își ridică ochii din telegramele cifrate și mă plesnește drept în frunte cu o frază umflată ca o minge de foot-ball.

— Ce? Ești nebun?... Unde vrei să te duci?

— A!... Nu vă fie teamă, că nu mă duc pe front... Vreau să plec însă din București. Vă rog să mă detașați la biurul cenzurii din Iași. Măine poimăine, tot o să veniți și d-voastră. Lăsați-mă să plec măcar eu înainte... Mă duc să-mi fac detașarea și vin cu ea să mi-o semnați...

Ministrul își vâră iar nasul în telegramele cifrate și pe aria «șapte găște potcovite» fredonează mormăind:

— Bine, bine... Du-te, du-te...

La ora zece și jumătate eram posesorul tuturilor actelor justificative cu care puteam călători la Iași, unde până la noi ordine, rămâneam la dispoziția biuroului de cenzură din capitala Moldovei.

Imi dau seama bine că plecarea mea din București nu este decât o dezertare deghizată. Prietinii binevoitori mi-ar fi putut-o taxă chiar de lașitate. Dar lașitatea, ca și eroismul, nu suferă grade de comparație. Celor de pe front, le puteam acorda dreptul să vorbească de rău pe cei dela București. Celor dela București însă, nu le dam voie să știrbească nimic din blocul compact al lașității noastre comune. Localitățile geografice nu-i pot nici micșora, nici mări valoarea. Lașitatea este de o uniformitate asomantă. O poți pune în borcane cu etichete felurite. Dar ce folos? Ea rămâne veșnic aceeași

elocventă cocardă unică, pe care cei dela Iași sau dela București o poartă la fel cu cei dela Paris, Londra, Roma, Viena și Berlin, prinsă în butoniera hainei civile sau militare, în partea stângă, de-asupra inimii. Nimeni nu se naște erou, după cum nimeni nu bănuiește că s'a născut laș. Dar eroismul distruge și lașitatea conservă. Cine pleacă de acasă cu gândul să fie erou, riscă să nu se mai întoarcă. Eu plec cu gândul să mă întorc. Dacă sunt laș fiindcă vreau să trăesc, atât mai bine... Trăească lașitatea!...

Cedez dar eroilor aureola trecutului și întreaga împărăție a pioaselor aduceri aminte. Eu îmi rezerv nebulozitatea zilelor de mâine și nerăbdarea sfârșitului pe care vreau să-l trăesc la fel după cum l-am început. Mi-e sete încă de viață. O sorb cu lăcomia desghețului de primăvară și par'că tot nu mă pot sătură. M'am ascuns în fundul pivniței și n'am să es deacolo, până ce nu voi goli butea de vin până la fund.

Când voi fi sătul, îmi voi permite luxul să fiu și eu erou. Am să contribui probabil și eu cu câteva rânduri în cărțile de cetire ale elevilor din clasele primare. Voi avea funeralii naționale și copiii eroilor de azi, vor rămâne repetenți dacă nu-mi vor ști biografia. Până atunci însă, nu dau voie nimănui să atenteze la libertatea lașității mele de a voi să trăesc. Nu vreau să mă gândesc încă la formula eroismului cu care voi emoționa până și pe antreprenorii de pompe funebre. Doresc să am nevoie de ea cât mai târziu posibil și dacă se poate chiar la «Calendele grecești»...

Plec așa dar la Iași. E primul meu act de eroism. Lașitatea celor dela București a început să mă desguste de mine însumi. Plec singur fiindcă eroismul este personal, nu colectiv. Mi-e teamă însă, că la Iași voi găsi aceeași atmosferă ca la

București. Lașitatea e o boală contagioasă. Probabil că voiui găsi și acolo o proprietăreasă, voiui aveă colegi de biurou și cu unul din ei, pe care îl voiui simți mai aproape de sufletul meu, voiui legă o prietenie mai mult sau mai puțin interesată. Voiui schimbă calea Victoriei cu strada Lăpușneanu, voiui ceti ziarele cu douăzeci și patru de ore întârziere și voiui privi evenimentele prin deschizătura unui unghiu obtuz. În schimb, nu voiui mai auzi claksonul automobilului regal, clopotele dela Mitropolie și bateriile noastre antiaeriene — sinecuristele războiului.

Lotty mă întâmpină furioasă. Două nopți de-arândul n'am dormit acasă și în lipsa mea, eleva dela conservator m'a căutat din nou. De data asta mi-a lăsat un plic «personal» pecetluit cu ceară *mauve*.

D-ra Gabriela Movileanu mă roagă să intervin pe lângă directorul Teatrului național s'o angajeze ca probistă. Regret. Dar cum sunt nevoit să plec la noapte, nu-i pot fi de nici un folos. Dealtfel, asemenea servicii nu se fac decât femeilor pe care le poți vedeă mereu. Eu însă nu-mi pot amâna plecarea și d-ra Gabriela probabil, n'are să vină după mine la Iași.

Vestea plecării mele neașteptate produce în micul apartament al d-nei Grünberg, exact emoția întregii Capitale din ziua primului bombardament al aeroplanelor dușmane. Abiă în momentul acela îmi dau seama cu adevărat, ce mare lucru este să poți fi erou. Lașitatea mea începe să oscileze între siguranța avantajilor mele sentimentale și avantajile siguranțe mele personale.

Lotty plânge. Până astăzi n'am văzut-o încă plângând. Nu mi-am închipuit niciodată o femeie plângând pentru mine. Lacrimile ei mă încântă și mă umilesc în acelaș timp. Uci-gașul nedescoperit încă, simte nevoia să aprindă o lumânare la icoana Maicii Domnului.

Lotty îmi aduce aminte că sunt un om care până atunci nu se întrebese încă, cine este. Imi promit solem însă, că dacă nu va fi prea târziu, la Iași voi sta de vorbă și cu în-țeleptul Socrate.

19 Bagajul meu se compune dintr'un cufăr și două geaman-tane — rufe, haine, câteva cărți, o caramanie, două estampe japoneze, un Iser și trei icoane. Lotty privește cu ochii umezi, cum se golește odaia de sufletul ultimilor ei trei ani. Ii las în schimb biblioteca aproape complectă, câteva străchini vechi, un bronz de Brâncuș prea greu să-l pot lua cu mine și afișele ilustrate ale lui Toulouse-Lautrec cu Aristide Bruant și Yvette Guilbert.

Ușa armoarului scârție ca un rămas bun, sugrumat de o presimțire tristă. Rafturile miroase a levănțică și «Cuire de Russie». Levănțica e parfumul trupului ei. Și trupul ei, trei ani de zile, l-am păstrat par'că închis în acelaș flacon cu par-fum dela Guerlain.

Icoanele sunt pline de praf. Lotty le scutură cu religiozi-tatea unei călugărițe care îngenunchează în fața altarului. Lotty nu crede în icoane. Dar icoanele sunt simbolul religiei mele. Și trei ani de zile, religia mea a fost religia ei.

Când le așez în cufăr, Lotty mă atinge ușor pe umăr. Par'că nu îndrăznește să-mi spună ce vrea. Mă întreabă în schimb cu ochii, cu sufletul și cu sfințenia clipei când se coboară un mort în groapă.

- Vrei ceva Lotty?
— Le ei pe câte-și trele?
— Vrei să-ți las și ție una?

Și Lotty izbucnește din nou în plâns. Vrea să păstreze și ea o icoană. O vrea pe sfânta Paraschiva, pe sfânta Vineri, pe sfânta Venera...

De unde știe Lotty lucrurile astea? Unde le-a cetit? Cine i le-a spus? Cine i-a deschis sufletul să creadă și ea în ele?...

Ii las icoana cu mândria perpetuării propriei mele stăpâniri în odaia asta, de unde plecam fără să știu dacă am să mai mă întorc vreodată.

Bagajul este gata. La ora cinci, vine un servitor dela cenzură să mi-l ducă la Mogoșoaia. La noapte se îmbarcă numai persoanele.

Afară e încă soare. În odaie s'a întunecat însă ca într'o după amiază grăbită de toamnă târzie. Asfințitul de aici pregătește răsăritul de dincolo. Ne privim ca primii oameni go-niți din raiul fericirii eterne. În jurul nostru, nimic altceva decât umbra propriei noastre nedumeriri. Drumurile care duceau la Roma, se întorc fiecare, spre locul de unde porniseră la început...

Pe capacul cufărului boltit ca spinarea unui elefant sacru ne alipim atunci sfioși ca într'o poveste de pe malul Gangelui, și porțile Nirvanei se deschid să ne adăpostească din nou împreună, dar numai pentru o sigură clipă și pentru cea din urmă oară.

Cobor să-mi fac provizii pentru drum. Prețurile s'au întreit. Negustorii au început să ascundă marfa. O păstrează

probabil pentru armata germană. Peste zece, cincisprezece zile, au s'o dea poate chiar gratuit.

Un coleg dela cenzură mă oprește în fața Terasei Oteteleșeanu.

— E adevărat că pleci la Iași?

— Adevărat, dar numai pentru câteva zile. Am o misiune specială.

— Așa da, înțeleg și eu... Trebuie să fie o plictiseală acolo... Ceva groaznic!... Și apoi știi că nu mai e nici un pericol. Situația s'a schimbat complet. Rușii au primit ordin să atace. De acum să te ții!... Te pui cu colosul dela Nord?... Ai văzut pe Hatmanul Cazacilor din Kuban?... Un tip admirabil!... Un erou de tragedie clasică îmbrăcat în costum de operetă vieneză... Am tras cu el azi-noapte, un chef la Flora!... Știi ce frumos se vedeă Zepellinul dela Șosea?... Ceva feeric!... Ne-a plictisit el destul — nu-i vorbă; dar acum i s'a înfundat și lui... N'ai aflat?... L-au doborât ai noștri azi noapte. Uite-l colo la «Independance». Hai să trecem să-l vedem...

Și colegul meu dela cenzură, mă ia cu mâna stângă de braț și cu dreapta face un gest semnificativ strigând:

— «Alivoar țătico... și să-mi scrii pe glaspapir!...»

În vitrina dela «Independance» o bucată de stofă cauciucată, ruptă neregulat și pe alocuri arsă și înegrită de fum, se răsfășă obraznic, încurajată de afișul care o explica mulțimii de «cască gură»:

*Fragment din Zepellinul doborât azi noapte
la Ciocănești
de bateriile noastre antiaeriene
dela fortul Chitila*

În fața vitrinei, publicul se înghesue ca la pomană. Se fac glume și chiar comentarii serioase. Se explică materialul din care e făcută învelitoarea unui Zepellin, se povestește cum a fost ochit și doborât și printre cele câteva sute de persoane care se perindează cu greu prin fața vitrinei, se găsesc chiar și foarte mulți martori oculari ai acestei prime și strălucite victorii a artileriei noastre antiaeriene.

Colegul meu dela cenzură este entuziasmat. Intră în vorbă cu toți necunoscuții care îi es în cale și cu vocea de stentor afirmă, cu autoritatea atribuției sale oficiale, că dezastrul Zepellinului s'a petrecut așa după cum îl povestește un căruțaș din dosul Filantropiei.

Mie însă nu-mi vine să cred nimic din tot ce văd și aud. Asistasem cu o zi înainte la terfelirea tricolorului național și mă întrebam dacă învelitoarea Zepellinului din vitrină, nu este cumva tot opera vreunui ajutor de primar imbecil. Eu rămâneam la informațiile mele. Șeful de cabinet al ministrului de interne îmi spusese chiar mai mult decât trebuia. Și Toto Radian nu și-ar fi trimis amanta la Iași dacă Bucureștii n'ar fi fost condamnat să cadă peste câteva zile.

Înainte plecării, simt nevoia să mai văd odată orașul în care mă născusem fără să-i fi putut închină nimic din dragostea pentru locul natal. Bucureștii mi-eră străin ca un tată vitreg. Parodia asta de oraș somptuos și ridicol ca o baligă uscată, depusă cândva întâmplător între mocirlele dela Tei, Colentina, Floreasca și Herăstrău, nu hrănise ani de-a rândul decât pe agenții electorali ai diferitelor partide politice.

Bucureștii n'au fost, nu sunt și probabil nu vor fi niciodată un oraș adevărat. Ca să poată trăi, orașele ca și oamenii, au nevoie de un anumit organism: inimă, plămâni, aparat digestiv, căi respiratorii, sistem nervos, creeri și tot ceea ce un doctor în medicină ar putea spune mai complet decât mine. Bucureștii n'au nimic din toate acestea. Are numai un amestec de mațe pe care planul orașului le numește străzi. Srânte și sucite ca niște gâturi de cocostârci sugrumați de eticheta grădinei zoologice, străzile Bucureștilor au pavajul pestriț și niciodată complet. Plăcile de bazalt ale trotuoarelor sunt mobile ca niște clape de pian, felinarele sparte, rigolele pline de noroi și canalele împutite. Locurile virane nu-și au niciodată în regulă actele stării civile, iar clădirile din epoca troglodită, își prelungesc provizoratul la infinit cu certificatele de sănătate edilitară, liberate chiar de d-l primar care mai este în același timp și corifeu politic, deputat sau senator, candidat la un portofoliu ministerial, membru în zece, douăzeci de consilii de administrație și multi-multi-multi milionar. Bucureștii îți fac impresia unei imense grădini fără stăpân. Pungașii, vagabonzii, înfometații și tot felul de oameni fără căpătâiu, intră în ea nesupărați de nimeni — unii să-i fure fructele iar alții să-i murdărească peluzele cu produsul necesităților fizice. Pe harta Europei, capitala României este însemnată cu un rotogol mare cât bunioară capitala Franței sau a Angliei. Hărțile geografice însă, probabil că sunt făcute de oameni care n'au călătorit niciodată. Deși trece drept capitala României, Bucureștii propriu zis, nu sunt ai nimănui, fiindcă România însăși nu este decât uzufructul unui cerc restrâns de oameni, care mâine nu mai sunt nici ei cei de astăzi. Mâine însă, probabil că Bucureștii vor fi ai Nemților!...

Nu-mi plac Bucureștii. Dar despărțirea asta mă înduioșează. Calea Victoriei mai ales o să-mi aducă aminte totdeauna de fosforescența unică a femeilor ei!...

Am ajuns în fața grădinii Ateneului. Hai să-l mai văd odată pe... Pe cine?... Nu știu... Văd eu astăzi toate lucrurile răsturnate sau statuile ateneiștilor îmi răstoarnă noțiunea limitei, dela care sbierățul măgarului nu mai poate fi luat drept acompaniament de contrabas?...

Doamne, doamne!... mă gândesc eu. Dacă fatalitatea a voit să vină Nemții ca stăpâni la București, dă-le cel puțin ideea să topească bronzurile astea inutile, care vatămă ochii celor vii și pătează prestigiul celor morți — Dumnezeu să-i ierte!...

Mă doare în suflet perspectiva prezenței dușmanului la București. Dar ca un bun patriot ce sunt, nu văd altă soluție să scăpăm de rușinea monumentelor noastre artistice. Statuile din grădina Ateneului mai ales, par'că sunt un joc de popice. Mai lipsește butoiul cu bere, untul proaspăt și legătura cu ridichi de lună!...

Figura alegorică de pe soclul poetului Șerbănescu, s'a îmbătat de alcoolul indiferenței publice și s'a rostogolit cu simbolul eternității în nisip. Traian Demetrescu, cioplit în marmură, pare o biserică de caș... Mâncați-ai opera autorule, împreună cu comitetul ei de recepție!...

Puvis de Chavannes n'a putut picta marea frescă din sala Ateneului, fiindcă pontifii frumosului de pe vremea aceea, au găsit că cerea prea mult două sute de mii de lei. În schimb însă, de rușinea monumentelor ridicate mai târziu în grădină, Ateneul n'are să se poată plăti cât îl vor ține temeliele...

Plec mai departe. Dar Bucureștii sunt aceiași peste tot. Aproape la fiecare colț de stradă, statuiele marilor oameni

care îl cinstiseră în viață, se întrec care mai de care, să-l necinstească după moarte. «*De mortuis, nihil nisi bene*». Dar atunci, ce rost mai au statuiele astea oribile, cu care li se turbură eternitatea somnului de pe lumea cealaltă?... Ce bine e să nu fii erou!... Scapi de admirația urmașilor și de răsplata statuei inevitabile, cu care ți se denaturează și figura și activitatea vieții.

Nu mai vreau să mai văd nimic. Mă duc mai bine acasă. În odaia mea, voi găsi cel puțin atmosfera prielnică în care să-mi pot reconstitui fericirea mediocră dar completă din ultimii trei ani.

Războiul m'a oprit la jumătatea drumului. Nu știu unde ași fi putut ajunge. Imi dau seamă însă, că deacum înainte, drumul începe să urce. Și când urci ți se pare că nu mai ajungi... Mă mângâie doar ideia că nu sunt singur. În situația mea se găsesc atâția alții încă, o întreagă pleiadă de egocentrice matriculați cu nume și grade deosebite, ca și cum viața ar fi legiferarea unui serviciu militar obligator. Suntem o clasă de oameni aparte, o categorie bine distinctă, sau mai precis, o întreagă generație. Suntem generația celor sacrificați!... Măine, efectele acestui sacrificiu, vor constitui poate, actele eroismului nostru de azi.

La încrucișarea bulevardelor cu calea Victoriei, mă opresc din nou. Spre Cotroceni apune soarele. E poate ultimul meu apus de soare din anul acesta, la București!...

Bulevardul Elisabeta se întinde drept ca un braț de atlet, în palma căruia, soarele pare o portocală de Jaffa. Colo, la dreapta, e Cișmigiul cu idilele scurte și obscure ale anilor de școală. Alături e liceul Lazăr. Acolo l-am cunoscut pe Laurențiu Blebea. Trădarea lui Blebea îndurerează par'că orizontul apusului. Mai departe, e Dâmbovița cu podul Sfântul Elefterie. Acolo se descarcă iarna căruțele primăriei de zăpada

ridicată de pe străzi. Vine apoi facultatea de medicină — corcitură arhitectonică și alături de ea, căsuța în stil românesc a nu știu cărui om de gust. Proprietarul casei și arhitectul, se confundă însă, mai îndotdeauna. Palatul Cotroceni tânjește ca un tort de fisticuri în vitrina unei cofetării... De când s'a început războiul însă, cine mai mănâncă prăjituri?... Pâinea cea de toate zilele este și mai neagră, și mai mică, și mai scumpă și mai amară!...

Mă întorc acasă cu sufletul scămoșat de impresia recentă a unei înmormântări. N'am îngropat pe nimeni. În jurul meu însă, pe zi ce trece, văd deschizându-se atâtea gropi, că una din ele, nu se poate să nu fie pregătită pentru mine.

Lașitatea are o mare superioritate asupra eroismului. Te ține într'un contact mai des și mai apropiat cu dumnezeirea. Rugăciunea nu este decât exteriorizarea lașității. Simt nevoia să mă rog. Unde? În odaia mea a mai rămas o icoană — icoana sfintei Paraschiva pe care mi-a cerut-o Lotty. Deschid ușa cu capul plecat, așa cum se intră într'o biserică, și umilit încerc să-mi ridic ochii spre perețele dinspre răsărit. O lumină vie, nebănuită, necunoscută încă, mă încremenește în prag. Pupilele mi se dilată ca un gălbenuș de ou răscopt și sufletul îmi picură par'că printre buze ca un izvor scăpat din stâncă, pe jghiabul lui de lemn de brad.

Icoana eră la locul ei, acolo unde timp de trei ani, stătuse nemișcată. De data asta însă, privirea sfintei Paraschiva, nu mai eră încruntată ca mai înainte...

O candelă ardea dedesubtul ei!...

În odaia din care trebuia să plece un om, intrase un suflet!...

Chem pe Lotty. Convertirea evreiceii mă umilise. Nu știam dacă sunt eu cauza. Dar autorul acestei strălucite convertiri,

simția că sarcina ce-i fusese încredințată fără să fi cerut-o, întrece cu mult puterile lui sufletești. Eu nu puteam fi apostol, fiindcă apostolii nu propovăduiesc în numele lor personal, ci în numele unei idei de care sunt stăpâniți. Stăpânul meu însă eram EU. Mie singur îmi fusese dat să mă supun și numai pe mine singur mă preamărisem după slabele dar deplinele mele putinți!... Cine putea fi dar apostolul?... Icoana lui Ion Botezătorul plecă cu mine la Iași...

— Mie mi-ai pregătit surpriza asta Lotty?

— Te supără?

— Nu... dar... untdelemnul de candelă miroase greu... împute odaia...

— Lasă c'am să-l miros eu... n'ai să-l miroși tu.

— Cum așa?... Ai de gând s'o ții aprinsă și în lipsa mea?

— Și de ce nu?... Par'că tu ai fost vreo dată credincios?... Sau ai să fii la Iași mai mult decât ai fost la București?... Cum vrei să-ți ajute Dumnezeu și sfinții dacă nu le-aprinzi la icoană și o candelă?... Icoana este doar un trup de lemn... Dumnezeu adevărat însă, este în lumina candeliei!...

— Și te-ai gândit la mine când ai cumpărat-o?

— La tine, la mine... tot una este... O candelă în casa omului nu strică... N'ai auzit?... De mâine nu ne mai dă electricitate deloc...

În antret îmi iau rămas bun dela d-ra Viki. Vreau s'o sărut. Viki se ferește însă. Iși astupă fața cu ambele mâini se trage înapoi și își tremură capul ca o frunză de plop. Lotty o ceartă.

— Nu-i frumos ce faci Viki... Sărută pe Mircea.

Dar Viki nu se supune. Răspunde numai prin deschizătura palmelor cu vocea gângavă, ca și cum i-ar fi rămas în gură un sămbure de piersică.

— Pe copii, numai părinții îi sărută...

O rog atunci pe Lotty:

— Sărut'o din partea mea și urează-i s'o gălesc sănătoasă, cuminte, mare și frumoasă...

Pe scară însă, mă ajunge un troncănit grăbit de pași. E Viki.

— Ce s'a întâmplat Viki?

— Nimic. Vreau să-ți dau ceva...

Și-mi întinde un mototol de foiță albă.

— Ce e asta?

— Ai să vezi... Dar să nu-l desfaci aici. Ține-l până după ce pleci... Și să-l păstrezi... Auzi?... Te rog s'o păstrezi și să mi-o arăți când ai să te întorci...

Mă simt înduișat. Nu știu ce poate fi în foița asta de hârtie albă. Dar par'că încep să ghicesc ce este în sufletul acestei copile de cincisprezece ani. O cuprind în brațe și de data asta, Viki se lasă în voia mea. O sărut apoi pe frunte, pe ochi și pe gură...

În stradă desfac pachetul și curios mă chiorăsc prin întineric să văd darul Vikei. E o cruciuliță albă — poate să fie chiar de argint — o cruce gamată, cu vârfurile îndoite ca simbolul infinitului din Svastica indică.

Darul neașteptat al unui copil e cea mai sigură proorocire de noroc. O pipăi cu emoție și dragoste și degetele mele îi mângâie cele patru colțuri în care litera V — inițiala numelui ei — se repetă par'că mereu, la infinit, tot de câte patru, patru, patru, patru ori...

IV

ARMATA RUSĂ INTRĂ
ÎN ACȚIUNE

PE șoseaua Kiseleff, automobilele se țin lanț ca în zilele când sunt curse de cai. Dacă n'ar fi noaptea, felinarele stinse și lanternele mașinilor căpușite cu foiță albastră, ai crede că războiul a trecut și viața de toate zilele și-a reluat mersul ei normal.

Ironia cerului se manifestă printr'o lună la primul pătrar și prezența completă a stelelor după mărimea și importanța lor. Ai zice o reprezentație de gală, la care, din cauza întunericului din sală, nu se văd decât decorațiile înalților demnitari ai Statului care umplu lojile și primele scaune cu bilete gratuite. Sunt singurele spectacole de altfel, unde asistența deși cu totul străină de ce se petrece pe scenă, face parte integrantă din ansamblul spectacolului.

Gara Mogoșoaia e tixită de lume. Bărbați, femei, oameni maturi și copii, forfotesc, ținându-se de mână să nu se piardă. «Orbii» lui Maeterlink au reușit înfine să se reprezinte și în România. Se vorbește pe șoptite și frazele scurte sunt presărate cu oftaturi lungi de par'că nu se mai sfârșesc. Cei care se recunosc, se privesc prin întuneric cu resemnarea unui burghiu înțepenit într'o scândură de stejar. Frazele care circulă mai des, sunt:

- Pe cine ai lăsat acasă?...
- Unde-ai ascuns cazanul de rufe?...
- Ce-ai făcut cu lingurițele de argint?...
- Ți-ai luat cearșafurile de olandă?...

Gospodarii se mângâie între ei:

- Ce-o fi, să fie!... Doar o să fie la fel pentru toată lumea...

Burlacii însă, trag numai cu urechea și cu coada ochiului. Pentru ei formula «ce-o fi, să fie» n'are să fie la fel ca pentru toată lumea.

Șeful gării, un ofițer de rezervă, anunță că trenul pentru Iași se găsește pe linia a treia. Masa compactă de oameni amărâți, se revarsă cleioasă ca astfaltul peste primele două rânduri de șine... În ușa fiecărui vagon, un jandarm cercetează biletele de identitate...

Peronul se golește ca un joc de șah, după ce adversarii și-au mâncat majoritatea figurilor. De o parte și de alta, n'au mai rămas decât regii, câte o regină, câte un nebun, sau câte un simplu pion. Șeful gării face pe regele. Măsoară peronul gării cu pași mărunți și după ce constată că s'a îmbarcat toată lumea, dă ordin să se atașeze și vagonul special de pe linia de garaj. În vagonul special se găsesc deja instalați o regină și un nebun, care îi țin de urât până la plecarea trenului. Eu nu mă grăbisem să mă 'mbarc fiindcă îmi aveam locul asigurat.

Doamna Jenny colonel Vasilescu și Toto Radian nu se așteptau să mă vadă. Surpriza lor fredonează aceeaș romanță, dar transcrisă pe registre diferite:

- Ce-i cu tine?
- Plec.
- Unde?... la Iași?...

— Da... Pentru câteva zile numai... Sunt trimis într'o misiune specială.

— Asta s'o spui lu' Mutu, dragă... Te-ai și învârtit... La repezeală... Brava ție...

Amanta prietenului meu mă întreabă cu vocea lipsită de orice entuziasm.

— Aveți loc, d-le Băleanu?

— Da, d-nă... mulțumesc... Am o bancă întreagă.

— În vagonul oficial?

— Chiar în compartimentul de alături...

Apoi, fiindcă nici ea, nici Toto, nu găsesc ce să mă mai întrebe, încep să-i întreb eu pe ei:

— Tu ce faci?... Când ai de gând să vii?

— Știu și eu...! În orice caz, mult nu cred să mai întârziem.

— Dar d-voastră, d-nă, aveți ceva rude pe la Iași? Unde o să fiți găzduită?...

— N'am pe nimeni. Am luat însă o recomandatie pentru șeful biuroului de cartiruire.

Toto intervine:

— Dacă cumva ai vreo neplăcere, dă-mi o telegramă imediat.

Iar eu, completez:

— Veniți la mine la cenzură când aveți de comunicat cu Bucureștii...

După alte câteva clipe de tăcere, d-na Vasilescu, mă întreabă brusc:

— Sunteți singur, d-le Băleanu?

— Mai singur ca Iov după ce-și pierduse averea...

— N'ați luat cu d-voastră nici o conia?

— Vai, d-nă!... Ce întrebare!... Am eu mutră să călătoresc în doi?...

— Dar sălbatic mai sunteți d-le Băleanu!... V'am mai spus-o eu și aseară. V'aduceți aminte? Mi se pare chiar că v'ați supărat!...

Și întorcându-se spre Toto, îi explică:

— Știi ce mi-a făcut aseară?... Nici nu vrea să intre în casă. Zicea că e grăbit. Nu-i vorbă, că dacă mai întârzia un sfert de ceas numai, îl apucă bomba la mine în stradă...

Pleacă trenul...

Toto s'a coborât. Eu și amanta prietenului meu, am rămas să călătorim singuri. Regina și-a pierdut nebunul de pe negru și a rămas cu nebunul de pe alb. Toto e brun. Eu sunt blond...

Trenul se pune în mișcare fără nici o pregătire aproape. Nici un semnal de conductor, nici un fluierat de locomotivă, nici un «rămas bun», nici un «bun voiaj»... Par'că ducem cu noi un bolnav de lepră. Înaintea noastră, cineva agită un clopot de lemn. Zgomotul lui e destul de slab ca să nu deștepte pe cei care dorm și destul de puternic ca să înlăture din calea noastră pe cei care s'ar putea molipsi. Nimic mai asemănător cu trenul nostru, ca îndepărtarea unui lepros dintr'un sat cu oameni sănătoși.

În vagoanele trenului e întuneric, dar noaptea din sufletele noastre e și mai neagră decât noaptea de afară. Mergem încet. Par'că abiă ne mișcăm. Atârnă oare așa de greu tristețea celor care pleacă, sau trenul s'a încurcat în păinjenișul Bucureștilor, care nu ne mai lasă să plecăm?

În compartimente, discuțiile fierb înăbușite ca apa într'un samovar. Dar până mâine dimineață, samovarul o să se răcească și în strecurătoarea cerului găurit de stele, n'are să mai rămână decât amărăciunea frunzelor de ceai. Lichidul parfumat al momentului o să fie golit odată cu alcoolul primelor senzații și trenul o să meargă mereu așa, încet, încet de tot, tot mai încet, cât mai încet, până ce călătorii se vor deștepta în plina realitate a visului învățat pe dinafară...

După o tăcere destul de lungă, în care timp fiecare ne gândisem, probabil, la lucruri diferite, Jenny mă întreabă:

— Cum îl găsești pe Toto?... Gentil băiat. Nu?

— Cam simplu.

— E tânăr încă.

— Și prost...

Amanta lui Toto nu se așteptă probabil la răspunsurile mele.

— Știi că nu ești deloc drăguț cu prietenii d-tale?

— Eu spun totdeauna ce gândesc.

— Ești teribil... Incepe să-mi pară rău că te-am primit aseară.

— Ai remușcări?

— Nu... Dar... Ori cum...

— Îl iubești?

— O!... Ce idee!... Cum îți închipui lucrul ăsta?... Nu suntem deloc potriviți pentru așa ceva. Nu-l vezi?... E aproape un copil.

— Un copil de vârsta mea.

— A, nu... Tu ești altceva... Ești mai bărbat, mai sălbatic... mai... Lasă-mă 'n pace că ești obraznic. Să știi că m'ai supărat...

În timpul ăsta, mi-am desbrăcat pardesiul și am aprins o țigară.

— Îmi dai voie să stau cu d-ta?

— Dacă-ți face plăcere...

— Nu te supără fumul de tutun?

— Nu, deloc...

— Mă așez lângă dânsa pe canapea. Ea se ferește par'că s'o ating. Îi caut mâinile prin întuneric și nu i le găsesc. Și le-a ascuns la spate. O întreb:

— Unde-ți sunt mâinile?

— Le-am pierdut.

— Cu ce-ai să te aperi atunci, când o să vrea cineva să te sărute?

— Cu dinții.

— Hai să 'ncercăm atunci...

.....

Nu-mi plac femeile care cedează ușor, chiar când nu sunt interesate bănește. Fructele viermănoase se desprind singure de pe cracă. Dar nici rezistența exagerată n'o pot suferi. Suprema cochetărie a femeii când ți se dă pentru prima oară, este să-ți zică ție «nu» și ei «da». În felul acesta se împacă reciproc amorul propriu al celor două sexe și actul se săvârșește conform ritualului profan, de către pontifi cu drepturi și cu îndatoriri egale. Victoria este și a unuia și a altuia. Fiecare o apreciază în felul lui. Dar efortul unuia și rezistența altuia nu sunt, în fond, decât «*pile ou face*» al aceleiaș monete cu efigia lui Eros.

N'am preferințe pentru un anume gen de femeie. Imi place numai femeia și atâta tot. Pentru mine, femeia este un obiect de artă, ochit de un colecționar priceput și pățimaș. Colecționarii de obiecte de artă nu sunt chiar cei mai păcătoși dintre muritorii de rând!... Unii colecționează covoare persane, alții estampe japoneze; unii, vechi obiecte bisericești, alții vechi porțelanuri străine; unii, documente și ediții rare, alții, icoane sau fotografii obscene... Specialitatea pasiunii nu are nici o importanță, fiindcă orice colecționar este un hirotonisit cu darul sfânt. Pe mine însă, soarta colecționarilor mă înduioașează. In viață, o colecție bogată îți satură sufletul cum ți-ar sătura stomacul o masă bine garnisită. După moarte însă, colecția trece în posesia rudelor, a Statului sau a creditorilor. Singuri, colecționarii de femei frumoase își duc colecția cu ei în groapă!...

Lucrurile astea le explic amantei prietenului meu ca să-și dea seama și ea pentru ce Toto este mai prost decât mine și pentru ce de azi noapte, pe mine mă găsește mai bărbat decât pe Toto, deși amândoi avem aceeași vârstă.

Ne despărțim târziu, după miezul nopții.

— Vrei să te odihnești și tu? Eu trec în compartimentul meu să mă culc.

Ea îmi răspunde, fără să-mi răspundă:

— Ești un nebun. Pentru prima oară mi se întâmplă așa ceva în tren!...

Vreau să-i explic pentru ce — fiindcă trenul nostru nu este un tren ca toate trenurile și fiindcă trenurile de când s'a început războiul...

Renunț însă. Mi-e somn. Și teroarea somnului e mai sintetică decât a Zepelinului... O culc pe canapea, o înfășor în

pătura de voiaj, o mai sărut odată și o las singură în compartimentul ei.

La Focșani începe să se lumineze de ziuă. Potriveala asta pare un simbol. Răsăritul soarelui desparte iar Moldova de Muntenia. De aici înainte începe lumina, liniștea, libertatea... Pe Argeș însă, probabil că nu s'a crăpat încă de ziuă. La București mai ales, noaptea cea mare, de abia de-acum începe cu adevărat.

Dela Mărășești părăsim linia Siretului. Mergem la Iași pe linia Bârladului. Trenul nostru merge tot așa de încet ca și în timpul nopții. Se oprește în toate stațiile și unde se oprește, acolo par'că îl uită și Dumnezeu și personalul mobilizat pe loc la C. F. R. Până să pornească din nou, cetești toată «Phe-dra» lui Racine. Incep să regret plictiseala lecturilor clasice din liceu!...

Zeci de trenuri militare se încrucișează cu trenul nostru, aproape în fiecare stație. Intr'unele așteptăm până trec la vale câte două, trei și chiar mai multe la rând, din sfert în sfert de ceas.

Din Basarabia și nordul Moldovei, armata rusă coboară spre București în fragmente greoaie și nesfârșite ca niște baloturi de marfă ce dispar în pântecul unui Transatlantic. Comparația nu e deplasată. Deși curgea mereu, ca și cum s'ar fi deschis cataractele cerului, armata rusă intră par'că în pământ. Nimeni nu știă unde se găsește. Cartierele generale o vedeau numai pe hârtie. Frontul însă, n'o văzuse nici măcar pe hartă. Armata Țarului Nicolae era o armată-fantomă. Nu-i mai lipseă decât un Wagner rus, și «Olandezul sburător» putea să iasă din repertor pentru totdeauna.

Abia acum încep și eu să-mi dau seama, ce înseamnă o armată care pleacă la războiu. Incep să văd cu ochii ceea ce până acum nu văzusem decât cu imaginația. Armata română, n'o văzusem decât la 10 Maiu. Excursia de plăcere dela 1913 în Bulgaria, nu-mi satisfăcuse decât amorul meu propriu de român și mândria mea de latin. «*Veni, vidi, vici!*» Dacă m'ar fi auzit Iuliu Cesar, sunt sigur că m'ar fi tras de urechi. Armata rusă însă, o văd, o sorb cu ochii și o mistui cu toate simțurile lașității mele de combatant în dosul frontului...

Avea dreptate prietenul meu dela cenzură: «Te pui cu colosul dela Nord!»... Ce va face însă acest colos? Se va bate oare colosul și pentru noi? A primit cu adevărat ordin să se bată?... Deocamdată, colosul se plimbă numai, bea ceai, mănâncă semințe de floarea soarelui și cântă din gură și din balalaică...

Uniformitatea colosului ăsta mobil, te înspăimântă. Imbrăcați la fel, aproape nu poți deosebi pe ofițeri de soldați. Hainele și șepcile lor cenușii au ceva din cromolitografiile cu tiraj nelimitat. Vai de bietul autor!... A căzut pe mâna unui editor bandit...

O deosebire există totuș. Soldații se îmbată cu spirt ordinar, iar ofițerii și generalii cu rom, coniac și la nevoie chiar cu apă de Colonia.

Amanta prietenului meu se topește după ei, dela fereastra vagonului. Nu coboară geamul, fiindcă i-e teamă să nu dea peste vre-unul rău crescut. Uniforma însă, cu nasturii dela manta și cocarda dela șapcă, o hipnotizează ca niște ochi de șarpe. Și în fiecare nouă stație, broasca simte par'că nevoia să cadă victimă unei reptile. Nevasta colonelului român a rămas sclava disciplinei militare pe care bărbatu-său probabil i-o

localizase, în sentimentul de camaraderie, chiar pentru ofițerii aliați.

Prezența mea în compartimentul d-nei Jenny Vasilescu, devine în anume momente, chiar jenantă. Modestele mele haine civile, mă scot din luptă mai 'nainte de a începe atacul. Dintre cei care se perindă prin fața ferestrei, aproape toți sunt mai bărbați, mai sălbatici și mai puțin lași decât mine. Chipiul diformează interiorul capului, dar conservă prestigiul aparenței exterioare. Trebuie să optez dar, pentru una sau pentru alta. Oricât m'ași trudi să par altul decât fugarul din București, îmi dau seama că e înzadar. Capul meu nu poate fi un cap de erou, nici chiar în urma celor două victorii consecutive, repurtate asupra nevestei colonelului român, amanta prietenului meu, șeful de cabinet al ministrului de interne.

În gara Crasna ni se înfundă și unora și altora. Evacuații din București nu mai pot merge spre Iași, iar a 18-a brigadă de cavalerie rusă, nu mai poate porni în ajutorul Bucureștilor. Ofițerii beți au devastat restaurantul gării, au golit toate sticlele de coniac, au arestat pe comandantul militar, au dezarmat milițienii români și au tăiat firele de telegraf...

Mulțumescu-ți Ție Doamne! Armata rusă a intrat înfine în acțiune!... Colegul meu dela cenzură, de-acuma poate dormi liniștit.. Soarta războiului începe să se schimbe!...

Unul dintre eroi este român basarabean. E tânăr și frumos, înalt și subțire ca un clarinet și blond ca o papură uscată. Îmi vine să cred că românul-rus din Basarabia, trebuie să fie un neamț dela vreun «Gesellschaft» din București! Se agită pe

peron cu o sticlă de coniac într'o mână, cu sabia scoasă din teacă în alta și vorbește românește cu bucureștenii îngroziți:

— Eu nu sunt *bat*... Eu, moldovan adevărat... Rumânu, țigan... Ptiu!...

Și se scuiță singur pe tunica cu panglica «negru și galben». insigna Crucii sfântului Gheorghe...

Imi aduc aminte de «Sergentul» lui Vasile Alecsandri.

Și noi ne-am împotmolit tot ca și el «*pe drumul de costișe ce duce la Vaslui... și deacolo, ceva mai departe, la Iași «Și nici că-i vine-a crede, când crucea Sfântu Gheorghe, pe sânul lui o vede*». Eu însă credeam, fiindcă i-o vedeam. Vasile Alecsandri nu crezuse fiindcă, probabil nu văzuse nici Crucea rusească pe sânul românesc, nici scena cu «Colonelul dând mâna cu sergentul».

Scandalul se potolește când începe să se însereze sau mai bine zis, când sosește un nou tren rusesc cu ofițerii treji. Se repară în grabă firele telefonice, se reia comunicația cu Vasluiul și cu Bârladul și mersul trenurilor se restabilește după cum fusese hotărât, cu singura excepție a celor patru ore de întârziere din gara Crasna.

Locomotivele flueră din nou. Iată-ne iar porniți — românii spre Iași, rușii spre București...

Iar e noapte. În Moldova însă nopțile par mai puțin sinistre ca la București. Pe cer nu se văd decât stelele și acelaș pătrar de lună cu care pornisem din gara Mogoșoaia. Reflectoarele electrice au dispărut și odată cu ele, au amuțit și bateriile ante-aeriene. În clipa asta poate, la București, ele au

intrat din nou în acțiune. Regret pentru cei cari au rămas acolo. Statul are însă nevoie de funcționari destoinici pentru care sacrificiul părăsirii căminului este egal cu o trimetere pe front. Și funcționarii aceștia, călătorim în momentul de față spre Cartierul general de mâine al celor ce trebuesc să conducă destinele țării dela adăpost. Până atunci frontul rămâne acelaș meridian militar, pe care împrejurările îl pot împinge chiar până la Iași. Lașitatea noastră dar, e relativă, sau mai bine zis, eroismul nostru este condiționat de imposibilitatea unei alte noi retrageri.

Ajungem la Iași pe la ora zece. Orașul e luminat. Lumea umblă pe străzi fără teamă, ca în vremurile de pace. Războiul n'a ajuns încă până la Iași...

Dăm fuga la biuroul de cartiruire, Șeful biuroului care este ieșan, începe să se enerveze la vederea atâtor bucureșteni. E o adevărată invazie de lăcuste. Un evacuat țipă din fundul sălii:

— Și-o să vedeți ce-au să mai vină!... Ce-i astă-seară nu-i nimic!...

Rumoarea cucerește mulțimea autohtonă. Liniștea Iașului patriarhal, amenință să se ducă la vale pe Bahlui. Zurbagiii dela Făgădău, din Dealul Spirei, Cuibul cu barză și Delea-Veche sunt în stare să strice tabietul bătrânului oraș domnesc, pentru care strada Lăpușneanu, Păcurarii și Sărăria fac mai mult decât zece capitale ale României la un loc. Moldovenii și în special ieșenii, au ceva din pitorescul naivității grave a francezilor din sud. Poate fiindcă la Iași miroase a usturoi ca și pe întreaga coastă a Mediteranei dela Perpignan până la Villefranche. Reflecțiile câtorva bătrâni ieșeni, îmi amintesc raționamentul francezului din Marsilia: *«Si Paris avait une Cannebiere, il serait une petite Marseille»*.

Adevărul eră că Iașul nu cunoscuse încă războiul propriu zis. Din clipa aceea însă, proiectilele de pe front începuseră să se spargă în timpanele celor adunați în jurul statuei lui Cuza-Vodă. Războiul pentru întregirea neamului românesc, abia acum începea și în vechea capitală a Moldovei.

D-na Jenny colonel Vasilescu căpătă bilet de cartiruire în strada Muzelor, peste drum de Spitalul Sfântul Spiridon, iar eu, în strada Lozonski, lângă Seminarul Venianim Costake.

Fără să fie ideală, odaia mea prezintă marele avantaj de a nu aveă proprietăreasă. Proprietarul e văduv, fără copii și fără pensie dela Stat. Nu e mobilizabil și nu urăște pe bucu-reștenii, fiindcă evacuații nu vin de plăcere și dacă Statul găsește cu cale să-i aducă la Iași, înseamnă că tot Statul o să le plătească și ceva mai mult decât leafa obișnuită.

D-l Hacik Aivazian mă primește cu brațele deschise și cu cămașa fără guler. A sfârșit tocmai masa și a gustat două, trei păhărele mai mult, dintr'un tămâios turbat. Pe vremea aceea la Iași, masa de seară ținea până peste miezul nopții, ca mai în toate orașele patriarhale și cu respect pentru tradiție. D-l Aivazian este mijlocitor în tot felul de afaceri urgente, secrete și rentabile: vânzări, cumpărări, ipoteci, dobânzi convenabile și vorbe bune pe drum de seară. În felul său, noul meu proprietar este un adevărat erou. Războiul nu-l înspăimântă și nu-l indispune. Războiul e o afacere ca oricare alta. Depinde cum știi s'o învârtești. Și d-l Aivazian speră s'o ducă până la capăt cu bine. Deocamdată i-a luat pe Ruși în antrepriză. Rusul înseamnă aur, nu glumă. Rubla rusească e de două ori și jumătate mai mare ca leul românesc. Și dacă știi cum să te porți cu Rusul, poți transforma fără nici o greutate rublele în lei, și lei în ruble.

Nu s'a împlinit ora de când stau de vorbă cu d-l Aivazian și suntem mai prieteni de cum am fi copilărit împreună. Comparația însă, este exagerată, fiindcă proprietarul meu are vreo douăzeci de ani mai mult ca mine. Abia am început să mă desmeticesc de drum și d-l Aivazian propune să mergem la cafea. I s'a sfârșit tocmai «melanjul» său de Moca cu Ceylon, că altminteri mi-ar fi preparat dânsul o gingirlicie, cum nici la Constantinopol nu se poate lua totdeauna. Cafeneaua e la doi pași, la Hotel Traian. De când au început să vină bucureștenii, cafeneaua stă deschisă până la miezul nopții. Starea de asediu, este și ea un fel de Janus cu două fețe. Cu una privește dincolo de Siret, cu alta dincoace...

Prima cunoștință pe care o întâlnesc în ușa cafenelei, e Laurențiu Blebea. Regăsirea asta neașteptată, ne emoționează par'că pe amândoi. Aproape în acelaș timp ne întrebăm și unul și altul:

— De când la Iași?

— Eu de trei zile...

— Eu picai adineaori...

— Va se zică e adevărat ce se vorbește?... Se evacuează Bucureștii...

— Tocmai evacuare nu... Dar, înțelegi... e vorba de funcționarii Statului care nu mai pot lucra la biurouri din cauza bombelor...

— Dar tu ce cauți la Iași?...

În loc să-l iau eu de guler, trădătorul începuse să-mi ia el interogatoriul.

D-l Aivazian rămăsese cu gura căscată, căutând să se apropie cât mai mult de noi și să intre în vorbă imediat ce i s'o prezentă ocazia. În momentul acela însă, nu-mi convenea,

să-i recomand lui Blebea pe noul meu proprietar, fiindcă pentru spionul Nemților voiam să țin secret scopul venirii mele la Iași. Lăsați deci pe d-l Aivazian să-mi aprecieze educația după cum i s'ar fi părut, iar lui Blebea îi răspunsei de data asta pe un ton, ceva mai ridicat.

— Eu ca eu... Am venit într'o misiune specială... Dar tu?... Te știam la București... Cu ce ocazie pe aici?...

De data asta elocvența lui Blebea apropie de noi pe d-l Aivazian care la început aprobă cu capul, iar mai târziu repetă mereu:

— Brava d-le!... Așa este. Aveți dreptate...

Blebea vorbește sgomctos și caută să-și creeze simpatii printre necunoscuții din jurul lui.

— Eu, dragă, nu aștept ca tine să plec din București cu misiune specială, că pe mine dacă m'apucă Nemții acolo, mă curăță la sigur. Eu nu sunt ca voi filo-francez pe comandă... Eu sunt român transilvănean... Eu știu ce m'așteaptă când or pune Ungurii mâna pe mine. Pe voi, cel mult, o să vă 'nchidă sau o să vă trântască un picior undeva... Pe mine însă mă spânzură!... Cât sânge rău le-am făcut eu singur, nu le-ați făcut voi cu toții la un loc... Am mirosit eu în ce ape se scaldă guvernul. Umblă să se scape de noi acum... Până aici ne omoră cu dragostea. Mă mir cum se mai ține pe picioare calul lui Mihai Viteazu de câți nebuni au călărit pe el în ultimii doi ani!... Dați-i băieți înainte... Țineți trează conștiința națională... A sunat ceasul desrobirii fraților de peste Carpați... Și-acum?... Să scape cine poate?... Pardon!... Datoria guvernului e să se ocupe mai întâiu de cine trebuie... Să ne scape mai întâiu pe noi, că dacă se întâmplă să iasă altfel, nouă ni s'ar fi datorat liberarea fraților de dincolo, nu d-lor care

o învârtesc, când albă, când neagră, după cum le convine...

D-l Aivazian strânge mâna lui Blebea și-l asigură de toată simpatia și sprijinul său. Ii propune chiar că se mute la dânsul, dacă cumva nu e mulțumit de odaia unde stă. Blebea însă nu e patriot de «Sala Eforiei» și n'a venit la Iași numai ca să fugă de frica Ungurilor. A venit să-și aranjeze intrarea în școala militară dela Botoșani. Vrea să se ducă pe front pregătit să moară ca un erou, nu ca o victimă a politicianilor fără scrupule.

Spovedania lui Blebea m'a înduioșat și pe mine. Cum l-am putut crede oare trădător, după o simplă vorbă aruncată în vânt de un șef de cabinet al unui ministru de interne?... Par'că Siguranța generală a Statului nu se poate înșelă și ea!... Incep chiar să cred că în timpul neutralității noastre, presa opoziției avea perfectă dreptate. Serviciul Siguranței trebuie complet reorganizat. Așa cum se găsește în momentul de față, nu mai poate corespunde menirii lui într'un Stat cu pretenții de civilizație. Ar fi o adevărată crimă să încredințezi siguranța Statului pe mâna unor astfel de oameni, care pretind că Laurențiu Blebea este spion neamț și trădător de patrie...

Sosirea mea la Iași mă desbrăcase de tunică lui Nesus, purtată două zile și trei nopți cu intermitența acceselor de tusă măgărească. Laurențiu Blebea eră același!... Și Laurențiu Blebea eră hotărît să moară pe front ca un erou, în timp ce eu, aveam să mă stafidesc la cenzură...

De atâta lașitate nu m'ași fi crezut niciodată capabil.

V,

HOTARUL CELOR DOUA ȚĂRI

SUNT la Iași de patru zile. Deși mă interesează orașul, nu mă arăt pe stradă decât foarte rar. La cafenea am fost o singură dată. Dacă ași fi fost de două ori, ar fi însemnat că nu mai sunt la Iași!... Fugarii din București sosesc în grupuri organizate ca trupele de actori. Mi-am regăsit la Iași atâtea cunoștințe, că aproape am început să mă cred tot în București.

Când pleci de acasă hotărât să descoperi o lume nouă, nu înțelegi de sigur să te întâlnești tot cu cei lăsați acasă. Incep să cred că nu mai e chip să descoperi nimic nou pe pământ. In cea mai pustie insulă din oceanul Pacific o să te împedici de un funcționar englez, care o să te întrebe de pașaport. In cea mai ascunsă și misterioasă stradă a Iașilor, un cunoscut bucureștean o să te întâmpine cu aceeaș veșnică întrebare: — «De când pe aici?»...

Nimeni nu vrea să admită că ideia lui, au mai putut-o avea și alții. Toți te măsoară cu ochii nedumeriți, ca și cum ai fi un animal antedeluvian. Fiecare se crede în dreptul primului ocupant și enervarea celor sosiți crește pe măsură ce noile figuri bucureștene își fac apariția pe strada Lăpușneanu, la Traian, la Tufli sau chiar prin cartierele mărginașe ale Iașilor.

Capitala Moldovei a devenit mai sufocantă chiar decât capitala țării. La restaurant nu mai poți găsi un loc liber. Aștepti să se facă loc și nu mai găsești mâncare. La bărbier trebuie să te înscrii din vreme, ca pentru audiențele dela Palat. Ca să poți ceta un jurnal, trebuie să-l cumperi dela gară când sosește trenul și ca să poți vorbi cu o femeie pe stradă, trebuie să-i pui în cap tichia fermecată, fiindcă altfel ți-o suflă altul imediat.

Dela București, sosesc numai știri proaste. Fugarii le povestesc după fantezia lor proprie. Unele pot fi chiar inventate pe dea'ntregul. Nu le poți controla însă, fiindcă cei care le aduc, le dovedesc cu prezența lor la Iași. Comunicatele oficiale păstrează situația neschimbată. Numărul fugarilor însă, chiar dacă le-ai fi tăiat limba, tot ar fi fost mai elocvent decât rândurile măsurate ale comunicatelor. Or, dacă în fundul Moldovei situația se schimbă din zi în zi, de ce oare pe front, ea ar fi rămas aceeași?...

Eu dealtfel mă așteptam la orice. Toto mă pusese în curent cu toate eventualitățile. Bucureștii trebuiau să cadă. Armata noastră aveă să mai încerce o rezistență pe Ialomița și apoi ultima speranță eră linia întărită, Galați — Nămolosa — Focșani. Ce știam dar, mi-eră deajuns. Informațiile străzii și ale cafenelei erau chestii de amănunt.

M'am hotărât să nu mai ies din casă, întâmple-se orice s'ar întâmplă... La biuroul cenzurei nu se simte încă nevoie de prezența mea. Ieșenii dealtfel, nu m'ar fi văzut cu ochi buni. Pentru ei, publiciștii din București nu sunt destul de serioși. Fac glume de prost gust, nu pun destul preț pe critica literară, nu respectă tradiția limbii românești, reneagă pe Eminescu și pe Creangă și nu știu să tragă chefuri până la ziuă, ca la «Bolta rece».

D-l Aivazian care m'a și ghicit cam ce fel de om sunt, mă întreabă dacă n'ași vrea să cunosc un băiat «pe cînste», dela spitalul militar rusesc.

— E doctor? îl întreb eu.

— Mi se pare că e și doctor... dar e mai mult unul d'ăștia ca d-ta... Cetește... Aoleo!... Să-l vezi ce mai cetește... Și vorbește!... Țsta e ăl mai deștept rus dela noi din țară... Să știi!...

— Dar în ce limbă vorbește?

— În ce limbă vrei... Pe toate le știe... Vorbește și limba noastră. E rus din Basarabia.

Și d-l Aivazian insistă, ca și cum ar fi pus la cale o afacere rentabilă. Proprietarul meu are perseverențe diabolice. Par'că toată viața n'a vândut decât năut și stafide la Trebizonda. Imi spune cum îl cheamă, cu numele de botez și de familie, cum îi zic prietenii, cum e la trup, ce suflet are, cât alcool bea zilnic și unde îl poți găsi dimineața când nu se mai poate duce acasă noaptea.

La început credeam — mărturisesc — la bordel. D-l Aivazian însă, mă privește cu niște ochi de Gorgonă și protestează cu vehemență:

— Cum?... Nicolașa, la bordel?... Imi pare rău cucoane!... Se vede că nu-l cunoști... Un băiat subțire ca ăsta, nu-și murește tinerețea prin localuri de perdiție...

Apoi începe să-mi povestească pe larg, cele petrecute acum două săptămâni:

— Adusesem tocmai tămâiosul care l-ai gustat și d-ta. Seara am mâncat cu Nicolașa. Eră cam plictisit că nu primea vești de acasă. Nu știu de unde făcuse rost de un buchet de trandafiri... Il ținea la piept și îl miroșiă mereu, ca să-i treacă de urît. Așa sunt rușii. Când cu vutca, când cu florile!... Imbucă

de două, trei ori din cârnații de porc, și... iar cu trandafirii la nas!... Cu tămâiosul însă, l-am dat gata. Am băut vreo șapte măsuri numai noi amândoi... Pe la două după miezul nopții, a început să plângă. Până atunci cântase și-l înjurase pe Țar... Bine că nu l-a auzit cineva, că-mi găseam beleaua cu el. De cum a început să plângă însă, nu i-am mai putut cădeă în voie. S'a sculat, și-a luat șapca și buchetul de trandafiri și a plecat. Nu mi-a dat nici «bună seara». Eu credeam că s'a dus acasă, adică la spital, la antrepozitele dela gară. Dar de unde!... Să mă fi bătut cineva și tot n'ași fi ghicit!... A doua zi dimineța m'am dus și eu ca omul... știi... Și când colo, ce să vezi?... Nicolașa al meu dormea pe scăunelul din closet cu buchetul de trandafiri în brațe...

Sar din scaun ca un Arhimede din baie și abiă mă rețin să nu-mi sărut de bucurie proprietarul. Insfârșit!... Găsisem și eu ceva nou la Iași!...

— Adu-mi-l nene Aivaziane... Adu-mi-l chiar astăseară... să mâncăm împreună câte-și trei.

Și d-l Aivazian surâde mulțumit ca după sfârșitul cu bine al unei afaceri grase.

— Dacă nu ți-o plăceă, mă jur să te țin gratis la mine în casă, până ce s'o încheia pacea...

Toto îmi scrisese tocmai, rugându-mă să-i dau vești despre nevasta colonelului care probabil, odată ajunsă la Iași, rupsese orice legături sentimentale cu Bucureștii. Cum n'o mai văzusem nici eu până atunci, plecai s'o caut, nu atât pentru mine, cât pentru împlinirea comisionului... Dacă nu mai mult, cel puțin atât, merită și prietenul meu.

Ca să mergi din strada Lozonski în strada Muzelor, trebuie să treci prin fața statuei lui Cuza-Vodă. Consiliul miniștrilor de bronz, de pe soclul Domnitorului sub care se făcuse unirea principatelor, eră turburat de discuția diferitelor grupe care se învâртеau în cercul vicios al aceleas idei:

«Hai să dăm mână cu mână

«Cei cu inima română...»

Ca și la București, Blebea eră nelipsit oricând și oriunde se discută desrobirea fraților din Ardeal. De data asta eră vorba de o nouă manifestație de solidaritate a tuturor Românilor din țările subjugate. Țarul Nicolae promisese liberarea prizonierilor austro-ungari de origină română. O comisiune mixtă, formată din civili și militari români și ruși, aveă să plece în lagărele de prizonieri din Rusia pentru a alege pe Ardeleni și Bucovineni. Din această comisie urma să facă parte, natural, și câțiva români de peste Carpați și printre ei, cel mai indicat eră Laurențiu Blebea — penajul Regelui Enric în lupta dela Ivry. Blebea demonstră că dacă Țarul vrea, afacerea se poate face, că «dreptul ginților» nu se opune fiindcă origina rasei primează uniforma soldatului și că el dacă s'ar duce la Petrograd, într'o săptămână cel mult, chestia ar fi tranșată în mod definitiv.

Ne strângem mâna în treacăt. De când s'a început războiul nu mai îmi place să m'amestec în discuții, unde e nevoie să-ți cântărești vorbele. Iau notă însă, de noua latură a activității lui patriotice. Pentru mine situația lui eră mai clară ca lumina zilei. Laurențiu Blebea nu mai atingea acum nici măcar tangențial sferă bănuelilor Siguranței cum că ar fi spion neamț.

Dela statuia lui Cuza până în strada Muzelor sunt doi pași. In curtea Consulatului rusesc, trei camioane militare descarcă

diferite lăzi și pachete pe care stă scris în două limbi: «*Légation impériale de Russie*» și «*Russcoie Imperatorscoie Posolstvo*». Asta înseamnă că la București s'a început evacuarea și a legațiilor aliaste.

Odaia d-nei Jenny colonel Vasilescu e la parterre. Din trotuar pot privi pe fereastră înăuntru. De data asta însă, perdeaua e dată în lături și din odaie, privește în stradă un chipiu românesc cu cocarda tricoloră și cifra Regelui Ferdinand. Mă opresc în loc, nehotărît pentru un moment, ce trebuie să fac... S'o iau înainte sau înapoi?... Probabil că amanta prietenului meu s'a mutat din odaia dată provizoriu de comenduire. Sau poate, o fi chiar chipiul bărbatului care și-a luat concediu anume pentru ea... Dar și într'un caz și în altul, eu nu aveam ce căuta acolo. Cel mai bun lucru de făcut dar, eră să-mi amân vizita pentru altădată.

În momentul acela însă, o mână se întinse spre fereastră și chipiul dispăru ca să apară din nou, peste câteva clipe, în capul unu căpitan de jandarmi, care ieși din odaia cu bucluc unde cât p'aci, eră să intru eu. Căpitanul eră vesel și rumen la figură. Se vedeă că nici nu vine de pe front, nici n'are de gând să se ducă vreodată. Nu știu dar, de ce purtă uniformă, când la Iași, hainele civile l-ar fi prins mult mai bine. Dar cine putea fi căpitanul ăsta?... Noul chiriaș al odăii sau poate chiar noul amant al d-nei Jenny colonel Vasilescu?...

Intru în gangul casei și bat la ușă:

— A!... Tu erai?...

— Da, eu...

— Și până azi ce-ai făcut de nu te-ai mai văzut?

— Am așteptat în stradă până s'a îndurat să plece căpitanul de jandarmi.

Amanta prietenului meu, a mea și a căpitanului, se făcuse galbenă ca mijlocul drapelului național. Celelalte două colori, ni le rezervase probabil, una mie și alta lui Toto.

— A, da... Tocmai venise de pe front. Mi-a adus o scrisoare dela Jorj...

— Și ăsta vine de pe front?... O fi tot frontul din strada Nisipari... Știi... Zepellinul... Bomba...

Nevasta colonelului mă privi calmă ca o regină detronată ce-și măsoară cu ochii propriul eșafod.

— Te rog să mă lași în pace... De azi înainte nu mai vreau să știu că te-am cunoscut. Dealtfel, mâine plec la Huși... Sper că n'ai să te ții după mine și acolo...

— Eu nu, m'a ferit Dumnezeu!... Dar poate o să vină Toto... Mă roagă tocmai să-i dau vești despre d-ta...

— A, nu, nu, nu.. Vă rog să mă lăsați în pace. M'am săturat de copii rău crescuți... Să vă faceți ucenicia cu modistele și cu fetele din conservator, nu cu femeile din lumea bună...

Morala deci: Nu te amesteca în târâte că te mănâncă porcii!...

Toate aceste istorioare cu tâlc sunt foarte interesante, dar au un mare inconvenient. Ți se spune totdeauna ce nu trebuie să faci, dar nu ți se dă niciodată garanția că n'ai să mai faci.

Pentru seara, d-l Aivazian a pregătit o masă în trei. În materie de mâncare și băutură însă, calculele proprietarului meu sunt de o aproximație interplanetară. Bucatele pregătite pentru astă seară, pot sătura o companie de soldați pe front, iar vinațul ar putea răpune întregul regiment Preobrajenski.

Eram aşteptat. D-l Aivazian mă prezintă cu modulări de voce, admirative.

— Domnul dela Bucureşti, despre care ți-am vorbit... Oa-spetele meu.

Rusul se scoală şi-mi întinde mâna:

— Eu sunt Nicolai Damianovici Gorski.

— Şi eu Mircea Băleanu.

— Şi tatăl d-tale?

— Tata a murit.

— Dumnezeu să-l ierte, dar cum îl chemă?

— Teodor.

— Atunci Mircea Fedorovici Băleanu.

— Cum zici d-ta... Mie mi-e egal, că eu tot ăla sunt!...

Rusul râde sgomotos, mă bate pe umăr, mă mângâie pe sub guşă şi-mi trage în glumă, o palmă care plesneşte ca o şindrilă ruptă şi-mi roşeşte obrazul. Se propteşte apoi cu amândouă mâinile în umerii mei şi mă întreabă:

— Intelectual?

— Mai mult, jurnalist.

— Scriitor?

— Şi scriitor, dacă vrei...

— Poet?

— Aşa şi aşa...

— Dostoewski, mare... Nu?

— Mare... mare de tot... Cum dracu să nu fie mare!

— Şi Andreev bun... Nu?

— Bun şi ăsta... grozav de bun...

— *Haraşo...*

Şi mă pupă în gură ca pe o femeie cu care s'ar fi găsit singur în odaie. Apoi se linişteşte, mormăie ceva în limba lui

Dostoewski și aprinde o țigară cu carton, lungă cât un creion Hardtmuth.

Nicolae Damianovici e înalt și spătos ca un chioșc de ziare, are ochii galbeni verzui ca absintul după ce l-ai amestecat cu apă, nasul turtit, urechile blegi, părul cenușiu și fața vânăată ca un apus de soare în largul mării. Nu poartă nici barbă, nici mustăți. Trebuie să se rada însă foarte rar, fiindcă buzele lui înțeapă ca o floare de scaete. Când umblă prin odaie par'că se cutremură pământul. E îmbrăcat jumătate civil, jumătate militar. Are haină de piele neagră, pantaloni de călărie albaștri cu vipușcă roșie, jambiere și bocanci englezești, galbeni, cămașă cu guler răsfrânt și cravată tricotată și șapcă la fel cu toți rușii pe care îi întâlnisem până atunci.

Masa e lipită de părete. Intr'un cap al mesei stă d-l Aivazian, într'altul eu și pe latura liberă el. Ii place să aibă în jurul lui, spațiu mult. Are gesturile largi ca niște unde herziene și vorbește par'că tot prin telegrafia fără fir.

După primele pahare golite, încep să-l întreb și eu.

— D-voastră sunteți doctor?

— Doctor artist în litere, filozofie, chimie, medicină și științele oculte....

— Scriitor, nu sunteți?

— *Niet.*

— Dar literatura vă place?...

— Mult.

— Pe ruși trebuie să-i fi cetit pe toți.

— Pe toți.

— Dar pe francezi?

— Pe toți.

— Și pe germani...

— Pe toți.

— Scandinavii?...

— Toți, toți, toți...

Nu mai era nevoie deci să-l întreb de englezi, italieni, spanioli...

Riscai totuș o întrebare dictată de amorul meu propriu de român.

— Dar din scriitorii români?...

— *Nicievo.*

Nu știam dacă răspunsul lui era o provocare la duel. Pe vreme de războiu însă, mânușile trebuiesc ridicate la timp.

— Știți că vorbiți bine românește!... Unde-ați învățat?

— La Mukden.

— În Manciuria?

— În războiul cu japonezii... dela românii din Basarabia.

Oftaiu fără să vreau. Exagerasem poate. Accentele mele sentimentale de mobilizat la cenzură, nu trebuiau să încalce terenul rezervat numai combatanților pe front.

Nicolae Damianovici rămase cu paharul la gură, întoarse capul spre mine și mă privi încruntat, ca și cum în cele două pahărele cu absint, ai fi turnat cerneală neagră. Bătù apoi cu pumnul în masă și după ce oftă și el la fel cu mine, șopti printre dinți ca o rășchietură de fereastră.

— *Boje Taria hrani* până ce l-o luă dracul și pe el.

Tonul cu care pronunțase fraza asta ca o sentință de Curte de casație, îmi dădu curajul să-l întreb din nou.

— De ce nu vor rușii să se bată și ei pentru noi?

— Fiindcă nu e încă timpul.

— Când o să fie atunci? După ce or cădea Bucureștii?...

— După... Când or ajunge pe Milcov...

Și eu care par'că tot mai speram că Bucureștii n'au să cadă niciodată!...

Răspunsul rusului îmi încordase mușchii ca o injecție de stricnină. De unde știa el că până la Milcov, armata Țarului Nicolae n'are să lupte deloc?... Și de ce tocmai pe Milcov și nu pe Ialomița sau pe Buzău?...

— De unde știți lucrul ăsta?

— Din hartă... Acolo o să fie hotarul celor două țări.

Simțeam că-mi plesnesc tâmplele de ciudă. Lașitatea mea îmbrăcase armura medievală a unui strămoși necunoscut și problematic pe care Mircea cel Bătrân îl avusese alături de el, și la Nicopole și la Rovine. În carapacele ei de oțel însă, în clipa aceea, nu mai sălășluia decât sufletul unui manechin mâncat de molii într'un muzeu militar.

Nu știu dacă înțelegeam bine, tot ce trebuia să înțeleg. Vechiul hotar dintre cele două țări surori dispăruse de mai bine de o jumătate de veac. Cine-ar fi încercat dar să ne despartă din nou, când noi porniserăm să ne unim și cu ceilalți?... Care erau cele două țări pe care Milcovul avea să le despartă iar?...

Surâsul diabolic al lui Nicolae Damianovici, par'că îmi silabisa pe alfabetul zilei de mâine: Ru-si-a și A-us-tro-un-ga-ri-a...

Băusem poate prea mult. Nu mai auzeam bine și 'n jurul meu nu mai vedeam decât o apă mare, o băltoacă imensă, cu nuferi, cu papură, cu orăcăit de broaște, cu sbor de libelule și cu soarele prăbușit ca un bivol în fundul ei...

În timpul ăsta, rusul continuă să bea și să propovăduiască iubirea pentru aproapele:

— Hai să nu mai vorbim de lucrurile astea, Mircea Fedorovici... Noi nu pricepem politica dela Petrograd. Politica

Rusiei, n'o cunoaște nici Nicolae Alexandrovici... Rusia e mare, dar n'are încă oameni destui. Și mâine o să aibă și mai puțini... Atât cât îi trebuie unui mort să fie dus la groapă...

Și rusul se ridică de pe scaun, se închină și apoi întinzând brațele ca și cum ar fi binecuvântat Cina cea de taină, continuă:

— Mircea Fedorovici, fratele meu întru Cristos și aproapele meu întru Apollo, să ne iubim fără gânduri ascunse și fără priviri piezișe... Să ne iubim ca să putem muri liniștiți și asigurați că cel care va rămâne în urmă, va duce la groapă cu toată cinstea cuvenită, pe cel care va pleca înainte...

D-l Aivazian tăcea ca un motan de porțelan. Iși plimbă numai ochii dela unul la altul și răsufală greu ca o geamandură pe vreme de ceață.

Două vapoare căutau intrarea portului unde fiecare avea să-și descarce cuprinsul pântecelor de fontă neagră. Dar ce-aducea unul și ce-aducea altul?... N'avea nici o importanță... De când se începuse războiul, grâul și dinamita erau păstrate la un loc, în aceleași hambare... Care din ele însă, avea să schimbe primul salut cu semaforul portului?...

— Nicolae Damianovici, îi răspunsei eu, frații buni nu se iubesc numai la băutură. Sângele Domnului înfrățește până și pe străinii care nu s'au cunoscut încă. Adevărata iubire însă trebuie să pornească dela cei mari către cei mici, fiindcă pericolul totdeauna, dela cei mari vine, și apropierea celor mici de cei mari, trebuie să se facă fără teamă, ca să poată fi iubire adevărată...

— Toți suntem deopotrivă, Mircea Fedorovici... Toți suntem mari, toți suntem trup din trupul primului om și suflet din sufletul Domnului Sabaoth...

— Ce faceți atunci, voi rușii pentru români?

— Ii facem la fel cu noi!... Ii facem unul și acelaș popor dela Marea Albă până la Marea Roșie!... Lasă politica deo-
parte Mircea Fedorovici că nici Domnul nostru Isus Cristos,
n'a propovăduit numai pentru Ovrei... Răsboiul ăsta, ascultă-mă pe mine, o să ne strângă pe toți laolaltă și o să ne înfră-
țească pe pământ la fel ca și sub pământ...

— Și cine o să ne adune iar la un loc?

— Tot ăl care ne-a și despărțit...

— Dumnezeu?

— Păcatul.

— Șearpele?...

— Femeia.

— Vrei să zici dragostea?

— Frumosul, adevărul, lumina, vieța!...

Și Nicolae Damianovici își umplu din nou paharul, îi as-
vârli apoi vinul pe părete și răstignindu-se pe speteaza scau-
nului începu să cânte. Nu înțelegeam cuvintele, dar trebuie
să fi fost un cântec de despărțire, un cântec de renunțare, un
cântec de sinucidere.

Când sfârși, ne privi pe amândoi cu niște ochi de antilopă
rănită, își făcu brațele colac pe marginea mesei, își propti
fruntea pe ele și începù să plângă...

D-l Aivazian îmi făcu semn să nu-l deranjez.

Tăceam amândoi. El continuă să plângă. Și plânsul lui Nico-
lașa marea par'că tăcerea din odaie, în timp ce orologiul dela
Seminar, se sărută sonor de douăsprezece ori cu miezul nopții.

Din fiecare capăt al mesei, eu și d-l Aivazian, păream în-
gerii Domnului care veghează deșteptarea celui ce fusese în-
gropat în Vinerea sfântă.

O bătaie repede în ușa, ne trezi pe câteși trei.

Eră învierea poate.

O fată tânără dela «Crucea roșie» se opri în prag, măsurând cu ochii severi, odaia cu resturi de mâncare pe scânduri și pete de vin roșu pe pereți.

Nicolașa sări de pe scaun cu repeziciunea unei aruncături de praștie.

— Tatiușca... Tatiușca!...

Și după ce mai adăugă și alte cuvinte în limba rusească, așteptă răspunsul. Dar femeia care intrase în odaia noastră odată cu miezul nopții, continuă să tacă. Degetele lui se agitară atunci spre tavan ca lăncile soldaților lui Makduf, plesniră apoi ca un sfârc de bici pentru patru cai înaintași și se lăsară pe umărul meu drept cu repeziciunea unui herete în mijlocul unui stol de vrăbii. Prezentarea se făcù în limba franceză:

— Fratele meu, Mircea Fedorovici, scriitor român... Domnișoara Tatiana Grigoriwna, studentă la medicină...

Înaintai doi pași; dar numai doi, nu fură deajuns. Tatiana continuă să stea nemișcată în pragul ușii. Mă apropiai de ea și îi sărutai mâna. Mâna ei eră albă și rece ca o porție de înghețată de lămâe. Apoi cu aceeaș înflăcărare spontană cu care fusesem prezentat, mă adresai studentei în medicină, arătând pe Nicolașa.

— Dacă fratele meu, Nicolae Damianovici v'a supărat cu ceva astăseară, eu sunt vinovatul, d-ră. Vă cer iertare...

Tatiana continua să privească cu desgust interiorul odăii. Desgustul ei însă, cădeă par'că asupra noastră numai. Și cădeă greoiu și indiferent ca un capac de cosciug pe trei stârvuri omenești deodată. După câteva clipe de atitudine minerală, Tatiana vorbi:

— Nicolae Damianovici, ai să mori de paralizie...

Apoi adresându-se mie:

— Regret că te-am cunoscut chiar astăseară Mircea Fedorovici. Dar dacă vrei să-i fii cu adevărat frate lui Nicolaşa, trebuie să-mi fii mai întâiu prieten mie. Şi mie nu-mi plac oamenii care se îmbată... Să ții minte lucrul ăsta...

Pentru d-l Aivazian nu avu nici un cuvânt nici de bine, nici de rău. Pe semne că-l cunoştea mai dinainte sau ghicise că nu are nici un interes să-l cunoască.

Nicolae Damianovici şi Tatiana Grigoriwna plecară, schimbând cu noi simple saluturi convenţionale, ca nişte trecători pe trotuare deosebite.

După ce rămăsei singur cu proprietarul, îl întrebai:

— Cine mai e şi trăsnita asta?

D-l Aivazian dădù din umeri.

— Crezi oare c'ai să găseşti un rus în toate minţile?...

— Dar şi rusoaicele sunt aşà?

— Ba bine că nu !... La ruşi, bărbaţii şi femeile, tot una sunt.

— Tatiana, e amanta lui Nicolaşa?

— Dracu ştie, că la ei, nu e ca la noi... Ei trăesc amestecaţi ca orătăniile în ogradă. Oameni nebuni, cucoane... N'a-uzişi ce spuse Nicolaşa, că până la Milcov n'au de gând să se bată !... Când le intră lor o idee în cap, nu le-o mai poţi scoate nici cu toporul. Curat, candidaţi la paralizie... Bine par'că-i spuse dama dela crucea roşie.

Aprecierile proprietarului meu din noaptea asta, nu se mai potriveau cu cele din ziua debarcării mele la Iaşi. Se schimbaseră ruşii sau se înşelase d-l Aivazian?...

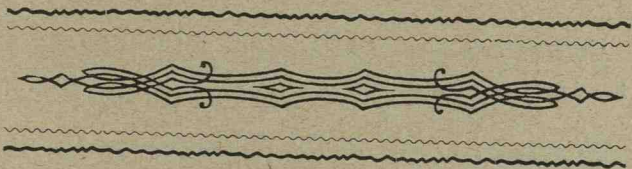
Vina erà a mea, care înțelesesem greșit. Acum însă când îl aud pe d-l Aivazian perorând, îmi dau seama și eu, pentru ce Nicolașa erà un băiat «pe cinste».

— Eu înțeleg să stau de vorbă cu rușii când e rost de câștigat ceva parale!... Dar așa pe degeaba... Mâncarea și vinul costă bani, nu glumă... Eu credeam că o s'aducem vorba de niște medicamente, că rușii ăștia au de toate la spitalul lor... Mă luarăți însă repede cu rășboiul, cu hotarele, cu Marea Roșie, cu tot felul de bazaconii... Par'că vorbeați chinezește... Nu pricepeam nimic. Aoleo!... D'ăștia mi-ești d-ta?... Așa sunteți toți bucureștenii?... Ia te uită, nene, pe cine băgaiu eu în casă!...

VI

BUCUREȘTII, PICTURA CUBISTA

GRUPUL de armată al Mareșalului Mackensen. — *Mari succese au încununat ieri oboselile și luptele în care trupele armatei a IX-a și armatei de Dunăre, conduse în mod excelent sub comanda Mareșalului Mackensen, au aruncat la pământ cu lovituri repezi, pe adversarul român și întăririle rusești aduse în grabă. Comandanții și trupa și-au primit răsplata victoriei. Bucureștii, capitala ultimii victime a Antantei, Ploestii, Câmpina și Sinaia sunt în stăpânirea noastră. Inamicul bătut se retrage pe tot frontul spre Est. Curajul și voința dârză de a învinge, au permis trupelor care înaintau furtunos, să corespundă eforturilor nouă ce li se cereau. Pe lângă forțele principale germane, bravele trupe austro-ungare, bulgare și otomane s'au purtat stăluțit*

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

Nu pot sfârși textul comunicatului german.

Comunicatul român, continuă să prezinte situația frontului, neschimbată.

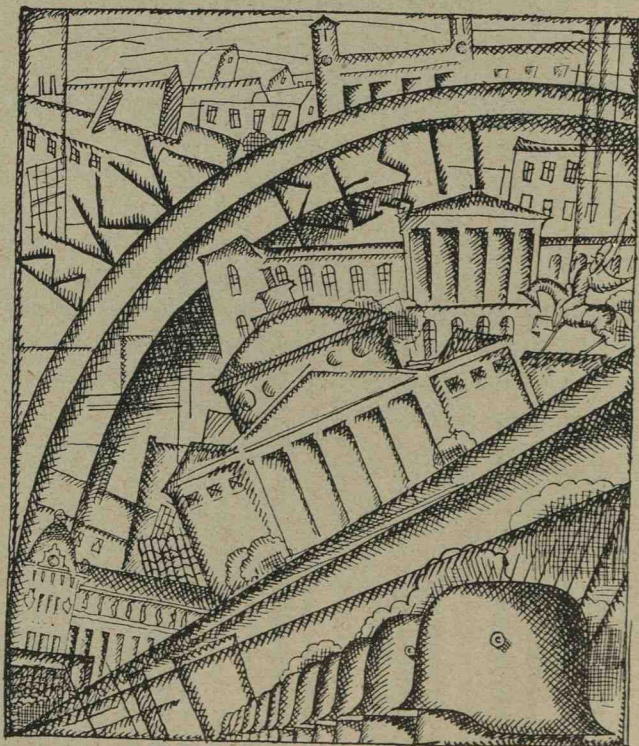
S'a sfârșit...

Firul de mătase albastră de care se mai ținea legată prelungirea desnodământului fatal, s'a rupt.

Imi simt ochii umezi.

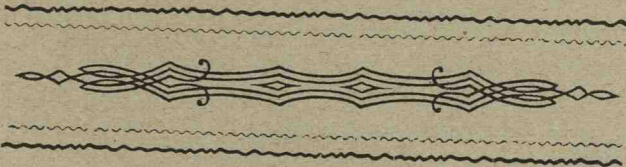
În sufletul meu, Bucureștii s'au prăbușit cu sgomotul surd și elocvența plastică a unui amestec de colori, linii, planuri și intenții dintr'o pictură cubistă.

Încerc să-l reconstitui, măcar în amintire, și nu mai pot. Din orașul meu natal, n'a mai rămas decât:

VII

IAȘII, CAPITALA ROMÂNIEI

CĂDEREA Bucureștilor nu impresionase pe nimeni peste măsura tensiunii lui sufletești. Ea fusese așteptată cu enervarea firească a părintelui prevenit că o să-i rămână copilul repetent. Dar, atâta tot... A repetă o clasă nu înseamnă numaidecât a te sinucide. Ba de cele mai multe ori, un an pierdut în școală, înseamnă un an mai mult câștigat în viață.

Căderea Turtucaei bunăoară, fusese cu adevărat o surpriză nebanuită. Dezolarea opiniei publice împrumutase pe alocuri chiar aspecte și accente de tragedie antică. Dar cum «*il n'y a que le premier pas qui coute*» amorul nostru propriu se șlefuisese cu timpul în așa fel, că mărinimia neputinții noastre de rezistență, acordase aproape în mod gratuit dușmanului, mai bine de jumătate din pământul patriei. Eroismul celor de pe front devenise chiar o problemă de inconștiență mecanică...

Trenul însă pornise din gară și nu mai avea cine să-l oprească.

Mecanicul și fochiștii săriseră de pe locomotivă, în plină viteză. Unii din ei, e drept că-și frânsese gâtul. Dar aceștia erau numai câțiva. Pasagerii însă, care aveau să se prăpădească poate până la cel din urmă, se găseau închiși hermetic în

vagoane și numărul lor eră de mii, de sute de mii, de milioane poate...

Așă e când pleci la drum. Călătoriile, e drept că-ți completează cunoștințele. De cele mai multe ori însă, îți descompletează bagajele și chiar trupul!...

Capitala țării eră acum la Iași.

Bahluiul se umflă în... ape, de bucurie că Dâmbovița, «apă dulce» și-a pierdut președinția consiliului de administrație al Societății de H²O națională. Ce apă parvenită și Dâmbovița asta!... Întâmplătoarea ei rudenie prin alianță cu capitala, îi asigurase în geografia țării o situație superioară tuturor celorlalte ape curgătoare din România. Siretul, Prutul, Argeșul, Oltul și chiar Dunărea, trebuiau să i se ploconească până la pământ și să-i recunoască celebritatea din Enciclopedia Larousse. De data asta însă, importanța Dâmboviței fusese redusă la aprecierea justă a dușmanului care o judecase probabil după insuficiența debitului de apă și desgustătorul ei hal de murdărie.

Iașii se răsbunau de vitregia vremurilor și evenimentelor istorice care îi răpiseră hlamida și coroana domnească, dăruite de Vodă Lăpușneanu. E drept că bisericile Trei-Erarhi și sfântul Nicolae, cu zidurile lor încondeiate ca o colivă, nu-și puteau ascunde păcatul de a fi cunoscut și ele pe Lecomte du Noüy. În schimb, biserica Sfântul Sava părea că provăduște în deșert: «Lăsați arhitecții români să vină la mine» iar turnul Goliei, muștra cu blândețe pe bucureștenii rătăciți prin curtea bisericii: «Unde vă este turnul Colței, risipitorilor de neprețuite moșteniri strămoșești?...»

Guvernul, parlamentul, ministerele, biuroul cenzurii, legațiile străine, cafeneaua Capșa, bodega Mircea și calea

Victoriei dela Hotel Boulevard până la Ateneu, s'au instalat la Iași. In București n'au mai rămas probabil decât provincialii surprinși de evenimente.

Când te muți dintr'un apartament într'altul, iei cu tine și mobilele și telefonul și lămpile electrice, dacă le-ai instalat tu. Nimic mai natural dar, ca Bucureștii să se mute la Iași cu tot ce-i aparțineă. Noul apartament eră mai strâmt, dar mai sigur. Eră plin de igrasie și de ploșnițe, dar nu aveă nici un fel de «Herr» doctor dela Heidelberg și nici un strateg bulgar. Fiecare se aranjă după putință sau mai bine zis, după noroc. Intervenția autorităților nu putea mări cu nimic bunăvoința localnicilor. Saloanele, biurourile și sufrageriile, fuseseră desființate. Toate încăperile unui apartament trebuiau de-acum înainte să servească numai de odăi de dormit. Iașii fusesse transformat într'un vast dormitor de seminar, fiindcă dintre toți bursierii Statului, seminariștii singuri obișnuiesc să se închine seara la culcare și dimineața la sculat. Seminariștii Iașilor, erau bucureștenii, care neputându-se desmetici încă de emoția primelor zile, continuau să invoace pe Dumnezeu și pe Maica Domnului, la fiecare pas, măsurat în ritmul unei procesiuni religioase, dealungul străzilor supraîncărcate de atâtea ornamente inutile. Eră ca și cum s'ar fi căutat mijlocul să transporti cu o singură roabă, dintr'o singură dată, o întreagă clae de fân.

Alimentele începuseră să se împruțineze. Aprovizionarea deveniă tot mai anevoioasă. Speculatorii își frecau mâinile de bucurie și d-l Aivazian pledă pentru valorificarea momentului oportun.

— Acu'-i acu'!... îmi explică dânsul cu voluptatea pisicii care a descoperit ascunzătoarea șoarecului flămând. Cine nu

știe să profite la timp, s'a curățat. Așa ocazie, mai rar... Dumneata știi cum a făcut milioanele Rothschild?

Eu îl ascultam fără să-l pot pricepe. Lașitatea mea se generalizase până și asupra perspectivelor îmbunătățirii sigure a stării mele materiale. Deși banale și lipsite de orice spirit inventiv, planurile d-lui Aivazian, erau totuș grandioase. Câteva zile oscilase între o «Casă de schimb» și un restaurant popular. La început aureola zarafului, întunecase tichia albă a birtașului. Intr'o seară însă, mă anunță triumfător:

— Știi, că m'am hotărît... Tot mai bine e un restaurant. Am și aranjat. O să fie o bodegă de lux, dar cu prețuri rezonabile, numai pentru persoane de seamă... așa intelectuali ca d-ta... Vin și secărică o să fie din belșug. D'astea nu duc grijă. În privința mâncării însă, clienții o să se cam mulțumească cu ce s'o găsi... O să am iahnie de cartofi, de fasole, de linte și tot felul de zarzavaturi. M'am aprovizionat pentru toată iarna. Din când în când o să fie și carne... fripturi reci mai ales... Astea au mare cătare la băutură. Pentru cunoscuți însă, ca d-ta, ca altul, o să se găsească din când în când și câte o pasăre, epure, pește dela Galați... Am eu grijă de oamenii mei!... N'o să duceți nici o lipsă... O să vedeți... O să coc dovleac în fiecare zi... Asta e bun pentru stomac. Apoi Joia și Dumineca o să fac iaurt... și dacă văd că are cătare, introduc și orezul cu lapte... Ce zici?... Așa e că am nemerit-o?...

— Excelentă afacere!...

— Duminecă îi facem inaugurarea.

— Și unde ai găsit localul?

— În strada Brătianu... Eră dugheana unui ramagiu, unul d'ăia care încadrează fotografii... Cine dracu o să-i mai comande lui fleacuri de-astea pe vremea de războiu!... I-am dat

trei mii de lei și l-am scos din prăvălie și din odaia din fund. Bucătărie am găsit în curte. Mă mai costă și aia cinci mii de lei pe an. Am luat-o însă cu pivnița de lemne a proprietarului. Mucigăia degeaba. Ținea pirostriile și cazanul de rufe în ea. Lemnele o să și le pună în curte sau pe sală că are destul loc... slavă domnului... E casă veche, spațioasă, zidită din belșug, nu glumă...

— Bravo nene Aivaziane... să fie într'un ceas bun!...

— Să dea Dumnezeu!... Dar, vorba e... Vreau să-i pun și o firmă... Știi, așa ca pentru bucureșteni... pentru lume subțire... Ce zici d-ta?... La «Mielul alb» sau la «Mielul de aur»? Strâmbaiu din nas.

— «Mielul alb» prea e banal... Și la urma urmelor, de ce să-ți minți clienți?... Par'că ai să poți să le dai vreodată miel!...

D-l Aivazian căzu pe gânduri.

— De!... Asta cam așa e...

— Par'că «Mielul de aur» ar fi mai potrivit... Dacă n'o fi mielul tocmai miel, dar ceva aur poate să iasă din afacerea asta!...

— Ai dreptate... «Mielul de aur» e mai nemerit...

— Dar dacă vrei ceva cu adevărat simbolic, ceva cum zici d-ta pentru lumea subțire, eu ți-aș propune să-i zici: la «Cocostârcul de aur»... Știi că rândunelele, berzele și cocostârcii, sunt simbolul căldurii, luminii, tinereții, fericirii... tot ce vrei... adică simbolul unor vremuri mai bune...

D-l Aivazian mă fură șiret pe sub gene, de teamă să nu-mi bat joc de el.

— Crezi c'ar merge la «Rândunica de aur»?

— N'ar fi rău... Dar rândunica prea e mică. Cât aur poate să intre într'o rândunică?... Nimica tot... Pe câtă vreme,

cocostârcul... e altceva... Ia gândește-te d-ta... Un cocostârc de aur, înseamnă câteva milioane!...

— Bun. Să fie atunci cum zici d-ta. Îi pun firma la «Cocostârcul de aur».

— Și Dumnezeu, nene Aivaziane, fii sigur că o să-ți poarte de grijă, ca și cocostârcilor pe cari îi gonește toamna și-i aduce înapoi primăvara...

Iată-mă și nașul bodegii d-lui Aivazian. Situația mea la Iași este de-acum consolidată. Mi-am asigurat casa, masa și concursul nelimitat al unui viitor erou al zilei.

Paralel cu marele războiu european, d-l Aivazian, este hotărât să intre și el în războiu cu infometajiile dela Iași. Avis clienților de mâine ai bodegii la «Cocostârcul de aur».

În stradă primul cunoscut de care dau cu ochii, e Nicolașa. Nu l-am mai văzut de câteva zile. Pare a-și fi uitat toate jurămintele de dragoste din noaptea când ne-a găsit Tatiana, beți morți.

Imbrăcat în manta, pare și mai înalt. Vine spre mine încruntat. Par'că e un semnalizator de gară, uitat noaptea neaprinș. Calcă greoiu și își mișcă mâinile ca două pendule de perete.

— *Zdrăvstvuite* Mircea Fedorovici... Pe tine te căutam...

— Și eu vreau să te văd, Nicolae Damianovici. Mi-eră dor de tine, ca de cei lăsați la București... N'ai idee ce amărât sunt Nicolașa dragă!...

— Și eu sunt amărât, dar mie nu mi-e dor de nimeni.

— De când au căzut Bucureștii, nu știu cum... dar par'că mi s'a rupt ceva din inimă...

— Și mie mi s'a rupt ceva din inimă, dar nu de când au căzut Bucureștii.

— Ce vrei să spui Nicolae Damianovici?

— Că ești un dobitoc!...

Violența tonului și greutatea epitetului, mă puseră pe gânduri. Bănuii la început o intrigă a d-lui Aivazian. Proprietarul meu eră capabil să ne joace pe amândoi, numai să-și poată face afacerile lui.

— De ce sunt dobitoc, dragă Nicolașa?... Fiindcă sunt trist ca boul când îl duci la abator?...

— Ești dobitoc fiindcă nu trebuie să fii trist.

— Ar însemnă să nu fiu român adevărat!... Ne-am pierdut și capitala și jumătate din țară.

Rusul asvârli în mine cu ochii lui mari și rotunzi ca două dubloane de aur. Mă apucă apoi de bărbie, mă sgâlțai puternic de-mi strivi limba între dinți și frângându-mi grumazul gâtului ca să mă poată privi drept în ochi, îmi spuse:

— Uită-te bine în ochii mei, Mircea Fedorovici... Așa... Uită-te bine și ascultă ce-am să-ți spun. Tu ești trist că ai pierdut Bucureștii, eu sunt trist că am pierdut o femeie... Ce? Bucureștii erau ai tăi?... Ce-ți pasă ție de București?... Ce o să-mi pese mie dacă s'o duce dracului Kievul și Moscova și Petrogradul?... Ducă-se... Mai sunt orașe în Rusia... și dacă s'or sfârși cele din Rusia, până la Vladivostok, găsești destule altele, câte vrei... Dar femeia pe care am pierdut-o, eră... Nu, nu... Mircea Fedorovici... iartă-mă... Eră să-ți spun o minciună... Dar eu nu mint niciodată... să știi... nici când sunt beat... Ți-o jur... Nu eră a mea, dar speram că odată are să fie... De astăzi înainte însă, s'a sfârșit... Am pierdut-o pe Tatiana pentru totdeauna!...

Spovedania lui Nicolașa mă schimbase ca pe nevasta lui Loth într'o stană de sare. Imi plecai capul spre umăr și abia putui îngână.

— Ai dreptate Nicolae Damianovici... o femeie iubită face mai mult ca toate orașele din lume!... Acum înțeleg și eu de ce ești trist...

— Tu însă n'ai de ce să fii trist... dă-l dracului de București că ăla nu eră oraș... Fii cel puțin tu vesel, Mircea Fedorovici... Auzi tu ce-ți spun eu?... Fii vesel Mircea Fedorovici... Fii vesel că Tatiana te iubește pe tine!...

Sfârșitul frazei mă asasinase ca o pastilă de acid prusic. Gura mi se încleștase pe prima vocală a alfabetului și brațele mi se răcise ca și cum le-ași fi vârât în apele Bahluiului în ziua Bobotezei.

Abia târziu putui să-l întreb cu vocea umedă ca și colțul pleoapelor ce mi se topeau par'că dealungul obrazilor:

— De unde știi lucrul ăsta, Nicolae Damianovici?

— Mi-a spus-o ea, și Tatiana nu minte. Mi-a spus-o ca s'o știu și eu... Noi așa facem când avem ceva de spus... Nu ne ascundem nimic. Suntem ca frații buni, adevărați...

— Dar eu nu știu nimic... Ți-o jur!...

— Știu că nu știi încă... D'aia ți-am și spus-o... S'o știi dela mine, nu dela ea... O femeie nu trebuie să se înjosească nici-odată până acolo.

— Dar Nicolae Damianovici, eu nu vreau să-ți fac nici un rău... Eu nu vreau să te fac să suferi. Nu vreau să-i fiu Tatianeii decât prieten... sau mai bine, nici nu vreau s'o mai văd... Îți jur că de azi înainte...

— Să nu juri fiindcă n'ai să-ți poți ține jurământul. Și e păcat. E păcat să nu juri adevărat... Ascultă Mircea Fedorovici...

Vei face așa cum îți spun eu, fiindcă numai așa Tatiana o să fie fericită... Și pentru fericirea Tatiane, eu mă sacrific oricând... Ai să-i spui Tatiane că o iubești... Și-ai s'o iubești!... Dar să o iubești cu adevărat... Auzi tu Mircea Fedorovici?... Ai s'o iubești cu adevărat și n'ai s'o faci să sufere niciodată, fiindcă, altfel...

Și pumnul lui Nicolae Damianovici se ridică în aer ca un ciocan de uzină, gata să cadă pe fierul înroșit în foc de pe nicovală...

— ...Capul tău Mircea Fedorovici n'o să reziste nici măcar cât Bucureștii... Și-acum, să vorbim de alte lucruri...

Iată ce înseamnă a fi erou!... O scrisoare cu adresa greșită, o pălărie schimbată fără voie, o confuzie de persoane sau un glonț scăpat dintr'un revolver pe care îl credeai gol, te pot pune alături de Valter Mărăcineanu la Grivița sau de Napoleon Bonaparte la Arcola. Docil și lipsit de orice inițiativă, eroismul se ține după tine ca umbra după un câine cu ciolanul în gură. Meșteșugul cel mare e numai să știi cum și când trebuie să pui stăpânire pe el. Ferește-te de umbra de pe luciul apei, fiindcă apele pot fi adânci și în cazul acesta eroismul devine inutil. Oprește-te însă în fața umbrei de pe un soclu de marmură sau chiar de granit ordinar. Pietrele acceptă și conservă tot felul de sgârieturi, chiar când nu sunt tocmai inscripții comemorative. Cu alte cuvinte, nu face ca Valter Mărăcineanu și încearcă să faci ca Napoleon Bonaparte. De pe urma celui dintâiu, rămâne numele unui scuar în fața ministerului de războiu din București, de pe urma celui de al doilea, o coloană de bronz în *Place Vendôme* din Paris.

Mi-e teamă însă ca balastul lașității mele cotidiene o să mă împiedece să m'agăț de nacela balonului care m'ar putea

ridică până în al șaptelea cer. În materie de dragoste, nu m'am ridicat niciodată așa de sus. Peste înălțimea unui pat, a unei sofale turcești, sau chiar a unui fotoliu englezesc, n'am trecut niciodată. Am renunțat la recordul înălțimii în favoarea eroilor, care în caz de accident, au cel puțin scuza că se pot prăbuși cu cinste. Și-afară de asta, nu înțeleg dragostea cu epitropie. Pumnul lui Nicolașa nu este un lucru de neglijat. Misticismul sufletului slav ia câte odată forme de corpuri contondente. Il voi evita dar, pe cât îmi va sta cu puțință. Atitudinea discretă formează primul capitol din catehismul lașității. Dacă Tatiana m'a făcut cu adevărat stăpânul inimii sale, voi lăsa-o să mă iubească «în pace și onor», așa cum pretinde suveranitatea unui rege. Dar atâta tot. N'am să-i spun niciodată că o iubesc și dacă, întâmplător, va căuta să-mi dea de înțeles, ea, lucrul acesta, voi căuta să mă spăl pe mâini ca Pilat din Pont. E singurul act de eroism cu care îmi pot răscumpără lașitatea de a nu putea iubi o femeie decât în termenele prescrise de legea chiriilor...

Un automobil se oprește lângă mine. Toto îmi face semn să mă urc lângă el. Mă despart de Nicolașa, după ce-l prezint șefului de cabinet cu indicația specială: «un mare prieten al românilor». Lui Toto însă, prietenia rușilor dela Iași, îi eră indiferentă. Ar fi preferat poate și el, ca și mine, prietenia rușilor de pe front...

Atitudinea aliaților noștri d'ela Nord îl exaspera mai rău ca perspectiva unei noi remanieri a guvernului. Prima se făcuse din fericire fără prea multe emoții. Ministrul de interne se

schimbases. Toto însă rămăsese. Războiul putea dar, să continue. Probabil că printre ofițerii de rezervă de pe front, foarte mulți erau gata să facă, nu importă ce sacrificiu, pentru a-și putea îmbrăca din nou hainele civile. Lașitatea lor însă, nu era mărturisită și în afară de sfântul Augustin, nimeni nu i-ar fi putut pedepsi. Superb însă era eroismul șefilor de cabinet, care îmbrăcaseră uniforma ofițerilor de rezervă chiar din prima zi a mobilizării. Prietenul meu Toto fusese chiar înaintat la gradul de căpitan. Nu-i mai lipsia decât o decorație cu spade pentru fapte vitejești și o misiune oficială la Londra sau Paris.

Jenat probabil și el de anemia erarhică a celor trei trese de aur, Toto mă întrerupse brusc, tocmai când felicitările mele păreau mai sincere.

— Ai văzut cum a fugit?... Asta e cea mai mare porcărie pe care am văzut-o.

Credeam că vorbește de nevasta colonelului care nu-i acordase nici măcar grația să-l aștepte la Iași. Incercai dar să-l mângâi:

— Ei, și?... Să-i fie de bine!... Doar n'ai vrea să te sinucizi pentru o femeie?...

Toto holbă ochii la mine.

— Care femeie?

— Cum care femeie? Jenny!... Nu vorbești de Jenny?... Știam mai dinainte, dar nu vream să-ți spun că să nu-ți faci sânge rău... A plecat la Huși.

— Jenny e la Huși?

— Sigur. Cum?... Tu nu știai încă unde e?...

— Eu am fost chiar aseară la ea!...

De data asta era rândul meu să holbez ochii la el.

— Nu vorbeai de Jenny?

— Nu.

— De cine atunci?

— De Blebea!...

— Dar Blebea trebuie să fi plecat la Botoșani, la școala militară. Iar îți faci spaimă de geaba ca la București când credeai că s'a strecurat printre rândurile dușmane...

— Ba e chiar la București, S'a întors dela Iași în ajunul intrării nemților și a rămas acolo. De data asta nu mă mai înșel. Eră omul lui Von den Busche și acum o să fie directorul ziarului oficios al comandaturii lui Mackensen.

Nu știam ce să-i răspund. Graba cu care amestecasem numele celor două persoane de o potrivă de periculoase relațiilor mele personale cu Toto, mă pusese într'o vădită inferioritate. Tăceam din gură, exersându-mi elocvența numai cu limbajul sprâncenelor și umerilor.

Bănuitor însă, Toto reluă discuția:

— Dar cu Jenny ce este? Când a fost la Huși? Știi ceva precis?...

Căzusem singur, în capcană. Prietenul meu aveà toate calitățile de pe lume, afară de una singură: Eră mai prost ca mine. Răspunsei dar aproape fără să mă gândesc:

— Știu ce mi-a spus ea. Dacă aveà de gând să stea la Iași, de ce m'a mințit că pleacă la Huși?

Toto se jenă par'că să-mi răspundă imediat. Dar odată și odată, tot trebuia să aranjeze cu mine și afacerea asta. Făcù deci o supremă efortare și cu vocea lui confuză de cobză, începu să mă mustre:

— Fiindcă a vrut să se scape de tine. Prea o plictiseai cu curtea... Să-ți fie rușine. Ce?... Credeai că n'o să-mi spue?...

Pericolul trecuse. Toto Radian trebuia să-mi rămână acelaș prieten bun de mai nainte. Pentru aceasta însă, eră nevoie să încep eu ofensiva și încă repede de tot.

— Ești un caraghios dacă îți închipui că eră lucru serios... Ce? Altă treabă n'am acum decât să mă leg de amanta ta?... Jenny însă este o femeie imposibilă... Să știi. E plină de fumuri. Dacă nu-i faci curte, se supără că nu-i dai atenție și te face rău crescut... Dacă îi faci, se supără că n'o respecti și te face obraznic... Nu-i poți fi pe plac niciodată... Pe semne că de când te iubește pe tine, s'a zăpăcit așa!...

Toto surâde șiret... Amanții și struții înghit tot felul de lucruri imposibile. Eu însă, continuai ofensiva printr'o mișcare de învăluire:

— Și dacă e vorba de supărare, mi se pare că eu am dreptul să mă supăr, nu ea... Iată pentru ce a făcut Dumnezeu femeia... Să bage dihonie între prieteni.

Toto caută să mă liniștească. A fost o simplă glumă. Jenny nu s'a plâns de purtarea mea. A încercat să-l facă însă gelos. Dar nu s'a prins... Toto cunoaște sufletul femeilor cum își cunoaște Frantz Iosef, popoarele monarhiei!... Pronostichează imediat unde e dragoste adevărată și unde nu e decât interes. Dar în dragoste așa este — cei cari se iubesc caută să se singularizeze chiar cu rizicul sacrificării vechilor prietenii. Și Jenny care știe să facă deosebirea între bărbați după rezultatele obținute în propriul ei laborator, tratează anemia cerebrală cu stricnină și hipertrofia nervoasă cu bromură...

Când voiu vedea-o, am s'o felicit. Eră cea mai potrivită alegere ce-ar fi putut-o face. Recunosc că Toto îmi este superior din toate punctele de vedere. Nu știu dacă rășboiul a inversat nomenclatura valorilor. Constat însă că șeful de cabinet al ministrului de interne, ne bate cu câte zece lungimi de cal și pe mine și pe căpitanul de jandarmi, proprietarul chipiului din fereastra odăii d-nei Jenny colonel Vasilescu. Noi

suntem două lașități anonime — unul mobilizat la cenzură și altul detașat pe lângă lagărul internaților civili dela Huși. Toto însă, e lașitatea oficială, care veghează la... îndeostularea eroilor de pe front!...

De data asta bunăoară, se duce la gară să se intereseze dacă nu cumva a sosit dela Odesa, vagonul special cu smochine, ciocolată, rahat și biscuiți. E darul pe care generalul-șef al aprovizionării rusești, l-a făcut aprovizionării românești pentru nevoile frontului nostru. Cozonacii Mariei Antoaneta își pierduseră ultima lor rațiune istorică. Regina Franței formulase un simplu deziderat. Generalul rus, îl tradusese în fapt...

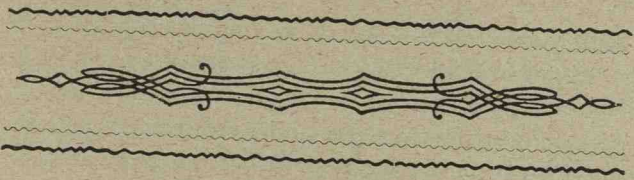
Istoria se repetă însă, cu precizia reapariției unei comete, *cu*, sau *fără* coadă. Astronomii naivi își închipue că vizitele acestor musafiri cerești, se datoresc calculelor lor. E una din puținele mângâieri ale specialiștilor. Cei cari vor avea însă norocul să se înfrupte din ciocolata, rahatul, smochinele și biscuiții mărinimiei rusești, se vor întrebă nedumeriți cum au putut ajunge până pe front aceste comete alimentare, neprevăzute până atunci în calculele privației lor cotidiene. Și poate că cel mai vechiu contingent de pe front își va aduce aminte că la el în sat, apariția unei comete însemnă sfârșitul lumii și strângând în jurul lui pe cei mai tineri, le va șopti în taină, de frică să nu-l audă Don' Căpitan:

— Ascultați-mă pe mine, măi fraților, că eu sunt mai bătrân ca voi... Asta e grijania *itindenței* ca să murim barim împărtașiți!...

VIII

COCOSTÂRCUL DE AUR ȘI
PORUMBIȚA DE PORȚELAN

BODEGA d-lui Aivazian nu are în aspectul ei, nimic din grația pasării călătoare care i-a dat numele firmei. Din stradă, prin geamul vitrinei pătrate și al ușii dreptunghiulare, nu se văd decât perdelele galbene-limonii, pe fondul cărora, literele albe ale celor două inscripții «Cocostârcul de aur» și «Intrare» par niște fărămituri de brânză de oaie, presărate neregulat în două ceaune de mămăligă.

Pasărea călătoare însă, nu există decât în cele șapte vocale și nouă consoane ale alfabetului. Cocostârcii, probabil din cauza sezonului înaintat, plecaseră din Iași spre Constantino-pol și în lipsa modelului autentic, zugravul n'avusese după ce să-i facă portretul.

Fațada localului eră dar severă și discretă, așa cum se cu-veneă să fie o bodegă născută din nevoile războiului.

Interiorul însă, dovediă oarecare preocupare de confort din partea patronului, care cumpăraseră de ocazie, zece mese și trei-zeci și două de scaune, de forme și stiluri diferite. Pereții erau albi și se terminau în tavan printr'un chenar cu așa zise motive românești, vopsit bine înțeles cu roșu, galben și albastru. Tariful consumațiilor, o ordonanță a prefecturii de poliție și

două cromolitografii — una cu «Maurul din Veneția» și alta cu «Bărbierul din Sevilla» formau podoabele artistice ale acestui interior de strict interes practic. Ca să facă mai mult efect, d-l Aivazian spânzurase în părete o piele de leopard, pe care până atunci o avusese în odaia sa de culcare. Tejgheaua era un fel de pupitru de școală, iar în dosul ei, un dulap cu geamuri, adăpostită garnitura sticlelor cu băuturi spirtoase. Conținutul lor însă, nu corespundea etichetelor. El era unul și același, deși d-l Aivazian marcase pe sticle prețuri diferite, precum ca să se știe că romul e mai ieftin decât coniacul, coniacul mai ieftin decât vișinata și vișinata mai ieftină decât benedictina.

Ziua inaugurării ne adunase ca în corabia lui Noe, toate vietățile pământului, care în momentul acel se reduceau la diferite categorii de mobilizați pe loc sau detașați la serviciile de specialitate. Catalogarea lașității după specialitățile vieții, era singurul lucru pe care îl imitaserăm cu succes dela nemți. Erau de față reprezentanții autorităților civile și militare, reprezentanții presei, ai «Crucii roșii» și ai censurii. Erau de față chiar, un căpitan dela comenduire, doi comisari dela prefectura poliției, un ofițer aviator francez, un inginer american dela căile ferate, trei ofițeri ruși și un popă român-ortodox. D-l Aivazian nu uitase pe nimeni dintre cei cari ar fi putut să-i fie vreodată de folos. Mai eram apoi, eu cu Toto și bine înțeles Nicolașa cu Tatiana...

Ne înghesuiam unii într'alții fără să ne mai cerem «pardon», ne vorbeam fără să ne cunoaștem și ciocneam paharele fără nici un entuziasm, fără nici o legătură sufletească, fără nici o speranță de mai bine, ca și cum fantezia mediocră a unui mare agricultor, ar fi amestecat în aceeași baniță și grâu și porumb și orz și secară.

Nicolaşa bea şi serviă de interpret. Traducerea fiecărui compliment la adresa patronului, eră apreciată după felul băuturii care se schimbă în pahar. Nicolaşa bea de toate şi făcea la toţi declaraţii de dragoste şi cursuri de umanitarism.

Tatiana ne măsură cu ochii pe fiecare şi în gând, ne puneă par'că, note de sângeună şi bună purtare.

De data asta o pot vedeă mai de aproape. O pot judecă la lumina zilei şi-i pot aprăcia podoabele luminoase cu cari fiinţa ei orbise pe Nicolae Damianovici, care o iubiă până la sacrificiul de a o respectă toată vieaşa.

Nicolaşa aveă poate dreptate. Tatiana e o porumbiţă de porţelan străveziu. Beţivii din bodegă o murdăresc cu ochii şi cu gândurile ascunse. Privirea mea de colecţionar însă, întârzie pe luciul obrazilor ei de caolin, ca şi cum aşi vrea să-i descifrez marca fabricii. E un *Sevres*, un *Meissen*, un *Nymphenburg*, un *Alt Wien* sau un *Kutany*?... E o piesă rară, o piesă unică poate, modelată într'un acces de nebunie şi arsă într'un cuptor supra-încălzit, care a dat pământului strălucirea unui spectru solar, simplificat la roz, albastru şi argint. N'aşi puteă spune pentru ce e frumoasă, fiindcă pentru religia frumosului nu s'a întocmit încă un catechism. Nu seamănă însă nici cu Jenny, nici cu Lotty şi nici chiar cu Viki. Nu seamănă cu nici una din femeile cu care mi-am familiarizat ochii şi mi-am domesticit amintirea. E un amestec ciudat din tot ceea ce arta a putut realiză mai sintetic şi mai înrudit cu intenţia premergătoare creaţiei: O icoană de Panselinos şi o Infantă de Velasquez, o estampă japoneză şi «Olympia» lui Manet. E par'că duhul sfânt coborât în formă de porumbiţă în mijlocul acestei mlaştini omeneşti, în cari orăcăitul batracian din jurul Cocostârcului de aur, salută în acelaş timp, şi reînvierea şi apropierea morţii...

Femeia asta a venit aici pentru mine. Prezența ei îmi sugrumă până și inițiativa unui eroism problematic. Lașitatea mea se coboară de data asta până sub temelia edificiului meu sentimental. Altădată mi s'ar fi dat cel puțin mângâierea unui simulacru de luptă. De data asta însă, nu voi putea avea nici măcar curajul unei rezistențe convenționale. Luarea în stăpânire a trofeului profan se va face după protocolul impus de cel mai tare. Și cel mai tare dintre noi doi, este ea. Simt că n'ași putea-o violenta nici măcar cu completa mea resemnare. Nicolașa avea dreptate. Tatiana trebuie iubită. Dar pe Tatiana n'o poți iubi decât făcându-te tu, mai întâiu, iubit de ea. Și Nicolașa n'a mințit. Tatiana mă iubește. Tatiana mă urmărește cu ochii, discret, ca fumul țigării ce mângâie portretele din părete, în drumul lui spre tavan. Insistența ei mă face să roșesc. Din bucuria clipei, se desprinde însă, regretul eternității. E ca și cum s'ar împlini ultima dorință a unui condamnat la moarte. Și cel care n'a prețuit până acum viața altora, începe să se tocmească cu propria lui viață...

Cu cât mă uit mai mult la Tatiana, cu atât îmi dau seama că până azi n'am cunoscut încă femeia. De acum pot să-mi înstrăinez întreaga mea colecție de bibelouri. Oricât le-am crezut de felurite, toate la un loc nu fac nici cât fotografia unei femei adevărate. Dar Tatiana este oare cu adevărat o femeie?... Pentru ce femeia pe care o iubește Nicolașa, mă iubește pe mine?... Nu cumva Mircea Fedorovici nu-i decât umbra lui Nicolae Damianovici prelungită pe luciul unui lac, de răsăritul lunii pline?... Dacă Nicolașa n'a înțeles gândul adevărat al Tatianeii, când i-a spus că mă iubește pe mine?...

Incep să tremur. Imi simt tâmplele reci și sloiul de ghiață începe să coboare din creier prin toate arterele și vinele mele,

în a căror plasă de mătase roșie, închisese porumbața de porțelan ca într'o colivie agățată de vârful ventricolului stâng.

Pentru prima oară, o femeie îmi dă vertigiul prăpastiei sufletești. Incepe să-mi fie frică s'o mai privesc. Ași vrea să-mi închid ochii, să nu mai văd nimic. Dar dacă în timpul ăsta, Tatiana privește pe altul?...

Tatiana, Tatiana!... Simți tu, cum EU am început să te iubesc, nu TU?...

Incerc să m'apropii de ea. Picioarele însă, îmi sunt mai grele ca roțiile unui obuzier, împotmolit în mlaștinele Neajlovului... Dacă Tatiana îmi va întoarce spatele?... Dacă Tatiana nu mă iubește pe mine? Dacă Nicolașa s'a înșelat?...

Imi tremură trupul ca o piele tăbăcită de bivoliță, pe care un toboșar înebunit subit, ar bate șarja unei divizii de cavalerie destinată sacrificiului până la ultimul cal și călăreț... Ce-mi trebuie, să pornesc și eu în fruntea ei?... Care e băutura cu care își potolesc setea morții imediate, eroii de mâine?

D-le Aivazian, d-le Aivazian!... destupă sticla din care n'ai dat nimănui să bea... Umple-mi din ea, cel mai mare pahar din bodega d-tale și dă-mi să-l sorb până la fund ca să pot striga imbecililor îmbuibăți de alcool și prostituție:

— «In lături lașilor, faceți loc eroului, gata să moară pentru dragostea Tatiane, fiindcă pe Tatiana n'o poate iubi decât un erou... Și dintre voi toți, eu singur pot iubi pe Tatiana... Eu singur iubesc pe Tatiana... iubesc pe Tatiana, iubesc pe Tatiana!...

— Nu te-am văzut de mult, Tatiana Grigoriievna.

— Eu te-am văzut mereu, Mircea Fedorovici.

— Unde?

— Peste tot...

Tăcui o clipă ca și cum a-și fi căutat să ghicesc unde m'ar fi putut vedeà Tatiana. Ea zâmbià și mă privià drept în ochi.

— De ce nu m'ai oprit, să-mi vorbești?

— Dar eu ți-am vorbit tot timpul.

De data asta Tatiana, nu mai zâmbià. Iși ridicase mâna dreaptă până aproape de gură și privià încruntată cornalina inelului din degetul arătător.

— E o glumă ce-mi spui... Nu?

— Eu nu glumesc niciodată... N'am timp de glume...

— Dacă este așa, spune-mi ce ți-am răspuns când mi-ai vorbit. Eu nu mai mi-aduc aminte.

— Ai tăcut din gură... N'ai vrut să-mi răspunzi niciodată.

— Poate că mi-ai vorbit rusește.

Tatiana ridică din umeri și o strâmbătură vulgară îi răsuci buzele ca două foi de porumb, fragede...

— Inima nu vorbește decât o singură limbă!...

• Incercai să-i apuc mâna. Fiindcă nu i-o puteam mușca de bucurie, vream să i-o sărut măcar. Tatiana se ferì însă și-mi zise:

— Hai să plecăm deaici. Bețivii ăștia mă desgustă.

— Luăm cu noi și pe Nicolașa?...

— A, nu... Eu nu umblu pe stradă cu doi bărbați deodată.

Probabil că plecarea noastră fusese observată și chiar comentată. Dacă Nicolașa n'ar fi fost de față, faptul acesta m'ar fi încântat. Gândul însă că l-ași fi putut face pe el să sufere, mă întrista și pe mine.

În stradă mâinile noastre se întâlniră ca doi soboli ce s'ar fi căutat pe sub pământ. Ce-i puteam spune mai mult decât:

— Te iubesc Tatiana.

— Exact acelaș lucru vream să ți-l spun eu.

— Te iubesc Tatiana... M'auzi tu?... Te iubesc!...

— N'aud nimic... Nu vreau s'aud nimic... Nu face sgomot pe stradă că se uită oamenii la noi.

— Unde vrei să mergem atunci?

— La tine acasă.

În colțul străzii Brătianu cu strada Muzelor, d-na Jenny colonel Vasilescu se despărția tocmai de căpitanul de jandarmi. Căutai un pretext să-i atrag atenția. Voiam cu tot dinadinsul să fiu văzut în intimitatea unei femei frumoase. Oprii pe Tatiana și-i spusei:

— Vezi pe d-na de alături? E amanta lui Toto pe care-l înșeală cu căpitanul de care s'a despărțit adineaori.

Tatiana întoarse capul cu desgust.

— Femeile voastre nu știu să respecte bărbații dela care își împrumută propriul lor prestigiu. Noi nu ne înșelăm niciodată bărbații cu care trăim. Li schimbăm cu alții care ne plac mai mult, dar nu-i înjugăm niciodată ca pe boi, câte doi, la plug...

Morala porumbiței de porțelan ar fi înviorat poate tristețea lui Nicolașa, care continuă să bea la «Cocostârcul de aur» în sănătatea ei și în ciuda problematicului său număr de ordine.

De când au căzut Bucureștii, mi-am dat seama că șederea mea la Iași depinde de victoria finală. Nu știam care anume

din beligeranți, va aduce ca Salomea, pe tipsia de argint, capul lui Ion Botezătorul. Oricare ar fi fost rezultatul războiului însă, știam că Bucureștii vor rămâne mai departe capitala României de mâine. Până atunci dar, Iașii trebuiau să mă adăpostească cu toată cinstea cuvenită unui evacuat oficial. Cu învoirea d-lui Aivazian deci, îmi transformasem odaia după chipul și asemănarea Zeului vagabond care poposisese în ea fără termen și fără obligații legale. Starea de asediu mă puneă la adăpostul oricărei neplăceri de ordin material, vis-a-vis de proprietarul meu. Mi-am reconstituit în parte dar, odaia mea din strada Carol, cu personalitatea rafinamentului primitiv, potrivit vremurilor excepționale prin care trecea toată lumea. Târgul Cucului îmi furnizase câteva lucruri de preț pe care nu le-ași fi putut găsi nici în calea Văcărești a Bucureștilor. Innădisem firul celor aduse cu mine, de firul celor găsite la Iași și făcusem din odaia d-lui Aivazian, un labirint minuscul pe pereții căruia, ochii unui nou venit s'ar fi putut pierde ca și Teseu prin coridoarele lui Minos.

Tatiana privește uimită în jurul ei. Lăcomia slavă începe totdeauna cu unul din cele cinci simțuri. Individual se continuă cu pofta de mâncare, băutură și dragoste, iar colectiv, se încheie cu mirajul stăpânirii Constantinopolului. Lăcomia Tatianeii a început cu ochii și are să se sfârșească probabil cu gura.

— Unde te-ai născut tu, Mircea Fedorovici?

— La București.

— Ce anume rassă românească, reprezintă Bucureștii?

— Propriu zis, nici una... E un amestec savant din sângele diferiților clienți ai unui laborator de analize medicale. Negustorii sunt ovrei, birjarii sunt muscali, servitorii sunt

unguri, croitorii sunt nemți, lăutarii sunt țigani, birtășii sunt francezi și oamenii politici sunt parte, greci, parte armeni, parte albanezi. Români adevărați nu sunt probabil decât funcționarii inferiori — singurii cărora li se cer actele stării civile, la intrarea lor în slujbă.

Tatiana crede că glumesc. Numără pe degete toate categoriile de bucureșteni și după ce sfârșesc, mă întreabă din nou:

— Dar tu nu ești român?

— Ba da... Eu sunt oltean.

— Ce însemnează asta?

— Un fel de român cu douăzeci și patru de măsele, cu cămașa lungă până la glesne, cu cuțit la brâu, cu o garoafă roșie după urechea dreaptă, și cu toți sfinții din calendar pe buze.

— Ce cauți atunci la București?

— Fiindcă Oltenii cutreeră toată țara. Vând zarzavaturi și fructe, fură găinile din curțile boierilor, îmulțesc populația cu copii din flori ai bucătăreselor, și învață pe candidații la cetățenia română să cânte «Doina».

Tatiana și-a aruncat haina de blană pe pat și a rămas în șorțul alb de infirmieră la «Crucea roșie». Aiurările mele încep s'o intereseze. O consultație medicală, se impune. Pentru diagnostic însă, medicul are nevoie să mai cunoască și alte simptome.

— Cum se face atunci că te-ai născut la București?

— Fiindcă a fost o naștere incidentală, dacă nu chiar accidentală...

Tatiana s'a lungit pe pat ca un Harun-al-Rașid, acordându-mi și cinstea sexului și întâietatea cuvântului de aur al Seherazadei.

— Povestește-mi viața ta Mircea Fedorovici... Vreau să știu mai întâiu dacă meriți să te iubesc.

Mă apropii de dânsa cu ochii fragmentați în "elipsa primei rugăciuni din erarhia dragostei. Tatiana s'a ghemuit însă lângă părete și cu vocea ei severă, mă țintuește locului:

— Stai pe scaun dacă nu te mai țin picioarele și povestește-mi mai întâiu viața ta, Mircea Fedorovici. Altminteri plec și nu mă mai vezi niciodată.

Mă supun ca un copil sau mai bine zis, anticipez supunerea octogenarului căzut în vârsta copilăriei.

— M'am născut la București fiindcă preludiul nașterii mele, a fost moartea tatei. Sunt un copil postum, Tatiana. Noroc însă că n'am întârziat decât șapte zile după moartea tatei. Altminteri nu ți-ași fi putut spune astăzi exact, al cui sunt. Ași fi preferat de sigur să mă nasc și eu, acolo unde îmi este obârșia strămoșilor. Graba tatei însă, a făcut să văd lumina zilei în orașul unde el închisese ochii pe veci. Poate vrei să știi cine a fost tata?... N'a fost nici boier nici mojić. Eră exact ceea ce unii ar putea să fie dacă ar voi, iar alții vor să fie fără să poată. Eră negustor de pietre și metale prețioase. Eră un suflet de artist vagabond înfrățit cu clipa vieții trăită integral. Vântură țara în lung și în lat. Cumpără unde găsiă, vindea unde putea și la nevoie schimbă o piatră de topaz pe o damigeană de Drăgășani vechiu, și două pietre de smarald sau safir, pe doi ochi de fată mare. Iartă-mă dacă eu nu-i pot sămăna întru toate. Dar de când s'a început războiul, nimic din ce este, nu se mai aseamănă cu ce-a fost. Aurul și pietrele prețioase le-am trimis la voi, la Moscova, Drăgășanii au fost distruși de filoxeră și fetele mari s'au făcut surori de caritate...

Tatiana bate din palme și-mi dă să înțeleg că nu mai este nici ea fată mare.

Eu încep să simt greutatea răspunderii mele de istoric fără pergamente domnești și galerii de portrete strămoșești. Ce mult ași fi dat să-l fi putut avea pe tata cu mine, măcar într-o simplă fotografie!... L'ași fi păstrat în carnetul meu de identitate fiindcă sufletele copiilor, de cele mai multe ori, se tocesc mai repede ca actele stării civile. L-ași fi consultat în momentele mele de grea cumpănă, și l-aș fi impus controlului Tatianeii să-mi spună dacă seamăn cu el, sau dacă nu cumva păstrez din greșeală o altă fotografie decât a tatei.

Imi dau seama că toate bănuelile mele din clipa aceea, sunt obiecte. Ași prefera să renunț chiar, la despuiarea scrutinului meu de familie. Tatiana însă mă terorizează. S'a întins în pat ca o strună de argint pe pânțele unei viori și se uită ținută în ochii mei ca un «Aeternum vale» de pe poarta unui cimitir! Și mă gândesc că o strună de vioară poate plesni, iar pe poarta unui cimitir, poți intra câteodată, fără să mai ieși afară.

Ii încep dar povestea vieții mele cu sfârșitul vieții tatălui meu, săvârșit în noaptea revelionului din 1881. Amănuntele complete nu le cunosc nici eu. Prietenii tatii cu care petrecuse, n'au vrut să spună nimic mai mult decât să blesteme «ceasul rău», ceasul cu care se începea un an nou în ciocnet de cupe și poate chiar în atingeri de buze. O iarnă grea, împiedecă transportul cadavrului la Târgu-Jiu și înmormântarea se făcu la București, unde familia fuse nevoită să aștepte reluarea circulației pe căile ferate. Grație acestui caz de forță majoră, văzui pentru prima dată lumina unei... lămpi de gaz, în noaptea sfântului Ion Botezătorul...

Dacă evenimentele profane nu sunt decât reflexul voințelor divine, ași putea spune că nașterea mea n'a fost decât o pastişare a nașterii lui Isus Hristos. Amândoi ne-am născut la

drum, cu singura deosebire a decorului în care se săvârșia misterul apariției noastre pe lume. El se născuse pe paiele unor iesle de grajd, eu pe cearșaful de olandă al unui pat de bronz. Amândoi apoi, ne legasem nașterea de numele primului sfânt al Bisericii creștine. Dar nașterea lui, fusese numai anunțată de Ion Botezătorul pe câtă vreme nașterea mea, fusese chiar patronată de el. Ca recunoștință pentru deosebita cinste ce-mi făcuse, familia hotărî să mă numesc Ion. Dorința tatei însă, care purta numele lui Tudor Vladimirescu, spaima fanarioților, fusese ca fiu-său să poarte numele lui Mircea Basarab, învingătorul Turcilor la Rovine. Și iată pentru ce, în cazanul cu apă sfințită, mă botezără Ion iar în registrele stării civile dela Primărie, fusei înscris Mircea-Ion Băleanu... Altă deosebire, nu mai văd. Bethleemul și Bucureștii, încep cu aceeaș literă!...

Somiera patului scârțâe ca schela unui edificiu în construcție. Tatiana se ridică în picioare ca un obelisc alb, crescut din mijlocul cuverturii cenușii de pe pat și-mi strigă:

— Vania, Vaniușca... Vino încoa să te sărut!...

Eu mă înalț în vârful degetelor spre ea, ea își frânge mijlocul în două aplecându-se spre mine și buzele noastre fierbinți se lipesc întregindu-se ca cerul și marea la orizont.

Tatiana nu mai vrea să audă nimic. Restul vieții mele n'o mai interesează. Nu-i cunosc încă părerea asupra primului meu foileton. Ii ghicesc însă intenția fermă de a colabora cu mine la cele nescrise încă. Dealtfel e tot ce-ași fi putut visă să găsesc la Iași!...

Răsboiul nu mai îmi procură nici o senzație nouă. Eram condamnat să-mi îmbrac până și sufletul în uniformă verzue a celor ce trebuiau să se mulțumească cu simple roluri de

figuranți. Până atunci, e drept că mobilizaților dela censură li se respectase haina civilă. Pe scenă însă, importanța rolului nu se judecă după costum, ci după text. Oare la Iași nu se reprezintă aceeaș piesă ca la București? Nu erau aceeaș actori și publicul nu eră aproape acelaș?... Pentru ce dar, s'ar fi schimbat numai rolurile?...

Tatiana îmi adusese aminte de ceea ce nu trebuia să uit niciodată. Războiul nu este decât o simplă problemă de perspectivă și atâta tot. E acelaș peisaj văzut numai prin diferite ochiane de panoramă. Aceeaș arie exasperantă de flașnetă, anunță orașului sosirea panoramei și aceeaș babornită, soră cu moartea, îți întinde biletul de intrare în schimbul banilor cu care ți-ai putea cumpăra o pâine...

Deși despărțiți prin frontul de luptă, Bucureștii și Iașii se țin încă de mână. Sunt frații cari au pornit vara în excursie prin munți. Primul a alunecat în prăpastie, al doilea mai rezistă încă agățat de trunchiul unui brad. Care va fi sfârșitul, nu știu. Poate se vor prăvăli amândoi, poate vor scăpa amândoi. Depinde de prezența de spirit a escursionistilor și de calitatea frânghiei cu care sunt legați.

Deocamdată însă, în vârful bradului a poposit o porumbiță albă de porțelan. Se uită nedumerită în jurul ei și nu pricepe nimic din cele ce se frământă sub umbrela bradului. Pentru ea, prăpastia ca și muntele, sunt mai netede ca o potecă pe Bărăgan. Adâncimile nu-i dau vertigiul prăbușirii și înălțimile nu-i grăbesc sborul spre mezialianțe astrale. Vine însă de departe și este obosită. Ar vrea să-și îmmoaie ciocul în apa unui izvor ascuns, din care razele soarelui n'au sorbit încă nici un strop. Războiul s'a întins însă ca o pecingine peste tot, a otrăvit toate izvoarele munților și a îndoliat până și razele soarelui...

Nu știu dacă războiul respectă măcar simbolul biblic al porumbeșelor. Dar pe umărul meu, ca și pe o cracă verde de brad, Tatiana și-a resfîrat degetele ca niște ghiare fine de pasăre obosită. A simțit poate că eu sunt singurul izvor de apă vie din care s'ar putea adăpa în trecerea ei prin această lume moartă. Și cînd glasul ei se agită în cuprinsul odăii mele ca zig-zagul unei ramuri de maslin la poalele muntelui Ararat, ecoul fericirii biblice îi răspunde frîngându-se par'că în cele șapte colori ale curcubeului.

— Vaniuşca, Vaniuşca, *abajàiu tiebià!*...

— Tatiuşca, Tatiuşca... porumbița mea de porțelan!...

IX

DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEM

IN așteptarea unor vremuri mai bune și cu speranța descoperirii unor oameni mai pricepuți, comandamentele militare fuseseră schimbate, dela șeful Marelui Stat-Major, până la șefii celor mai neînsemnate unități de luptă. Rămășițele armatei noastre completate cu diviziile proaspete ale Țarului Nicolae și ajutate mai ales de practica ofițerilor din misiunea militară franceză, reușiseră să fixeze frontul pe pozițiile strategice însemnate cu stegulețe tricolore, pe harta dela Marele Cartier. Nu știu dacă eră o simplă coincidență, dar cele două armate dușmane, se opriseră par'că după comanda lui Nicolae Damianovici, pe linia care aveà să formeze hotarul dintre cele două țări...

Părerea mea însă, eră că adevăratul autor al acestei prime victorii românești, fusese iarna. Gerul și zăpada colaboraseră cu noi, mai sincer și mai eficace decât aliații.

Se începuseră acum pregătirile pentru campania de primăvară.

Această formulă sacramentală, îmi aducea aminte de expedițiile împăratului Traian, contra Dacilor. Pe mine operațiile militare nu mă pasionaseră niciodată. Și dacă le uitasem pe cele învățate în liceu, cu atât mai mult, nu eram ținut să le

discut pe cele încredințate persoanelor competente de pe front sau din dosul frontului.

Rolul meu ca și al câtorva alți confrăți dela censură fusese hotărât în mod definitiv de către Marele Cartier General. Comandamentul suprem ne făcuse marea cinste să ne încadreze și pe noi printre colaboratorii victoriei finale. Armata românească trebuia să-și refacă mai întâiu moralul sau — într'o formulă mai poetică — să-și regăsească sufletul pierdut pe Jiu, pe Olt și pe Argeș. Completarea cadrelor și munițiilor era o simplă chestie de câteva contingente mai mult și de alte câteva trenuri sosite din Rusia la timp. Animatorii victoriei de mâine însă, nu puteam fi decât noi — redactorii ziarului «România».

Iată-ne deci încadrați în serviciile auxiliare ale armatei combatante!... Amorul meu propriu, care nu-și turburase cu nimic starea lui latentă de până atunci, începuse deodată să aibă veleități de ghiocel. Și cu toate acestea, până la primăvară, mai era încă timp!... Eroismul însă, nu este o «salată de sezon» și primele mele simptome de eroism, începuseră să-mi gâdile sufletul ca primele dureri artritice la încheietura degetelor.

Nu-mi puteam preciza încă bine aportul activității mele eroice în marea operă de pregătire a victoriei finale. Optimismul însă, mă însufleția ca o sărutare pătimășă de femeie. Incepușem chiar să consider războiul ca o operă a mea personală. Nu-mi rămânea decât să-mi aleg sacrificiul cu care s'o pot desăvârși. Mănăstirea dela Curtea de Argeș se dărmase atâtea nopți de-arândul. Dar în clipa în care visul meșterului Manole fusese trăit a avea de propria lui soție, cărămizile se transformaseră în piatră și piatra în veșnicie. Pentru un moment, ființa de care mă lega cea mai frenetică și sălbatică dragoste,

eră Tatiana. Tatiana deci, trebuia să-mi ajute la desăvârșirea operei compromisă de alții. Pe porumbița mea de porțelan, aveam s'o spânzur de strașina României de mâine, cu un clopoțel de argint în cioc!...

În dimineața zilei de 27 Februarie, Nicolașa îmi bate în ușa. Căciula lui de oaie albă, îmi pare aureola unui sfânt venit din fundul Siberiei. Veselia lui miroase a praf de pușcă și a ploaie de primăvară.

— Bucură-te Mircea Feodorovici, că se sfârșește războiul... De-acum înainte, avem noi grijă de toată lumea!...

Unde o fi băut Nicolașa toată noaptea, de a nemerit la mine așa de dimineață?... Mă frec la ochi să-l pot privi mai bine, dar frazele lui mă orbesc par'că și mai mult.

— De-acum s'a sfârșit și cu Țarul nostru și cu Nemțoaica lui!... Or să se ducă dracului amândoi după popa Rasputin...

Nu pricep nimic. Nicolașa trebuie să fie beat turtă.

— Revoluția mult așteptată, a început... Preobrajenski, Valinski și Litowski au trecut de partea poporului... De-acum nu ne mai temem de nimeni. Regimentele astea fac mai mult decât toată armata Țarului de pe front... Știi cine a dat semnalul în armată?... Cărpicnicoff!... Un soldat din reghimentul Litowski... Un simplu om liber!... Bravo lui!... Trăească revoluția!...

Abia acum încep să pricep. Dar în momentul de față, este oare posibilă o revoluție în Rusia?... Nu cumva cele povestite cu atâta patos de Nicolașa, nu sunt decât simple turburări de stradă? Trebuia să mă duc la redacție numai decât. Dela Nicolașa nu puteam afla decât ecoul știrilor trecute din gură în gură. Mie însă, îmi trebuia textul telegramelor oficiale.

Nicolaşa mi-ajută să mă îmbrac. Par'că a-şi fi un paralytic. Imi lipsesc doar cârjile şi cele câteva sute de spectatori ca să mă însoţească până la «scăldătoarea oilor».

În stradă, Nicolaşa mă părăseşte:

— Luaţi seama să nu scriţi vreo prostie la gazetă că pe urmă n'o să fie bine... Dacă vreţi să câştigaţi şi voi războiul, să luaţi apărarea poporului... Daţi-o dracului de oligarhie, că nu mai merge. Să nu care cumva să combateţi revoluţia că aici vă putrezesc oasele. Să ştiţi!... Trageţi la gazetă un titlu mare, pe toată pagina: «Trăească democraţia rusă!...»

La redacţie nu este încă nimeni. Dau fuga la tipografie. Aici găsesc pe secretarul de redacţie, care pregăteşte o ediţie specială. Ştirile sunt adevărate. În Rusia, izbucnise revoluţia de trei zile. Pericolul însă părea înlăturat. Poporul se revoltase contra trădătorilor de origine germană, care puseseră stăpânire pe Țar şi înlesniseră dezastrele armatei pe front. Foştii miniştri şi demnitarii curţii fuseseră arestaţi. Noul guvern era format din reprezentanţii partidelor democrate din Dumă. Războiul avea să continue până la victoria finală.

Puţin mai târziu, dela censură ni se trimite o nouă telegramă: Țarul abdicase în favoarea fratelui său mai mic, Marele Duce Mihail Alexandrovici, care avea să semneze o proclamaţie către poporul şi armata rusă şi să pună imperiul pe bazele democraţiei adevărate.

Surprizele se precipită însă. Telegramele sosesc din sfert în sfert de oră. Dar cele nouă, prezintă situaţia sub un alt aspect. Curiozitatea şi nerăbdarea populară cresc văzând cu ochii. Mulţimea umple străzile din centrul oraşului ca într-o zi de sărbătoare naţională. Opinia publică este împărţită. Unii privesc evenimentele din Rusia cu simpatie; alţii continuă să

se îndoească de schimbarea radicală a situației. Autoritățile se abțin dela orice manifestație spontană. Rezerva oficialității noastre se identifică cu statuia lui Miron Costin, care continuă par'că să buchinească în Letopisețul său, că: «nu vremurile sunt sub cârma omului, ci bietul om, sub cârma vremurilor».

După amiază, aflăm că Marele Duce Mihail a refuzat tronul până ce adunarea constituantă nu i-l va oferi ca dar din partea poporului rus. Majoritatea deputaților, însă, înclină spre Republică.

Ultimele știri de peste Prut, contribue să deruteze complet opinia publică. Toată lumea se întreabă: «Ce are să mai fie mâine?...» Dar ce trebuia să fie cunoscut la Iași abia mâine în Rusia se petrecuse încă de ieri!... Guvernul provizoriu fusese constituit cu atribuții dictatoriale. «*Le roi est mort, vive le roi!*...» Cu ce autoritate însă, și mai ales, pe ce forță se baza noul guvern ca să poată prezida mai departe destinele fostului imperiu țarist?... Cei cari apucaseră războiul dela 1877 nu puteau concepe Rusia fără Țar, și pe Țar ca un simplu sinecurist al Republicei. Vulgaritatea acestei eventualități, făcea să roșească până și obrajii celor mai mari dușmani ai țarismului. Cei mai tineri însă, proslăveau triumful democrației și cu discreția impusă de starea de asediu, propovăduiau chiar o revoluție la fel și în România.

Pretențiile lor însă erau exagerate, fiindcă în momentul acela, o Românie propriu zisă, nu mai există. Oltenia, Muntenia și Dobrogea, erau ocupate de dușmani, iar fâșia de pământ pe care se refugiase Regele, guvernul, parlamentul și autoritățile cari constituiesc suveranitatea unui Stat liber, deși purtă numele de Moldova și pe hartă făcea încă parte din România, eră inundată de aproape un milion de soldați ruși cari ar fi

putut-o alipi oricând la Rusia. O revoluție în România în momentul acela, ar fi fost un act de sinistră megalomanie democratică.

Răsboiul ne scuturase de urechi ca un profesor ce și-ar fi prins elevii cu lecția neînvățată. Idealul nostru de până atunci, fusese să trecem examenele cu intervenția părinților sau rudelor influente. De data asta însă, căzuserăm peste un profesor bătaios care nu vrea să știe de nimeni. Răsboiul ca răsboiul!... Au mai mâncat și alte popoare bătaie și n'au dispărut. Ce te faci însă cu revoluția?...

Toto pe care îl vedeam aproape în fiecare zi, mă ținea ca și la București, în curent cu toate noutățile interzise cunoștinței marelui public. De data asta însă, șeful de cabinet al ministrului de interne, nu mi le mai spunea cu precauția destăinuirii unui secret ci cu sinceritatea mărturisirii unei nenorociri fatale. Revoluția rusă dealtfel, desființase toate secretele de Stat. Lumea începuse să știe tot ce se petrece. Măștile începușeră să cadă una după alta. Carnavalul inconștienței durase destul. Mascarada ipocriziei se stingeă în sufletul fiecăruia odată cu lumina ultimului lampion de hârtie multicoloră. Sinceritatea făcea ravagii chiar printre cei cari aveau de mărturisit anume păcate. Iașii păreau o enormă casă de nebuni. Atâta cuminenie numai la balamuc mai puteai găsi!...

Părerea celor în măsură să cunoască adevărata situație, eră că România sărise din lac în puț. Dar puțul eră așa de adânc, că deschizătura ghizdurilor nu mai îmbrățișă decât un pătrat de cer senin, mare cât o față de masă pentru patru persoane.

Orice s'ar fi întâmplat deci; dar la masa asta trebuia să mă ospățez și eu. Nu puteam admite pentru nimic în lume, să fiu sacrificat de dragul unui Țar imbecil, care se aruncase în

apă să scape de înnece un copil svăpăiat, fără să-și dea seama că el nu știe să înnoate.

Un tacâm deci, mi-l rezervasem, din oficiu, mie. Dar pentru celelalte trei?...

Nu-mi place vecinătatea oricui. La masă mai ales, când nu pot fi singur, mă enervează tovărășia necunoscuților care mănâncă brânză cu cuțitul, scuipă sâmburii cireșilor din compot în farfurie și se scarpină după ureche cu furculița.

Deocamdată mi-am găsit doi tovarăși de masă. Unul este, bine înțeles, Tatiana; altul, Nicolașa. Mai îmi trebuie un al treilea și în urmă «le Maître d'Hôtel» poate începe să ne servească «menu»-ul.

Vreau să-mi duc însă generozitatea până la capăt. Mă obsedează al patrulea tacâm liber. Dacă ar fi vorba de «marea frescă a Ateneului român», l-ași lăsa liber până ce s'ar îndură Dumnezeu să ne dea și nouă un artist decorator. Dar pe vremurile astea de criză alimentară, e păcat să sature numai trei flămânzi cu mâncarea rânduită pentru patru inși.

Pe Toto nu-l chem fiindcă oficialitatea șefului de cabinet ar putea jigni sentimentele democratice ale lui Nicolașa și poate chiar ale Tatianeii. La d-l Aivazian, iar nu mă pot gândi fiindcă nu vreau să-l smulg din abundența bodegii la «Cocoștarcul de aur». Ca să pot încheia dar cu succes ciclul Nibelunilor, trebuie să-l caut pe al treilea la București. Primul nume care îmi vine în gând este o Walkirie. Lotty se roagă poate și astăzi pentru mine la icoana Sfântei Paraschiva și dacă nemții nu vor fi reparat încă uzina electrică, probabil că Lotty ține în fiecare noapte și candela aprinsă...

Cine o fi stând acum în camera mea? Cine îmi cetește cărțile din Bibliotecă?... N'am luat cu mine decât pe Baudelaire,

pe Laforgue, pe Rimbaud, pe Corbiere și pe Saint-Pol-Roux... Mi-e teamă chiar că din cauza lor, a început să se vorbească de revoluție și la Iași. Poezia nouă e ca dinamita veche. Când crezi că nu mai e bună de nimic atunci face explozie singură. Am lăsat însă pe Villon, pe Ronsard, pe Mallarmé, pe Verlaine, pe Francis Jammes și toate romanele autorilor cu numele legat de câte o casă de nebuni. Pe Lautreamont l-am împrumutat Tatianeii să-l cetească. Efectul l-am constatat chiar a doua zi. Tatiana mă sărută acum ca o meduză. Deși foarte personal, sufletul slav se adaptează foarte ușor, oricărei formule de intelectualitate superioară. De când i-am dat să-mi cetească autorii favoriți, Tatiana are aerul că încearcă să mă instruească ea pe mine. Zilele trecute mi-a vorbit de Gerard de Nerval și de Villiers de l'Isle Adam... Pe Aloisius Bertrand l-am dat lui Nicolașa. Poemele lui «Gaspar de la Nuit», cadrează cu firea lui spontană și întunecată ca o sală de spectacol înainte de ridicarea cortinei. Nicolașa însă, este un rus absurd. Principiile lui democratice l-au îngrădit ca pe o vespasiană în paravanul de tinichea atenuat cu afișe de teatru și reclame comerciale. Nu mai admite acum nici aristocrația intelectuală...

Dar mai am la masă un loc liber. Nicolașa de sigur, l-ar rezerva doleanței colective a papagalilor dresați să țipe «Trăească libertatea». Din fundul perspectivei celor 300 km. dela Iași la București, Lotty îmi aruncă par'că o muștrare sfioasă și imensă ca resemnarea Capitalei după ocuparea ei de armata dușmană...

«Nu, dragă Lotty... Nu te-am uitat încă și nici n'am să te uit vreodată. Dar la masă nu trebuie să stai niciodată cu două femei pe cari le-ai avut. Și afară de astea, mi-e teamă că odată ajunsă la Iași, vei cere să mănânci iar usturoiu... Rămâi

la București dar. Am să te regăsesc după ce revoluția rusă și Tatiana și-or spune ultimul lor cuvânt...»

A, da!... Iată și pe al patrulea comesean. L-am găsit. Trebuie să mă gândesc la el chiar din primul moment. E Laurențiu Blebea, pe care Toto și-a propus să-l aresteze imediat ce-și va vedea visul cu ochii. E spionul nemților din timpul neutralității noastre. E trădătorul cauzei naționale și al vagoanelor de cereale românești trecute peste Carpați!...

Nu mai păstrez pentru Blebea, în sufletul meu, nici un fel de dragoste, nici măcar reflexul unei linguri de lemn, într-o strachină cu ciorbă de linte. Dar dacă Blebea a reușit să ne înșele pe toți ca să-și poată duce infamia cu succes până la capăt, înseamnă că Blebea este cu adevărat un om mare și merită să stea la masa celor patru. Eu cel puțin îl găsesc în momentul de față, superior nouă tuturor. Eroii lașității conservatoare dela Iași nu se pot compara nici chiar pe departe cu atitudinea eroică a celui ce riscase tot timpul să dispară prin asasinat sau sinucidere. Cei cari tremurau în mână cu telegramele sosite din Rusia, invidiau acum și atitudinea lui Blebea dinaintea declarării de războiu, și soarta lui după problematica încheiere a păcii...

Ofer lui Blebea dar locul de cinste din capul mesei. Știu că masa este patrată și nu are nici un atribut ierarhic. Dar capul mesei va fi acolo unde va sta Blebea. Mă închin înaintea lui ca în fața geniului reprezentativ al unei rase. Blebea este mai armonic, mai simetric, mai dinamic și mai extatic și decât mine și decât Nicolașa și chiar decât Tatiana — singura femeie până astăzi care m'a obsedat mai mult de trei zile.

Rușii au înnebunit deabinele. Dealtfel, fericirile neașteptate îți sdruncină totdeauna creierii. Democrația face ravagii înspăimântătoare. Nu știu ce-ar putea fi în Rusia, unde noul regim a trebuit să niveleze o întreagă serie de clase sociale. La Iași însă, deosebirea dintre soldați și ofițeri a dispărut cu totul. Salutul superiorului s'a redus la o chestie de bună creștere. În primul moment, cocardele roșii apăruseră numai pe pieptul stâng al uniformelor pământii. Cu timpul însă, ele s'au urcat până la șapcă și în prezent astupă cu totul vechea cocardă țaristă cu colorile ordinului «Sfântul Gheorghe». Emblema democrației li s'a urcat până la creier, ca manifestațiile unui sifilis în faza terțiară. Cu cât soldatul este mai democrat, cu atât cocarda este mai mare. Unele ating conferința unei străchini cazone. Altele sunt împodobite cu banderole de aceeași culoare, care atârnă pe uniforme ca dărele de sânge ale unor răni imaginare. Fiecare soldat din armata Rusiei democratice concurează par'că pentru un loc de figurant în opera «Carmen». Cei mai sprinteni își iau aere de toreadori. Spiritul de imitație al celor mai simpli, îi încadrează în ceata picadorilor, iar cei cari nu pot pricepe încă, ce înseamnă cocarda roșie, îndeplinesc ca și mai înainte rolul taurilor deși în majoritatea lor nu sunt decât niște simpli boi.

Luptele pe front nu-i mai interesează. Dealtfel, bieții oameni, au poate dreptate. Ce caută ei în România?... Cum pot cetățenii Rusiei democratice să se lupte pentru o țară oligarhică?... Emisarii de peste Prut, avuseseră grijă să sosească la timp ca să poată strica mecanismul fostelor manechine țariste. Oratorii dela Iași ca și cei de pe front le explicaseră ce înseamnă un soldat democrat care la urma urmelor, nu eră decât un cetățean liber și atâta tot.

Printre aceștia, cel mai înfocat propagandist era Nicolae Damianovici!...

Nicolașa dispăruse pentru câțva timp din Iași. D-l Aivazian era dezolat fiindcă nu știa ce pusese tocmai la cale cu cel mai de seamă client al bodegii la «Cocostârcul de aur». Tatiana jură că nu are nici o știre dela el. Bănuia însă că trebuie să fie în Rusia unde se pregătește temelia lumii noi pe care eu și confrății dela ziarul Marelui Cartier nu o puteam pricepe încă. Tatiana însă, vorbea din auzite. Deocamdată n'o interesă decât faptul că răniții din spital se împuținaseră și că alții noi nu mai soseau de pe front. De câte ori încercam să-i cunosc părerile asupra viitorului, Tatiana îmi da aproape același răspuns. Fiindcă îmi jurase să nu se despartă niciodată de mine, căută să mă convingă că în Rusia de mâine s'ar putea trăi mult mai convenabil decât în România betejită de războiu. Nicolașa avea relații în toate cercurile intelectuale din Petrograd și Moscova. În felul lui, Nicolașa era un om superior care putea juca un rol preponderent în noua Rusie, dacă, bine înțeles, s'ar fi lăsat de băutură...

Porumbiței mele de porțelan începuse să-i crească ghiare de herete!...

Iată-l însă pe Nicolașa apărând din nou la Iași. Fusese la Chișinău unde se pusese de acord cu «tovarășii» basarabeni, asupra unor anume chestii cari interesau frontul românesc și chiar dosul frontului dela Siret până la Prut.

Dar Nicolașa este curat nebun. I s'a urcat și lui democrația la creier!... Bine i-a spus Tatiana că o să moară de paralizie!...

E luna Maiu.

La Iași, a înflorit par'că amintirea trandafirilor de altădată.

Armata noastră refăcută a început să înlocuească pe front unitățile rusești de care comandamentul superior nu mai este sigur. Pe strada Lăpușneanu trec regimentele de vânători cari au început să pună pe gânduri pe membrii sovietelor rusești și diferiții comisari ai poporului pripășiți și pe la noi...

Soldații cântă din gură și din frunză. În capela fiecărui, o altă frunză de stejar îi înfrățește par'că, cu pădurile din mijlocul cărora s'au desprins. Cântecul lor răsună mai puternic și mai departe ca toate discursurile patriotice și minciunile sentimentale cu cari fuseseră cântați prin cărți, prin ziare, prin întrunirile publice și prin parlamentele românești sau ale diferitelor țări aliate. Din marșul lor, din chipul lor și din cântecul lor simplu, sfios și totuș grav — ca și clipele acestea în care pornesc spre moarte — simt cum se desprinde imensă și curată, întreaga jale și vitejie strămoșească, 'pe care eu nu le-am cunoscut-o decât din veșnica și obsedanta lor «frunză-verde».

Cu aceiaș frunză verde prinsă în capelă și între buze, se duc și de data asta pe front. Toți sunt la fel. Par'că toți n'ar fi decât acelaș țăran român multiplicat în rândurile regimentului ce par'că nu se mai sfârșește.

Redactorii dela ziarul Marelui Cartier au ieșit pe trotuar ca să-i aplaude. Animatorii eroismului pe hârtie își anticipau colaborarea cu executanții operei lor, pe front. Eră singura ofensă pe care grațiații soartei o puteau aduce condamnaților la moarte!...

Eu m'am retras în fundul redacției, cu Nicolașa care a venit să mă vadă. Rusul a văzut scena și mi-a priceput revolta.

— Așa e că-i păcat să moară atâta lume?... Trebuie să se sfârșească odată și cu măcelul ăsta. Noi o să ne facem datoria până la capăt. Rămâne ca și voi să ne ajutați frățeste. Noi nu mai luptăm. Nu te luă după informațiile cartierului. Țștia nu știu nimic. Rușii nu mai luptă fiindcă n'au pentru ce să mai lupte. Dacă vă simțiți în stare să luptați singuri cu nemții, brava vouă!... Am s'o văd eu și p'asta... Nu încercați însă marea cu degetul... Hai să dăm mai bine mâna frățeste și să nu lăsăm pe mâine ce putem face astăzi... Dacă am reușit să scăpăm noi de Țarul nostru, dar voi de al vostru!... Ce? Crezi că-i mare lucru?... Un simplu păhărel de coniac!... Il dai pe gât dintr'o singură dată... Și-atâta tot!...

Incerc să-l potolesc. Dar Nicolașa se aprinde și mai tare:

— Ascultă-mă pe mine. Să știi că le vine rândul la toți. O să se curățe unul după altul... Ai să vezi că după noi n'au să mai lupte nici nemții... Noi nu stăm degeaba. Lucrăm vârtos că ne-am legat cu jurământ de moarte. Deviza noastră este: *«Donec totum impleat orbem»*. Până ce nu vom cucerii pământul tot, nu ne lăsăm... Să fie al tuturor, nu numai al unora!... Să-l împărțim frățeste.... Fiecare cu bucațica lui... Ce?... Ai ceva de zis?... Fiindcă ești pus astăzi la adăpost de gloanțele nemțești, crezi că n'are să te ajungă mâine ghiara propriilor tăi călăi?... Ce-ai făcut până acum în vieață?... Ce te-au lăsat să faci, ăi care nu știu să facă nimic?... Căine de curte boierească vrei să trăești toată vieața?... Să-ți fie rușine!... Ajunge atâta lașitate... Mișcă-te odată și tu să le spui cine ești... Nu mai aștepta de geaba că ei n'au să te cunoască niciodată... Hai cu noi... Hai să vezi ce înseamnă să fii om liber, om mare, supraom!...

Nu-i pot răspunde nimic, fiindcă regimentul de vânători a trecut și colegii au început să intre în redacție.

Unul din ei își freacă mâinile de bucurie:

— Grandios spectacol!... N'am ce zice... Hei, d-l Gorski... Vânătorii noștri luptă, nu se încurcă!... Volga d-voastră o fi ea mare, dar prea e plină de nămol!... D-voastră par'că nu aveți sânge în vine... Până să vă hotărâți s'o mișcați din loc, vă dă neamțul mereu peste cap... Dar, ia să vezi cum au să se schimbe acum lucrurile... Așteaptă numai s'ajungă vânătorii noștri pe front!... I-ai văzut?... Oltenii săracii!... Oltul nostru n'are nămol în el... Are amestecat în apă, sânge de roman și dac!...

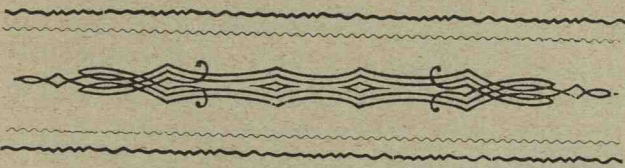
Nicolașa își clatină capul distrat și crâșnește printre dinți «*donec totum impleat orbem*» în timp ce colegul meu de redacție continuă:

— Am să trag un articol să se ducă pomina!... Dacă nu mi-or da pe «Mihai Viteazu» nici de data asta, să le fie rușine!...

X

LA INCEPUT ERA CUVÂNTUL...

TOATĂ lumea și-a pierdut capul. Sfântul Denis cel puțin rămăsese cu el în palme. Dar sfinții anonimi dela Iași n'avuseseră nici măcar prezența de spirit a primului Episcop al Parisului. Capetele noastre se rostogoliseră ca niște bolovani în prăpastie... Dacă s'ar fi strâns la un loc toate miresele de pe lume, a doua zi după noaptea nunții, spectacolul ar fi fost probabil, mult mai decent decât al rășboinicilor dela Iași amenințați să-și piardă în fine și târzia lor virginătate.

De câteva zile nemții atacă cu furie frontul de pe Siret. Intenția dușmanului este să ne întoarcă flancul stâng, să pătrundă în sudul Basarabiei, să ne taie legătura cu Odesa și să ne prindă ca pe o muscă în palmele Carpaților și Prutului. Nu știu cum s'ar putea opera această mișcare strategică, deși specialiștii dela ziarul Marelui Cartier ne dau explicații suficiente pentru ca articolele noastre să nu pară celor de pe front, anecdote traduse din limba chineză. La Iași însă, panica produsă de ofensiva dușmană a luat proporția holerei la Hamburg sau a cutremurului de pământ dela Messina.

Românii rezistă fiindcă de data asta, întâmplător, au cu ce să reziste. Parte din materialul de rășboiu trimis din Franța și

Anglia a sosit la timp pentru a ne putea fi și el de folos. Frontul însă nu este ocupat numai de români. Ba ceva mai mult, deși pe hartă poartă numele de «frontul român» grosul lui este format de ruși.

De când s'a democratizat însă, armata rusă a devenit mai protocolară ca o recepție la Palatul de iarnă al fostului Țar. Nu mai admite decât opt ore de... luptă, pe zi, iar în caz de atac, anunțarea lui cu cel puțin trei zile înainte. Nu mai vorbesc de tratativele cu diferiții comisari ai poporului și de dreptul de «veto» al sovietelor care în ultimul timp, s'au înmulțit în așa fel, că aproape fiecare soldat rus a devenit o entitate militară, socială și națională.

Sub regimul țarist, rușii nu se bătuseră fiindcă nu le sosisese încă ordinul dela Petrograd. Sub regimul republican, e drept că ordinele soseau zilnic, dar libertatea voinții individuale trebuia respectată înaintea angajamentelor anterioare, luate fără consultarea și prealabila aprobare a poporului.

De îndată ce artileria dușmană începea bombardamentul, trupele rusești părăseau pozițiile expuse și se retrăgeau acolo unde se credeau mai la adăpost. Majoritatea lor însă, întrebuințată o tactică și mai savantă. Părăsiau armele pur și simplu și venia la Iași ca să se plângă marelui soviet al armatei de Sud, de mizeriile unor anume generali prea bătrâni, cari nu puteau înțelege rostul unei armate democrate. Până să vină românii să ocupe pozițiile părăsite, nemții se instalau în ele ca într'un compartiment gol de drum de fier și cadrulul începea iar par'că tot cu figura schimbului de... dame.

Și azi așa, mâine așa, până ce într'o bună zi, exasperarea comandanților români atinse limita extremă a frăției de arme și câteva companii românești trecură prin mitraliere o întreagă

divizie rusă, ce fugiă de pe front numai cu căruțele de alimente.

De data asta dar, trebuia să ne batem și cu nemții și cu rușii. Rezultatul final nu era greu de ghicit. Frontul românesc nu mai putea rezista multă vreme. Odată spart însă, ultima fâșie de pământ din România liberă, dispărea și ea... Ce era dar de făcut?...

Noi, ca noi... Făceam parte din cadrele armatei și în ultimul moment, s'ar fi putut găsi în depozitele Iașului câte o uniformă de gradat și pentru civilii mobilizați la ziarul Marelui Cartier. Eventuala noastră situație de prizonieri începuse chiar să ne surâdă. A cădea prizonier nu însemnă numai decât a fi laș. Câți eroi de pe front nu fuseseră făcuți prizonieri fiindcă în toiul luptei își pierduseră revolverul sau întrebuițaseră până chiar și ultimul gionț cu care trebuiau să-și sboare creierii!...

Publiciștii români puteau fi deci mândri că luptaseră până la ultimul strop de cerneală!... Nemții n'aveau decât să vină la Iași. Ne-ar fi găsit pe toți la posturile noastre de onoare, drapați în toga misiunii naționale ca și niște senatori romani, gata să asvârlim cu călimara în cap, primului barbar care ar fi îndrăznit să ne atingă...

Persoana noastră însă nu reprezintă decât o cantitate neglijabilă din prestigiul țării. Dar Parlamentul?... Dar guvernul?... Dar Regele?... Ce era de făcut cu aceste trei elemente constitutive ale suveranității naționale?...

E drept că pentru parlamentari se găsisse o soluție mai dinainte. Majoritatea deputaților și senatorilor plecase în concediu nelimitat să-și facă vilegiatura prin Suedia, Norvegia, Danemarca, Anglia și Franța. Mai rămânea deci guvernul și

Regele. Dealtfel, cineva trebuia să mai rămână și cu noi la Iași, până în ultimul moment când avea să se hotărască soarta României ce așteptă ca și micul Isaac să fie urcată pe rugul sacrificiului biblic.

În redacția noastră se vorbea de soluția dată de unul dintre miniștri. Armata se va retrage de pe front și va forma în jurul Iașilor un triumphiu strategic, botezat «Triumphiul morții». În mijlocul lui, Regele, guvernul și ultimii demnitari ai Statului, aveau să repete gestul strămoșului Decebal și al ultimilor ostași din Sarmisegetuza, sau — pentru înțelesul celor cari nu cunosc bine istoria neamului — aveau să-și aștepte sfârșitul ca echipajul unui vapor englez, ce se cufundă cu pavilionul național arborat pe puntea de comandă strigând în cor: «*God save the King*».

Noi trebuia să strigăm, bine înțeles «Trăească Regele» și poate chiar «Trăească România-Mare!...»

Alții însă, mai în curent cu cele ce se puneau la cale în cercurile conducătoare, afirmau că s'a hotărât retragerea generală peste Prut, peste Nistru, peste Dnipro, peste Don și peste munții Caucazi până în Mesopotamia, unde trebuia să facem o joncțiune strategică cu trupele engleze. Ajunși pe Tigru și Eufrat, soldații români aveau să-și croască drum prin Asia-Mică până la Dardanele sau să fie imbarcați în golful Persic, pentru alte fronturi desemnate de comandamentul suprem al armatelor aliate. Lucrul acesta n'ar fi fost imposibil, de oarece aceeași operație militară fusese aplicată și resturilor armatei sârbești cu doi ani în urmă.

Mărturisesc că a doua soluție mă încânta mai mult decât «Triumphiul morții». Ea mi-ar fi dat prilejul să călătoresc gratuit în Orientul care mă obseda încă din copilărie și poate —

cine știe — m'ar fi apropiat de Omer, cu poema pe care aveam de gând s'o scriu după încheierea păcii.

Dar pe semne, scriitorilor români nu le fusese dată încă mângâierea unei opere trăite cu adevărat. Ce scrisesem până atunci, atât eu cât și ceilalți confrăți, nu fusese decât minciuni. Minciuna ne îmbătase, minciuna ne adormise, minciuna ne mângâiasse în vis și tot minciuna ne deșteptase din somn. Naționalizasem minciuna ca o societate pe acțiuni din care eliminasem încetul cu încetul, întregul capital străin. Adevărul fusese decretat ca dăunător intereselor superioare ale Statului. Și fiindcă Statul se topise ca o lumânare de seu în celula unui condamnat la moarte, unde am fi mai putut regăsi voluptatea adevărului decât pe ruinele Ninivei și Babylonului?...

De două zile aștept cu geamantanele făcute, gata să-mi iau adio dela d-l Aivazian, Nicolașa și Tatiana, la primul ordin de plecare. De două zile, din sufletul meu, ca dintr'un trunchiu de stejar, cresc par'că două crăci în direcții opuse, dar deopotrivă de asemănătoare la coajă și la sevă. Una se îndreaptă peste Prut, spre necunoscut și atâta tot... Alta se îndreaptă peste Siret, spre București și mai departe chiar, spre Olt, spre cuibul copilăriei mele distrus de dușman și spre crucile sărace de lemn cioplit, sub care ai mei se odihnesc de veci, sub cerul și în vecinătatea caselor noastre strămoșești... De două zile aștept cu nerăbdare să-mi cetesc singur sentința expatrierii. Peste Prut sau peste Siret, este acelaș lucru. România nu mai există nici de o parte, nici de alta. Răsfoesc calendarul, mă uit pe hartă și îmi ridic ochii spre cer, doar voiui

putea găsi undeva un mucenic, un Bethlehem sau vreo stea cu care să-mi pot înfrăți lașitatea de a trăi, nu știu unde, pentru ce și pentru cine... De două zile, par'că este noapte continuă...

Iată însă că cineva a aruncat o vorbă în vânt... Și vorba asta nu este mai mare ca un bob de grâu sau de porumb... Și bobul a căzut undeva pe câmp și ca o adevărată minune, a început să încolțească în sufletul celor care până atunci trecuseră cu picioarele peste el...

Victorie!...

Armata română continuă să reziste. Armata dușmană a început să se retragă...

Comunicatele noastre sunt clare. Dar cine mai are încredere în comunicatele dela Iași? Comunicatele dușmane însă, confirmă și ele victoria românească...

Dela începutul războiului, aceasta este prima zi în care lașitatea mea se investmântă în odăjdii sacerdotale... Aproape nu mi-o mai recunosc. Eu însă, o împiedec să-și arăte mulțimii podoabele ce-ar putea-o înstrăina de sufletul meu...

Dela începutul războiului, aceasta este prima zi în care mi-e rușine par'că să dau ochi cu lumea!...

În bodega la «Cocostârcul de aur» redacția ziarului «România» sărbătorește victoria dela Mărășești.

Întâmplător, colonelul unui regiment rus, care nu fugise încă de pe front, eră văr cu Nicolașa. Asta înseamnă că «doctorul» Gorski — cum îi zic Românii — nu poate lipsi din mijlocul nostru. Tatiana, care m'a căutat acasă, mă găsește la bodegă.

Colegii de redacție cari au botezat-o «Rusoaica lui Băleanu» o primesc cu aplauze sgomotoase. Se strigă chiar «Trăească Rusia». Pentru prima dată la Iași apariția unei femei frumoase, atenuează impresia unei acțiuni urâte. Adăugați apoi la frumusețea Tatianeii, cantitatea de alcool consumată în proporțiile impuse de natura petrecerii și veți ghici ușor pentru ce simpla prezență a Tatianeii, ne răsbuna de trădarea întregii Rusii. O victorie ca cea dela Mărășești nu se putea sărbători numai cu apă de Timișești. Și românul — iertător din fire — în fața unui pahar cu vin bun, devine mai bun ca însuș Isus Hristos, în fața buretelui muiat în oțet și fiere...

Dar pe Tatiana o desgustă oamenii beți. Pe mine mă tolerează fiindcă nu i-am dat încă ocazia să mă vadă cu limba și picioarele împleticite. Pe Nicolașa însă, nu-l poate suferi. În mijlocul acestor străini cari țin cu tot dinadinsul s'o asocieze bucuriei lor, Tatiana pare oarecum stingherită. Zâmbetul ei purifică par'că atmosfera bodegi ca o ploaie de primăvară...

Imi face semn să plecăm. Eu mă apropii de ea. Privirile tuturor se abat asupra noastră ca o salvă de mitraliere. Românul însă, la beție, este mitocan, nu-și poate ține gura și face glume nesărate. Dela o masă, unul dintre colaboratorii victoriei dela Mărășești, sbiară ca un măgar:

— Bravo Bălene!... Așa lovitură, zic și eu!... Să nu te lași până ce n'ai să ne răsbuni de toate mizeriile rușilor.

Infamia cea mare însă, pornește dela altă masă:

— Și dacă te simți obosit, să ne-o treci și nouă!...

Tresar ca și cum ași fi primit o palmă din senin. Tatiana nu a priceput fraza, dar a înțeles din gestul meu reflex că a fost vorba de ea. Nicolașa a sărit de pe scaun, răsturnând masa

cu paharele și sticla plină de vin. Statura lui ne domină pe toți ca un Guliver în țara piticilor.

— Cine a îndrăznit să insulte o femeie rusă?...

Tăcere și lașitate generală!...

Bodega pare mai goală ca o tranșee după bombardamentul artileriei grele. D-l Aivazian a înghețat la teighea cu ochii țintă la mine. Vinovatul era un locotenent de cavalerie, detașat la cenzură în toiul luptei dela Mărășești. Mă îndrept spre el și îl bat prietenește cu palma pe epoletul erarhiei sale militare.

— D-le locotenent... Cereți-vă scuze imediat sau dacă nu, pregătiți-vă să trageți consecințele cuvintelor pronunțate.

Deși calmă, intervenția mea produce efectul unui gest eroic. Ea se varsă ca un hârdău cu apă rece în capul celor înfierbântați de băutură. Toată lumea s'a trezit par'că la comandă. Disciplina lașității este începutul înțelepciunii omenеști. Corul figuranților repetă cu insistență după bagheta capelmaistrului:

— Scuze... scuze... scuze...

Locotenentul se ridică galben și umilit ca o lămâie stoarsă de zeamă, bolborosește câteva cuvinte și așteaptă verdictul. Unul din judecătorii improvizați, îi ordonă:

— Sărută mâna rusoaicei.

Și locotenentul pornește dela masă ca o păpușă automată și execută ordinul în aplauzele asistenței care consideră incidentul închis.

Tatiana a ghicit probabil tot ce nu putuse pricepe în primul moment. Ochii ei mă învăluie ca o acoladă regală, cu care se răsplătește un act de eroism pe front. Nicolașa întinde mâna locotenentului care de data asta și-a revenit în fire, se urcă apoi pe o masă și începe să peroreze:

— Frați români!... Vă zic frați, fiindcă abia de azi înainte începem să fim cu adevărat frați... Deși aliați pe frontul nostru de luptă comună, gândurile noastre nu s'au contopit niciodată până astăzi și pumnii noștri n'au amenințat decât dușmani imaginari... De azi înainte însă, trebuie să ne spunem cuvântul cinstit pe față și adevărata noastră frăție să înceapă așa cum stă scris în cărțile sfinte, fiindcă la început era cuvântul, și cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul... Asta înseamnă că Dumnezeu a dat omului cuvântul ca să-și poată pune în valoare mintea. Cuvintele sunt vehiculele rațiunii, vorbite sau scrise, ele singure ne mută dintr'un loc într'altul, ne multiplică, ne descifrează, ne rezolvă și ne umanizează... Revoluția noastră nu este decât opera cuvântului propovăduit sau tipărit. Cine cugetă fără să vorbească, moare înainte de a se fi născut... Să ne spunem dar ce avem de spus fiecare... Să ne amestecăm durerile ca să le putem pierde din urmă... Să ne controlăm odată pentru totdeauna idealurile ca să ne descărcăm sufletele de povara contabilității duble... Să ștergem frontierele dintre țări ca să dispară odată cu ele și fronturile de luptă... Și să desființăm toate rafturile naționale din prăvălia umanității... Dușmăniile actuale nu sunt decât iluzii optice... Misterul care ne desparte pe unii de alții nu este decât efectul lentilelor fumurii prin cari ne privim dela distanță... Ca să ne dăm seama însă, că toți oamenii suntem la fel, trebuie să ne apropiem, să ne pipăim, să ne demisterizăm, să ne realizăm, să ne umanizăm!... Rusia vă pune la îndemână de azi înainte materialul necesar să vă puteți construi și voi în formule nouă. Rusia vă dă putința să eșiți de sub tutela burgheziei care vă soarbe ca un fitil de lampă cu gaz. Cine-i întreține flacăra decât voi?... Fitilul uscat nu arde. Se pârlăște

numai și îți gădilă nările cu mirosul lui de cârpă. Aruncați-l dar ca pe o cârpă murdară în lada cu gunoaie, să nu vă mai infecteze sufletul că pe urmă o să fie prea târziu... Datoria voastră, a intelectualilor din România, este să înființați și voi odată un serviciu de ecarisaj social. Luați exemplul de la noi. Și dacă n'aveți brațe destule, ale noastre vă stau la dispoziție... Dar, desrobiți-vă odată, pentru numele lui Dumnezeu!... Deștepțați-vă, numerotați-vă, valorificați-vă, cuceriți-vă dreptul vostru sub soare, fiindcă soarele adevărat al unui popor, voi sunteți, intelectualii!... Burghezia nu-i decât un fitil de cârpă murdară... Nu-i mai împrumutați lumina soarelui, când ea nu vă răsplătește nici măcar cu sclipirea timidă a stelelor anonime din «calea robilor». Până când să vă fie viața o veșnică noapte?... Până când adevărata voastră viață să nu înceapă decât după moarte?... Ce sărbătoriți voi astăzi?... O victorie militară?... O excrocherie burgheză, nenorociților!... Cine s'a bătut la Mărășești?... Cine a învins și cine putea să fie învins?... Stăpânii sau slugile?... Hai, spuneți-mi dacă aveți curaj... Unde erau stăpânii și unde erau slugile?... Cine a fugit peste frontieră și cine a rămas să moară în pragul casei atacată de bandiți?... Faceți-vă singuri dreptate, fiindcă dreptatea stă pe loc totdeauna; nu fuge niciodată. Victoria dela Mărășești este victoria poporului anonim care de azi înainte trebuie să poarte numele celor care au renunțat la el. Slugile au scăpat casa de bandiți, slugile trebuie s'o stăpânească de azi înainte... Așa stă scris la cărțile sfinte, unde vorbește cuvântul lui Dumnezeu, nu cuvântul oamenilor... Asta este adevărul, asta este dreptatea și asta este cuvântul lui Dumnezeu... Și Dumnezeu trebuie să fie singurul nostru cuvânt, fiindcă la început eră cuvântul și cuvântul eră la Dumnezeu și Dumnezeu eră...

Nicolaşa nu mai poate vorbi. Ultimul cuvânt i se pusese deacurmezişul în beregată ca un os de peşte. Aceiaş impresie însă, o aveam par'că şi cei cari îl ascultaserăm până atunci. După discursul rusului, douăzeci şi trei de guri căscate şi patruzeci şi şase de ochi holbaţi, presăraseră în atmosfera glacială a bodegii, urmele calde încă ale unor explozii de obuze.

Cine aveà să-i răspundă? Cine puteà să-i răspundă? Cine ştia ce trebuie să-i răspundă?...

Situaţia intelectualilor români erà mai penibilă ca a soldaţilor de pe front, prinşi între două focuri. Cel care ar fi luat cuvântul trebuia să interpreteze sentimentul unanim al celor de faţă şi poate chiar şi al celor absenţi. Eroismul acesta însă, nu erà prevăzut în reglementul activităţii colaboratorilor externi ai victoriei dela Mărăşeşti. Fiecare ne priveam cu nedumerirea unei regăsiri neaşteptate. Nimeni dintre noi însă, nu ne puteam regăsi ceea ce simţeam că pierdusem probabil pentru totdeauna. Curajul cuvântului poate, nu lipsia nimănui dintre noi. Dar cuvintele erau vehiculele raţiunii şi raţiunea noastră, de când se începuse războiul, pierduse obişnuinţa călătoriilor de plăcere!...

Nicolaşa ne înţelege par'că şi ne plânge de milă. Dar Nicolaşa se înşeală. România în momentul acela nu erà nici a burghezilor fugiţi peste frontieră, nici a intelectualilor dela Iaşi, nici a soldaţilor anonimi de pe front. Erà a celor ce aveau s'o reclame mâine, pe baza hrisovului domnesc în care se da fiecărui ce se cuvine... Dar care dintre noi, în momentul acela puteà să facă pe Nicolaşa să priceapă că palmierii dela Iaşi erau de hârtie vopsită şi că pielea leopardului din bodega la «Cocostârcul de aur» fusese cumpărat de d-l Aivazian dela un armean care fusese prin India?...

Totuș, unul din noi, se aventură să șoptească la urechea altuia:

— Hai să-l combatem că rusul ăsta este complet idiot!...

Dar sentimentul siguranței personale a fiecărui din noi se opunea net.

— Ce, ești nebun?... Vrei să ne stâlcească rusul cu pumnii?...

— Hai să zicem atunci ca el...

Siguranța personală însă, este o stofă cu «double face».

— Atât ne mai trebuie!... Să audă la Cartier numai, și gata... Ne-a și dat în consiliul de războiu!...

Locotenentul de cavalerie se sculase dela masă și dispăruse. Probabil că tot așa reușise să se subtilizeze și de pe front. În războiu, soluțiile ofițerilor activi sunt incontestabil, mult mai adecuate situației decât soluțiile civililor sau ofițerilor de rezervă.

Parte din confrății mei încep să-l imite și cinci minute mai târziu, nu mai rămânem în bodegă decât eu, Tatiana, Nicolașa și d-l Aivazian.

Tatiana mă întreabă cu zâmbetul ei răutăcios.

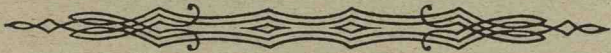
— Tu nu zici nimic?...

— Ce vrei să zic?... Nicolașa are dreptate... Cu o singură excepție însă... La început nu a fost cuvântul, cum scrie la Evanghelia lui Ion... La început a fost lășitatea și lășitatea a fost la început a lui Dumnezeu, și pe urmă abiă, a fost a omului pe care Dumnezeu l-a făcut după chipul și asemănarea sa...

XI

MAI TARE CA STANISLAWSKI

RUȘII s'au hotărât în fine să lupte, dar nu contra dușmanului ci contra aliaților cari nu voiau să adere la revoluție. Dușmanului nu-i puteau pretinde lucrul acesta decât, cel mult, după încheerea păcii. Aliaților dela Iași însă, le puteau oricând impune voința lor, mai ales că românii făcuseră apel la ei, ca la niște «protectori». O alianță între un țânțar și un armăsar nu eră posibilă nici măcar în fabulă.

Victoria noastră dela Mărășești fusese «Visul unei nopți de vară». În ultimul moment însă, decorurile fuseseră amestecate și din pădurea fermecată a lui Shakespeare, ne trezisem în pădurea «Hoților» lui Schiller. Rușii părăsiseră frontul și se împărățiaseră prin țara necotropită încă de dușman, ca să propovăduiască frăția între oameni și binefacerile alcoolului de 90 de grade, cu care noul regim democratic voia să egalizeze drepturile omului și circonvoluțiile creierului.

Parte din ei își luaseră concediu nelimitat, lăsaseră în păstrarea primarilor, în schimbul unei «*zapiska*» tunurile și materialul de războiu neîntrebuințat încă și trecuseră Prutul în Basarabia unde eră grâнарul armatei de Sud și pragul haosului democratic. Aceștia reprezentau voința poporului autentic

pe care pontifii dela Petrograd și Moscova îl scosese de sub robia țarismului, a cnutului și a nopților polare.

Alții însă, rămăseseră pe loc. Iși dădeau seama că misiunea lor nu putea fi complet terminată până ce libertățile acordate poporului rus, nu s'ar fi revărsat ca niște râuri de lapte, pe tot cuprinsul pământului frământat de sclavajul social, economic, intelectual și politic al altor popoare. Eră natural dar, ca opera lor de umanitarism imperativ să înceapă cu România, care eră cea mai aproape și cea mai potrivită pentru un prim câmp de experimentare. Aceștia erau adevărații apostoli ai revoluției, erau «poporul ales» din «poporul chemat», erau smântâna laptelui democratic cu care ierarhia roșie atenua obsesia teroarei albe. Și aceștia nu voiau pentru nimic în lume să plece din România. Sovietele rusești votaseră în unanimitate fericierea poporului român. Protectorii noștri nu ne puteau lăsa în voia soartei ca pe o barcă fără cârmă în voia valurilor. Democrația rusă nu putea fi capabilă de asemenea acte de lașitate. Armata rusă care plecase de pe front nu putea pleca și din țară, până ce n'avea să detroneze pe Rege, să distrugă oligarhia, să proclame înfrățirea rușilor cu românii și pe urmă chiar, înfrățirea cu dușmanii de pe front, ca să se poată pune odată pentru totdeauna capăt războaielor.

Situația noastră devenia tot mai critică, din zi în zi. Frontul de luptă își pierduse aproape importanța psihologică. Meridianul militar oscilase după fantezia neprevăzutului, de pe frontieră pe diferitele cursuri de apă, trecuse apoi prin București într-o dimineață posomorâtă de toamnă și se fixase după părerea celor dela Marele Cartier, pe Dunăre, Siret și Carpații Moldovei. Acesta eră însă frontul oficial, frontul comunicatelor trimise prin telegrafia fără fir. Dar frontul adevăratei

noastre primejdii se înfipsese ca și cuiul lui Pepelea în inima Iașilor, pe care rușii pusese răstăpânire ca și nemții pe București.

Noutățile zilei nu mai veneau nici de pe Siret, nici din Carpați, ci dela sediul sovietului soldaților ruși de pe frontul de Sud. Dar frontul și sovietul formau una și aceeași asociație de câțiva dezertori cari își țineau ședințele în sala Circului, de unde apoi, rezoluțiile erau comunicate celor dela Socola. Acolo erau adunate marile depozite de munițiuni cu cari rușii amenințau să arunce Iași în aer, în cazul când Regele n'ar fi voit să abdice și oligarhia să treacă puterea în mâna poporului suveran.

Generalul șef al armatei rusești ajunsese un fel de «*premier moutardier du Pape*». Rămăsese cu titlul doar și cu apartamentul dela Copou, în care sta închis și păzit de o sotnie de cazaci credincioși, pe cari însă nu știa cât timp o să mai poată conta. Parte din ofițerii ruși, degradați de soldații revoluționari, se oferiseră să facă de gardă la palatul regal din strada Lăpușneanu, probabil pentru a-și răscumpăra vina de a nu fi știut să facă această gardă pe frontul de luptă.

În această atmosferă de enervare și nesiguranță generală, conducătorii poporului român combina în laboratoarele consiliilor de miniștri și Marelui Cartier, tot felul de substanțe ȳmaginare, din cari sperau să scoată într'o bună zi «piatra filozofală» cu care să poată clarifica situația de față. Știința alchimiei evoluase însă. Demagogia roșie nu se mai impresiona de secretele magiilor albe sau negre. Preoții lui Zoroastru și călugării evului mediu nu se mai puteau reîncarna în generali sau miniștrii vremurilor noastre. Ne trebuia un Pic dela Miron-dola care să poată ține piept rușilor cu un nou «*de omni re scibili*».

Soluția trebuia căutată în altă parte. Eroismul însă n'o putea găsi, fiindcă eroismul este un act spontan și spontaneitatea exclude matura chibzuință. Rămânea lașitatea singură. Dar cum nu pot face elogiul lașității, mă voiu mărgini să citez pe Erasm care a scris «Elogiul Nebuniei».

De câțva timp, între mine și Tatiana se dă o luptă surdă, o luptă nemărturisită încă, dar destul de accentuată pentru a ne îndârji deopotrivă și pe unul și pe altul. Tatiana este trăsura de unire dintre mine și Nicolașa. Amândoi suntem însă ca două cuvinte cari încep și se sfârșesc cu câte o vocală. Oricum ne-am aranjă în frază, unul din noi trebuie să iasă ciuntit. O eliziune este fatală. Una din vocale trebuie să dispară. Care din noi amândoi însă, vom renunța la ea?

Nicolașa este sclavul Tatianeii care, până la o nouă orientare sentimentală, este și rămâne sclava mea. Dar Tatiana este admiratoarea concepțiilor politice ale lui Nicolașa pe cari eu deocamdată nu le pot admite, fiindcă sunt, mai întâiu: român, apoi: mobilizat la ziarul Marelui Cartier al armatei și în fine: practicant diletant al lașității profesionale. Tatiana va decide dar, pe care din noi va trebui să-l sacrifice sau mai bine zis, ce anume sacrificiu își va impune singură. În cele nouă tirizii ale balanței, atârnă de o parte egoismul sentimental iar de alta, altruismul social. Pe mine Tatiana mă iubește. Pe Nicolașa îl admiră numai... Nu știu care va fi sfârșitul dragostei noastre. Ziua de mâine îmi poate aduce surpriza unui cataclism nebănuit. La aceeaș surpriză însă, se poate aștepta și Nicolașa. Șansele noastre dar sunt egale, atâta timp cât fiecare din

asociați ne mulțumim cu natura aportului nostru. De îndată însă ce vom încerca să ne amestecăm specialitățile, un desnodământ fatal se poate produce...

Sunt hotărît să grăbesc acest desnodământ, oricare ar fi el. Vreau să știu dacă Tatiana pune mai mult preț pe revendicările sociale cu cari ne terorizează rușii lui Nicolașa, decât pe revendicările propriului ei suflet, cu cari mă las să fiu terorizat ca să-i fiu pe plac. Nu-mi acord nici o calitate excepțională dar ochii mei sunt răi de deochi... Pătrund și răscolesc adânc, tulbură apele liniștite ca helicea unui vapor, răstoarnă pământul înțelenit ca fierul unui plug și transformă blocul de marmoră inertă, ca dalta unui meșter inspirat. Vreau să știu dacă mai pot conta pe ochii mei și dacă Tatiana mai este sau nu victima lor.

Astăseară rușii au de gând să hotărască de soarta Regelui și guvernului nostru. Moțiunea votată astăseară va fi adusă la îndeplinire, dacă va fi nevoie, chiar cu prețul unei vărsări de sânge. Automobilele blindate așteaptă la Socola, gata să pătrundă în oraș la primul semnal, iar dezertorii de pe front, s'au înarmat cu toții ca să lupte pentru scăparea poporului român din ghiarele oligarhiei...

Ah!... Frazele astea au început să mă sugrume ca niște gulere vechi care mi-ar fi rămas strâmte. Adevărul însă, este că la Iași de multă vreme încă, nu se mai pot găsi nici gulere, nici fraze nouă. Unele au fost consumate de războiu, altele de revoluția rusă. Astăseară însă, trebuie să se sfârșească. Trebuie să știm odată pentru totdeauna, cine sunt stăpânii Iașilor și ai fășiei de pământ strămoșesc ce ne-a mai rămas liber... Noi sau ei?...

După amiază, Tatiana vine ca de obicei să mă vadă. O aștept cu rolul învățat pe din afară de cu noaptea. Sunt hotărît

să realizez pe rând și cu orice preț, toate lanurile ilustrațiilor mele predecesori închiși prin diferitele case de nebuni, din țară sau străinătate...

Am să-i propun deci Tatianei un pod peste ocean, o scară până la cer și un voiaj cu aeroplanul în planeta Marte. Dacă Tatiana mă iubește cu adevărat, n'are să-și dea seama că fac pe nebunul și în cazul acesta, Regele și guvernul român, sunt salvați. N'au decât să-și aleagă ce vor: podul, scara sau aeroplanul. Dacă însă Tatiana nu mai vede în mine decât un bărbat la fel cu toți ceilalți, de prisos să mai întrețin relații cu o găscă pe care într'un moment de miopie sentimentală o luasem drept o porumbiță de porțelan.

Cum însă, lupta se dă între mine și o rusoaică intelectuală care cunoaște reprezentațiile dela «Teatrul Mic» din Moscova, fatal că trebuie să fiu mai tare ca... Stanislavsky. O feerie însă nu o poți pune în scenă cu mijloacele intelectuale și materiale de cari dispun teatrele noastre Naționale. Și feeria pe care o pregătesc Tatianei trebuie să întrecă cu fastul montării, până și fantezia creatoare a celui din urmă Abenseraj al teatrului modern.

Iată dar ce-am imaginat:

Scena reprezintă odaia unui om de geniu, mobilată simplu dar cu gust. Proprietarul sau bine zis, chiriașul ei, suferă din cauza unei intoxicații lente, produsă de lipsa alimentelor, de prea lunga durată a războiului, de revoluția rusă și de alte ingrediente sociale și farmaceutice. Omul de geniu este condamnat să moară din cauza mediocrităților oligarhice, cari l-au îmbrățișat cu atâta dragoste și căldură, că i s'a uscat cerul gurii și mâțele i s'au transformat în tromboane muzicale. În actul al doilea, decorul reprezintă o grădină cu plante exotice

și tot felul de animale pe cari nu le poți vedea decât prin atlaselor zoologice. Cum acțiunea actului nu se petrece într'o menajerie, și animalele nu sunt închise în cuști cu gratii de fier, oligarhia îmbuibată de tot felul de bunătăți materiale și avantajii sociale, este amenințată să fie sfâșiata de animalele flămânzite în timpul actului întâiu. Omul de geniu însă pândește din umbra unui sicomor, cu trunchiul căruia a început să se confunde încă dinaintea începutului actului întâiu. Genialitatea nu exclude umanitarismul, resemnarea, mila, inconștiența și absența totală din cadrul realităților posibile. La gestul lui dar, o porumbiță coboară din văzduh, și cu ciocul ei de mărgean scoate ochii tuturilor fiarelor apocaliptice. «Vițelul de aur» este salvat și după ce-și regăsește poarta, intră triumfător în ograda națională, recitând ca un școlar de clasele primare «Fericiți cei săraci cu duhul»... Actul al treilea se petrece în pragul umanității de mâine adică în plin întuneric. Pe scenă nu se zărește nimic decât o coroană regală, un fotoliu ministerial, un mandat parlamentar care acoperă cu prestața lui, un alt «mandat de aducere», un titlu definitiv al unei societăți pe acțiuni, un om mascat ținând în mână dreaptă un «Vacuum Cleaner» iar în mâna stângă o oală de noapte și trei abecedare pentru uzul celor trei figuri mai reprezentative din trecutul, prezentul și viitorul României...

Tatiana intră tocmai când sfârșeam repetiția generală a fetei cu care aveam de gând să rezolv problema realității dela Iași.

Trebuie să fi fost foarte schimbat la față de oarece Tatiana, în loc să mă sărute ca de obicei, se oprește nedumerită în prag și mă întreabă:

— De ce ești așa trist Vaniușca?

Cum se cunoaște că Tatiana nu mai aparține unei țări monarhice constituționale!...

— Fiindcă astăzi, ne vedem poate, pentru cea din urmă oară, Tatiana dragă...

Sunt sigur că în clipa aceea chipul meu se și lipise pe ființa Tatianeî ca figura lui Hristos pe năframa sfintei Veronica. Chipul fără frază și fraza fără chip este ca o ramă fără tablou și un tablou fără semnătură. Tatiana pare mișcată. Știrea izbucnirii revoluției rusești n'o impresionase așa de mult ca eventuala noastră despărțire.

— Cum așa?... Ce s'a întâmplat?

— Până acum, nimic încă.

— Atunci?...

— Am zis: «poate». Poate că are să se întâmple... Bunăoară la noapte chiar... Și dacă se va întâmpla, să știi că numai tu ești de vină, Tatiana mea dragă!... Tu și cu Nicolașa, bine înțeles. Eram sigur c'o să se sfârșească așa. Voi nu ne pricepeți pe noi și noi nu vă pricepem pe voi... Iată adevărul. Ne iubim fără să ne pricepem... Dacă m'ai iubi cu adevărat, ai renunța la nebuniile tale umanitariste...

Tatiana nu pricepe nimic. Dealtfel nici nu trebuie să priceapă, chiar dela începutul reprezentației, fiindcă o scenă de dragoste trebuie să păstreze decența unei progresii aritmetice, nu geometrice. Tatiana nu pricepe nimic fiindcă nu m'a auzit niciodată vorbind așa de repede și încâlcit. Pentru prima oară polemizez cu ea pe tema dragostei noastre. Și frazele de dragoste sunt ca chibriturile de ceară. Nu se sting niciodată singure fiindcă nu sunt fabricate în România, și dacă nu suflă în ele la timp, își ard degetele și-ți pătează unghiile...

Li recapitulez principalele pagini din sintaxa dragostei noastre și-i mai expun încă odată părerile mele asupra analogiei dintre om și univers, pentru care întrebuițez expresiile: *microcosm* și *macrocosm*, ca să o pot impresiona mai puternic.

— Dragă Tatiana, tu știi că eu nu admit nici progresul nici decadența omenirii. Admit numai individul care rămâne acelaș în permanență și care nu urmărește decât propriul lui interes, chiar când pretinde că se sacrifică pentru binele altuia. Cu atât mai mult dar, nu pot admite nici teoriile lui Nicolașa și ale revoluționarilor ruși, mai ales când ne sunt impuse cu forța. Românii n'au nici un interes să facă revoluție. S'o știi dela mine. Rușii au făcut-o fiindcă le eră necesară. Dar ceeace lor le folosește nouă ne vatămă... Românii vor să-și păstreze oligarhia fiindcă sunt un popor tradiționalist. Românii au avut totdeauna un stăpân și nu s'au încântat niciodată de perspectiva unui «sat fără câini». Că stăpânii noștri s'au schimbat dealungul veacurilor, asta e treaba istoricilor și a fanteziei noastre naționale. N'o să vă dăm vouă socoteală de ce a fost așa. Rușii însă n'au să se «amestece acolo, unde nu le fierbe oala». Noi vrem să ne păstrăm Regele și guvernul și suntem gata să-i apărăm până la ultima picătură de sânge. Destul pământ am pierdut până acum... Să ne salvăm cel puțin oamenii cari ni l-ar putea da înapoi!...

O pun apoi în curent cu tot ce s'a hotărît în cazul unui eventual atac din partea rușilor.

— Să nu credeți că n'am aflat toate planurile voastre. Vă cunoaștem tot programul pentru la noapte. Să știți însă că nimeni nu va putea ieși din Circ, în cazul când se va vota revoluția la Iași. Șoseaua dela Socola a fost minată în dreptul Abatorului ca să nu poată pătrunde în oraș nici un automobil

rusesc. Populația a fost înarmată până la ultimul om, iar ofițerii țariști din oraș s'au înrolat în armata română ca simpli soldați și au jurat în fața Mitropolitului că vor uide fără cruțare pe toți cei cari poartă cocarde roșii. Nu va mai fi deci o luptă pentru triumful democrației ci un adevărat măcel ca în noaptea Sfântului Bartolomeu... Vă convine?... Spune... Vă simțiți destul de tari? Nu vă e teamă de lașitatea celor cari au fugit și de pe front?... Cu ăștia vreți să dați piept la noapte cu noi?... Aoleo!... Și pe urmă cine are să plătească oalele sparte?... Tu... Nicolașa și alți nebuni ca și voi amândoi...

Tatiana s'a făcut albă ca varul. Se uită în tavan ca o brazdă uscată de soare care așteaptă un strop de ploaie din cer și sufletul ei rănit, își sfâșie par'că bandajul cu care doctorul o mințise că se vindecă până la noapte.

— Asta e situația adevărată, Tatiana... Iată de ce ți-am spus că ne vedem poate pentru ultima oară... La noapte poate să mor eu... Poate să mori tu... Cum ne-o fi norocul!... Poate chiar să murim și unul și altul... Dar să scăpăm amândoi... asta e greu!...

Tatiana mă întreabă grăbită:

— Ce e de făcut atunci?

Privirile mele o săgetează ca pe Sfântul Sebastian.

— Mă iubești cu adevărat, Tatiana?

Ea nu-mi răspunde. Mă privește numai cu ochii umezi de lacrimi și buzele ei mestecă par'că ultima picătură a paharului cu zeamă de cucută.

— Dacă mă iubești cu adevărat, tu singură poți face la noapte o minune.

— Spune ce trebuie să fac.

— Să găsești pe Nicolașa numaidecât și să-l convingi să renunțe la nebunia plănuită. Pentru rușii dela Iași, cuvântul

lui Nicolaşa e literă de evanghelie şi textul evangheliei astea, numai tu poţi să-l schimbi, Tatiana...

.....

Pe la ora două după miezul nopţii, Nicolaşa, Tatiana şi cu mine, ne întoarcem dela meetingul soldaţilor şi muncitorilor ruşi de pe frontul românesc.

Moţiunea votată, exprimă admiraţia asistenţei pentru Regele erou care luptă alături de soldaţii săi pentru desrobirea pământului strămoşesc, cotropit de duşman. Cât priveşte schimbarea regimului politic din România, ea a fost amânată după victoria definitivă când poporul român va fi liber să hotărască singur de soarta lui.

Nicolaşa ne conduce până în poarta casei. Nu pot ghici pentru ce nu s'a dus ca de obicei, la bodega d-lui Aivazian. Tot drumul n'a scos un singur cuvânt. A mârâit numai printre dinţi un cântec aspru şi greu ca de plumb topit. Din când în când a oftat adânc şi tot timpul a mers doi paşi în urma noastră.

Ne despărţim cu gravitatea funebră a martorilor într'un duel în care unul din adversari ar fi fost ucis. Tatiana a intrat în casă. Nicolaşa mă opreşte de mână.

— Să-i mulţumiţi Tatiane şi s'o respectaţi ca pe o sfântă, dobitocilor... Ea v'a scăpat!... Să ştiţi...

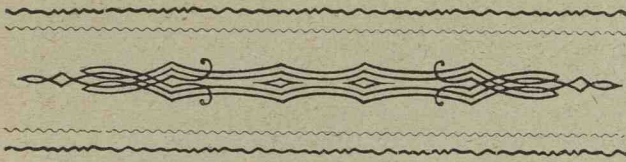

A doua zi dimineaţă, în faţa uşii noastre, cu preşul făcut pernă sub cap, Nicolaşa dormiă ca un câine credincios, pe scândurile goale, dealungul antretului plin de noroi şi igrasie...

XII

HEROSTRAT LA COȚOFENEȘTI

ARDE spitalul dela Coțofenești!...
La Cartier, nu se știe decât că i-a dat foc azi noapte un nebun. Asta înseamnă că până să primim noi știrea la Iași, spitalul trebuie să fi fost distrus complet.

Disparația acestei podoabe a «Crucii roșii» mă face să exclam și eu ca Bossuet la moartea Ducesei de Orleans: *«Madame se meurt... Madame est morte...»*

Toate nenorocirile de pe lume, s'au abătut par'că asupra noastră. Fatalitatea ne urmărește cu încăpățânarea ei de catâr, împrospătată în fiecare zi, nu mai știu din ce izvor, cu «apă vie».

Eu care nu mă apropiasem de front nici măcar până la Coțofenești, nu puteam aprecia importanța acestui dezastru. Câțiva ofițeri în concediu de convalescență, îl socoteau chiar, ca o nouă înfrângere a armatei române. Credința mea eră însă, că după victoria dela Mărășești, armata noastră nu mai putea suferi înfrângeri ca cele de pe Jiu, Olt și Argeș. Pentru mine, adevărul acesta plutiă în atmosferă ca un sbor de berze primăvara. Pentru prima oară dela începutul războiului, aveam impresia fermă că ultimele noastre necazuri nu sunt decât preludiul unei soarte mai bune. Nu eram profet și nici nu

voiam să fiu, fiindcă profeții de până atunci, își făceau penitența pe treptele castelului dela Canossa. Dar pentru mine, disparăția spitalului dela Coțofenești, eră un indiciu divin că armata română nu mai aveà nevoie de el.

Intâmplarea dealtfel, mă făcù să constat chiar a doua zi, că pe mine presimțirile nu mă înșelaseră niciodată.

Toto, care până atunci fusese veșnic îngrijorat ca și cum răspunderea războiului ar fi dus-o el singur în spinare, mă întâmpină de data asta mai vesel de cum ar fi avut să-mi anunțe o victorie:

— Uf!... Bine că s'a sfârșit și cu porcăria asta!...

— Eram sigur că are să sfârșească... Dealtfel, în afacerea asta, să știi că am lucrat și eu... Nu ți-a spus șeful siguranței?... Deacum încolo, răspund eu de ei...

— De cine vorbești?

— Cum, de cine?... De ruși!...

— Ce are a face rușii cu Coțofeneștii?...

— Cu spitalul care a ars?...

— Bine înțeles! Ăla eră spital?...

Și șeful de cabinet al ministrului de interne, odată cu disprețul lui pentru gazetarul prost informat, îmi tipă în urechi un cuvânt internațional, cu care transformă insigna «Crucii roșii» într'un felinar de aceeaș culoare.

— Nu știi c'am prins-o și pe Jenny acolo?... Făceà pe dama de caritate!...

— Ce, ești nebun? Vorbești serios?...

— Dar tu pe ce lume trăești?... Cum?... Tu nu știai ce eră la Coțofenești?...

Mărturisesc că până atunci nu știam nimic. Discreția adorabilei mele lașități, mă împiedecă să peregrinez dincolo de

barierele Iașilor. Nesiguranța zilei de mâine îmi suprimase avântul oricărei curiozități. Mă resemnasem ca un sâmbure de fistic într'o bucată de rahat Hagi-Bekir, veritabil. Tatiana eră o adevărată enciclopedie sentimentală, din care puteam să mă instruiesc la infinit, fără să mai simt nevoia bibliotecilor străine din dosul frontului. Ba ceva mai mult chiar, trebuie să adaug că până atunci nici nu aflasem de fosta existență a spitalului dela Coțofenești.

Sunt sigur dar, că Toto exagerează ca de obicei. Deși pretinde a cunoaște sufletul femeii în diferitele lui ipostaze, prietenul meu confundă totuș, caritatea creștină cu dragostea personală și spiritul de sacrificiu cu darurile benevole. Supărarea lui este pricinuită probabil, numai de prezența amantei sale la Coțofenești și nu de scopul propriu zis al atâtor alte prezențe cu mult mai ilustre decât a d-nei Jenny colonel Vasilescu. Toto este însă un egoist și raționamentul lui este tot atât de meschin ca și al celorlalți favorizați de soartă, cari nu cunoscuseră nici greutățile frontului, nici binefacerile spitalelor din dosul frontului.

Nu știam ce-ar fi putut însemna pentru Toto un spital în timp de războiu. Eu însă, găseam că între un spital și o femeie, există o mare asemănare. Amândouă te pot vindeca, după cum amândouă te pot omorî. În atmosfera unui spital palpită sufletul colectiv al femeii, cu toate capriciile lui de o clipă, brodate pe canavaua eternului feminin. Un spital fără femei, nu poate fi un spital adevărat. Femeia singură poate încălzi albul rece și unanim al sălilor de spital. Un medic fără o soră de caritate, este un medicament cu dozajul greșit. Primul descoperă și vindecă; a doua inventează și însuflețește...

Eră natural dar ca în spitalul din dosul frontului să se găsească în permanență cât mai multe femei, fiindcă în timp de războiu sora de caritate singură, îți poate fi mamă, soră sau înger de pază. Intr'un spital femeia este pâinea de toate zilele a răniților de pe front. Și în timp ce medicul îți vindecă numai rănilile, femeia îți întregeste sufletul fărîmițat de durerea rănilor...

De sigur că nebunul care dăduse foc spitalului dela Coțofenești, nu fusese niciodată rănit pe front, sau poate că — rănit și vindecat de medic — înnebunise de dragul femeii care îi veghiase la căpătăiu.

Când o să se afle oare, adevăratul motiv pentru care nebunul dela Coțofenești, năzuise să reînvieze în Moldova numele lui Herostrat, pe care cele douăsprezece cetăți ioniene îl oprișeră sub pedeapsă de moarte, să fie transmis generațiilor viitoare?...

Și iată cum, actualitatea unui simplu fapt divers, poate servi de trambulină unui ziarist mediocru, pentru a-l arunca în plină antichitate.

Dar istoria se repetă. Incendiul spitalului dela Coțofenești reeditează incendiul templului dela Ephez. Acelaș mister le învâluie pe amândouă fiindcă și într'unul și într'altul, se oficia cultul aceleași zeițe cu nume diferite. «Crucea roșie» modernă și Diana antică, nu sunt decât paravanul Afroditei hetaire, pe care vulgul nu trebuie s'o cunoască niciodată sub adevăratul ei aspect...

În templul dela Ephez se păstra manuscrisul lui Heraclit care proclamase domnia focului. În spitalul dela Coțofenești se vindecau rănilile celor atinși de focul războiului. Fatalitatea voise dar, ca tot focul să le purifice și umanitatea păcatului pentru care erau divinizate.

Herostrat dăduse foc templului dela Ephez, fiindcă probabil, lumina candelilor cu ulei de nard, îi desvăluise misterul pe care el — copilul virgin de pe malul Caystrului — nu-l bănuise încă. În Artemision, preoții zeiței cu o sută de mamele, adorau după tradiția egiptiană și ritul persan, pe zeița cu o sută de mii de buze. Și din toate podoabele templului blestemat, Herostrat nu voise să păstreze neatinse de foc, decât foile de papyrus cu versurile lui Heraclit.

Nu știu dacă nebunul dela Coțofenești a putut salvă și el ceva din spitalul distrus de foc. Dar ce putuse oare să vadă el, pe gaura cheii, la lumina electrică pe care medicii și surorile de caritate ale spitalului, uitaseră s'o stingă, în timpul oficiului?...

Istoria se repetă însă, iar cei cari o scriu ca să fie cetită, o înfrumusețează ca să fie crezută. Herostrat a fost probabil un nebun, fiindcă un om cuminte s'ar fi angajat ca simplu servitor al templului, iar nebunul dela Coțofenești a fost un Herostrat, fiindcă un român adevărat, s'ar fi făcut și el medic aliat.

Epilogul celor două mistere este iarăși, același. În noaptea când a ars templul dela Ephez, s'a născut Alexandru Macedon. În noaptea când a ars spitalul dela Coțofenești, s'a hotărât încheerea armistițiului pe front...

Nu mă înșelasem dar nici de data asta. Incendiul spitalului dela Coțofenești eră începutul unei ere noi. Situația noastră urma să se schimbe și pe front și la Iași. Toată lumea eră de altfel convinsă că războiul pe frontul de Răsărit nu mai putea continua. După refuzul armatei democratice a Rusiei revoluționare, de a mai lupta contra imperialismului puterilor centrale,

armatei române nu-i mai rămânea decât două soluții: să-și ardă drapelele și să se sinucidă în bloc, sau să se facă... soră cu dracul până va trece puntea...

Și puntea ce ni se aruncă de către dușman, eră... Basarabia!

Victoria finală trebuia să se decidă pe alte fronturi. Frontul nostru nu mai conta decât ca o filă albă la sfârșitul unui volum. Acțiunea războiului propriu zis, se desfășură în textul filelor precedente. Trebuia să umplem și noi însă cu ceva, această filă albă.

La drept vorbind, Basarabia eră tot a noastră. O puteam deci încorpora și pe ea în strofa cântecului nostru războinic: *«Să cucerim ce-avem de cucerit!...»*

N'aveam decât să rezervăm cucerirea Ardealului pentru vremuri mai bune. Deocamdată, visul lui Mihaiu-Viteazu trebuia să-l îndeplinim începând cu Basarabia lui Ștefan cel Mare și sfânt!

Românii de peste Prut ne așteptau. Oligarhia dela Iași îi neliniștea mai puțin ca democrația dela Moscova. Vocea sângelui începuse să capete anume rezonanțe și în Basarabia. Și dacă se vărsase zadarnic atâta sânge românesc în Carpați, de ce nu s'ar fi vărsat cu folos și două trei picături, pe Nistru?...

Aliații noștri din Răsărit ne deschideau singuri perspectiva celei mai nebănuite mărturii de dragoste. Incepusem chiar să binecuvântăm revoluția rusă, iar eu personal, începusem să iubesc pe Nicolașa ca pe un adevărat frate basarabean...

Evenimentele se precipitau ca desfășurarea unei serbări naționale, după programul oficial. Guvernele se schimbaseră, unul după altul. Toto nu mai eră șef de cabinet. Rămăsese un simplu căpitan de rezervă. În schimb însă, ofițerii de rezervă nu

mai aveau nici un motiv să-și înlocuească uniforma militară cu hainele civile. Marele Cartier fusese desființat și animatorii victoriei finale dela ziarul «România» obținuseră favoarea să fie trimiși la vatră, ca și ceilalți demobilizați anonimi. Frontul de luptă dispăruse ca și meridianul geografic pe care desentatorul uitase să-l tragă și pe noua hartă. Solemn și glacial, războiul intrase sub formă de amintire, în arhiva documentelor naționale.

După armistițiu, urmă pacea dela București și după pace, primele operațiuni de contabilitate dublă. Profitul și pierderea începură să fie apreciate după puțința sufletească a fiecăruia. Nu se putea însă cădea de acord, fiindcă de data asta, diplomele Academiei de înalte studii comerciale, trebuiau liberate de Panteonul patrimoniului nostru național.

Pierduserăm Carpații și jumătate din Dobrogea și câștigasem Basarabia.

Harta țării se schimbase. Se umflase pe o latură și se subțiasse pe cealaltă. Din forma unei ghetee, luase forma unui cimpoiou...

Gheata veche, e drept că fusese purtată cu folos de atâția inși!... Cine s'ar fi încumetat însă, să cânte cu acelaș succes din cimpoiul cel nou?... Naționalul nostru instrument muzical, eră amenințat să nu-și găsească cimpoier. Cine dar aveă să cânte «hora unirii» cu frații de peste Prut, când frații de peste Carpați boceau încă la căpătâiul gropilor proaspete?...

Vorbești însă de lup și lupul la poartă!...

Laurențiu Blebea a sosit la Iași. A fugit din București fiindcă nu mai putea suportă atmosfera înnăbușitoare a pumnului prusac. Fuga lui Blebea eră o întreagă odisee. Dar aci la Iași, cel puțin, se putea respira în libertate. Revoluția rusă nu putuse

fi decât o floare la ureche pe lângă ocupația germană. Rușii sunt oameni generoși. Au suflet... și — vorba d-lui Aivazian — dacă știi cum să te porți cu ei, îi bagi în cofă numaidecât. Pe câtă vreme, neamțul e altceva. Par'că are plumb în cap și asfalt în suflet...

Ca să poată scăpa nespânzurat, Blebea fusese nevoit să joace o mare carte: se prefăcuse că se dă de partea lor, ba ceva mai mult chiar, scrisese câteva articole și la «Gazeta Bucureștilor». Cum s'a încheiat însă pacea, a șters-o pe furie. Până ce n'o pleca ultimul soldat neamț din București, nu se mai întoarce înapoi.

Suntem nevoiți să primim explicațiile lui Blebea fără nici un comentariu. Prezența misiunii militare germane la Iași, (care înlocuise misiunea franceză) ne impuneă cea mai strictă rezervă de ordin sentimental, chiar față de anume compatrioți ai noștri. Il primim dar din nou în cercul nostru și după câteva zile, cercul nostru dela Iași, se transformă par'că în vechea «gardă a demnității naționale» dela București, din timpul neutralității.

Părerea tuturor este că nemții au să fie învinși. Dela Salonic continuă să vină știri tot mai bune, din zi în zi. Se pare că bulgarii nu mai vor să lupte. Nemții sunt nevoiți să-i țină pe front cu mitralierele din spate... Ce invenție lipsită de imaginație mai e și Istoria asta!... Nu-i decât o veșnică repetiție. În Macedonia se petreceă exact acelaș lucru ca și în Moldova. La fel procedasem și noi cu rușii la Mărășești...

Tot așa de îmbucurătoare sunt și știrile de pe marele front din Apus. Noua ofensivă germană asupra Parisului a dat greș. Diviziile Kaizerului s'au împotmolit iar în mlaștinile Marnei. Dela Aetiu și până la Foch, câmpiile Catalaunice acordă cu

aceiaș tradițională generozitate latină, locuri pentru odihnă veșnică, tuturor turbaților de peste Rin.

Încep să mă stimez mai mult decât eram obișnuit să mă cred. Simptomele unei ipertrofii timide, îmi gâdelă discret și plăcut subconștientul meu de animal rațional. Deși nu mărturisisem încă nimănui lucrul acesta, eram convins că îndreptarea situației noastre, se datoră nebunului care dăduse foc spitalului dela Coțofenești. Herostratul nostru național, fusese un inspirat al zeilor. Minunea începuse să se vadă cu ochii. Regretam chiar că nu fusesem eu nebunul incendiator. Mi-aș fi legat cel puțin numele de un act eroic. Nebunia și eroismul trăesc frățește în acelaș compartiment al creierului.

Lașitatea noastră comună, începe să ne pârguească sufletul ca pe niște struguri. Toată lumea așteaptă cu nerăbdare începutul culesului. O să fie oare în toamna asta, sau poate...

Blebea nu crede în victoria aliaților. O așteaptă și el cu nerăbdare, bine înțeles; dar nemții sunt încă tari. Diviziile retrase de pe frontul răsăritean aveau să strice echilibrul balanței de pe frontul apusean.

Laurențiu Blebea locuște într'o odaie din curtea bisericii Banului, peste drum de Legația franceză, instalată în localul Conservatorului. Aci venim zilnic să cetim comunicatele dela Turnul Eifel și să luăm note după fluctuațiile frontului. Câțiva dintre noi am făcut cerere la comandatura germană să ni se permită întoarcerea la București. Nici unul însă din prietinii lui Blebea, n'am putut obține cuvenitul «ausweis».

Nicolașa, care nu mai face parte din nici un soviet, s'a înregimentat cercului nostru. De când s'a proclamat unirea Basarabiei cu Patria-mumă, Nicolae Damianovici Gorski s'a făcut român basarabean. Pentru Blebea mai ales, Nicolașa are o

deosebită stimă. Ii plac argumentările lui spontane și volubilitatea cu care peripateticianizează asupra diferitelor chestii la ordinea zilei. Când îl cauți, Nicolașa e la Blebea acasă. Pe la mine nu mai vine aproape deloc. Rezerva lui, dealtfel, mi-o explic foarte ușor. Odată cu plecarea ultimilor soldați ruși din România, spitalul dela antrepozitele gării s'a desființat și Tatiana s'a mutat la mine. Ii apreciez discreția dar, cu atât mai mult, cu cât Tatiana este hotărâtă să plece cu mine la București. Porumbița mea de porțelan a început chiar să cîrpească «Doina Oltului» și «Ce te legeni codrule?»

În ultimul timp, bodega la «Cocostârcul de aur» se transformase într'un restaurant de clasa I. D-l Aivazian avusese dreptate: «Răsboiul este o afacere ca oricare alta. Depinde cum știi s'o învârtești». Și d-l Aivazian o învârtise mai bine ca noi. Ba ceva mai mult chiar, scăpase și de pușcărie...

Un client cu care se certase la un pahar de vin, îl denunțase că servește la masă, carne de pisică în loc de carne de iepure. Autoritățile ordonaseră o anchetă imediat, se făcuse o descindere la fața locului și cum judecata sub starea de asediu se face altfel de cum stă scris la lege, d-l Aivazian stătuse închis aproape o lună. L-am scăpat însă noi — prietenii și clienții săi statornici. Și «Cocostârcul de aur» și-a întins aripile din nou și a început să sboare odată cu apariția la Iași, a celorlalți tovarăși sosiți în unghi ascuțit din Constantinopol.

De data asta însă, urgia cea mare trecuse și localul născut din nevoile răsboiului trebuia să corespundă cerințelor vieții normale. D-l Aivazian a mai închiriat dar și prăvălia vecină, a spart zidul și a schimbat odată cu mobilierul și vechiul «menu» din timpul răsboiului. Acum se servește de toate și la fel pentru toată lumea. Pentru câțiva clienți mai vechi însă,

d-l Aivazian tot mai păstrează câte o surpriză, din când în când.

Intr'o seară, proprietarul meu îmi șoptește discret la ureche:

— Știi că mi-am asigurat localul pentru o jumătate de milion?

Precauția asta, mi-ar fi părut foarte naturală, dacă d-l Aivazian, nu m'ar fi impresionat cu aerul său misterios.

— Se vede că nu mai ai ce face cu banii!... Ai început să-i arunci pe gârlă.

— Așa crezi d-ta?... Va să zică omul trebuie să-și lase avutul așa, în voia soartei...

— Dar cine îți amenință avutul, nene?

— Cum cine?... Doamne ferește de ceasul rău!... Par'că știe omul ce se poate întâmpla mâine?... Ia gândește-te bunăoară... Un foc... N'ai văzut cum a ars spitalul dela Coțofenești?...

— Țlăuia i-a dat foc un nebun.

— Ei, și?... D-ta crezi că la Iași nu sunt nebuni?... Slavă Domnului!... Iașul e mai mare ca Socola!...

— Atunci, foarte bine ai făcut... Bravo d-tale... În caz de incendiu, pui mâna pe o jumătate de milion.

— Deocamdată, o jumătate... Mă bate însă gândul să-i ridic asigurarea la un milion...

— Și ce-ai să faci nene cu atâția bani?...

D-l Aivazian oftează adânc și mă privește cu mila unui părinte pentru un copil tâmpit din naștere.

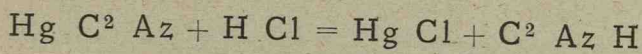
— E, he!... Ce înseamnă un milion, cucoane, în zilele noastre?... Dar dacă o da Dumnezeu să se întâmple și minunea asta, să știi că plec din Iași. Mă duc la Constantinopol. Acolo trebuie să fie rost de câștigat parale multe acum... Mie nu-mi

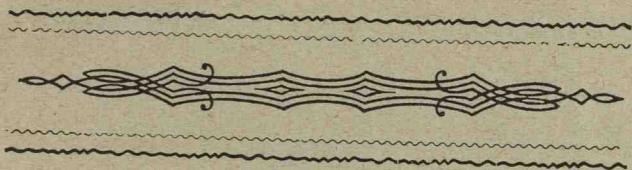
prea miroase a bine, cu nemții din Balcani... Să știi că la Constantinopol o să vină tot englezii... Și ăia vin cu aur mult, nu glumă!... Ce crezi d-ta c'a fost rubla rusească? Nimica toată... Să poți lucra însă, numai cu lire sterline și pe urmă, să nu mai superi pe Dumnezeu cu nimic!...

D-l Aivazian îmi face impresia că nu așteaptă decât ocazia binevenită, să poată face pe Herostratul propriului său restaurant. Dealtfel, cum suntem intrați în toamnă, cocostârcii trebuie să fi început să plece spre Constantinopol.

XIII

DE câteva zile, Dumnezeu nesurâde binevoitor din pervazul ferestrei de cer albastru, pe care toamnane-a lăsat-o deschisă par'că anume, în orizontul fumuriu dinspre miazăzi. Pentru prima dată, dela începutul războiului, briza caldă a Mediteranei ajunge până la Iași. În Moldova se fac pregătiri pentru iernat. În Macedonia însă, a început să se imprimăvăreze. Comunicatele oficiale transcriu par'că textul cap. XI din Evanghelia Sfântului Ion, cu învierea lui Lazăr...

Defecțiunea armatei bulgare a deschis drumul aliaților noștri spre Dunăre. Trupele germane nu mai opun nici ele rezistență. Se retrag în grabă spre Nord și e foarte probabil că n'au să se oprească decât la ele acasă. Monarhia Austro-Ungară este în plină descompunere. Ungurii au fugit și ei de pe Piave și trupele italiene, împănate cu cele câteva divizii franceze, au depășit vechea frontieră. Situația disperată de pe cele două fronturi de luptă secundare, a demoralizat întreaga armată germană. Frontul Apusean a fost străpuns în mai multe locuri și divinusul Wothan a părăsit pământul Franței și al Belgiei, pentru a-și putea apăra măcar scena teatrului din Bayreuth...

Dela București, ne vine știrea că nemții au început să-și facă bagajele.

Regret că nu sunt și eu acolo. Spectacolul trebuie să fie acelaș ca acum doi ani, când începusem să ne facem noi bagajele pentru Iași.

Bucuria noastră patinează pe gheața inconștinței eroice pe care bunul Dumnezeu ne-o procură în fiecare iarnă, pe lacul din Cișmigiu. Toată lumea patinează la fel. Par'că toți s'ar fi născut cu câte o pereche de patine în picioare!...

Blebea singur stă pe mal și privește încruntat spectacolul de pe lac. Ii clănțâne dinții de ger și nu știe unde ar putea găsi o vatră caldă și prietenoasă. Dragostea noastră nu-l mai mulțumește. Ar vrea să plece din Iași cu primul tren. Dar trenul acesta întârzie par'că anume, ca să poată pleca cu alții, nu cu Blebea...

Dezastrul puterilor centrale deșteaptă în sufletul nostru, ecoul suferințelor aproape uitate... Blebea însă declară că nu vrea să le lase nerăsbunate. Dacă ar putea pleca la București cu un aeroplan, n'ar sta la gânduri un singur moment. Vrea să asiste la ultimele momente ale agoniei germane în teritoriul ocupat și din inima Ardealului românesc, vrea să smulgă el singur insignele Coroanei Sfântului Ștefan, cu crucea ei strâmbă ca și judecata anilor de robie.

De data asta însă, e prea târziu. Blebea trebuie să se resemneze. Guvernul care semnase pacea dela București a fost schimbat peste zi și armata română a fost pusă din nou pe picior de războiu. Primele detașamente au și trecut culmile Carpaților moldoveni și pe pământul Ardealului, fluturau din nou și pentru totdeauna, colorile sfâșiate acum doi ani de-a lungul străzii Carol: Roșu, Galben și Albastru!...

În restaurantul la «Cocostârcul de aur» se bea în cinstea primelor noastre victorii în Ardeal.

Foștii mobilizați la censură au cerut cu toții să fie trimiși pe front. Întâlnirea lor cu armatele aliate cari au trecut Dunărea îi obsedează ca vitrina unui magazin cu decorații și alte insigne de noblețe seculară. Sufletul rezerviștilor români îmbrăcați în ștofă de Buhuși s'a înfrățit cu sufletul cruciaților de altădată, investmântați în fier. Eroismul însă, cere suflet nu haină. Și suflet, slavă Domnului, avem cât motorul unui automobil de 120 HP. putere!... Dacă ar fi să ni se acorde, ca pe vremea cruciadelor, câte un titlu de noblețe fiecărui candidat la eroism, pomelnicul nostru ar umple trei almanahuri Gotha. Am putea bate chiar recordul democrației rusești...

În veselia noastră unanimă însă «*quelqu'un, troubla la fete*».

Toto apare ca un bolid și din pragul ușii strigă cât îl ține gura:

— Ați aflat noutatea cea mare?... Blebea a fost găsit azi dimineată mort, în odaia lui...

Sgomotul încetează ca un cântec de fonograf oprit brusc.

O singură voce se ridică stridentă și totuș gravă, ca o rachetă luminoasă pe cerul unei nopți fără lună și fără stele. E vocea lui Nicolașă.

— Ha, Ha, Ha!... Ce proastă inspirație!... Tocmai acum și-a ales momentul să moară?... Dobitocul!...

Știrea adusă de Toto și replica lui Nicolașă, se încrucișaseră ca două rapiere pe teren. Impresia primului moment, fusese profanată de inconștiența unui alcoolic în ultimul grad...

Oricine ar fi putut fi mortul — un spion nedovedit sau o victimă a gurilor rele — noi nu puteam uita că Laurențiu Blebea, fusese prietenul nostru și că odată cu moartea lui,

murea par'că în fiecare din noi, câte o părticică din visul propriei noastre tinereți: Intregirea neamului românesc!...

Visul acesta îl trăiserăm împreună. Unde, cum și când, nu avea nici o importanță. Elocvența noastră încălzise bronzul statuii lui Mihaiu-Viteazu și cădelnița animatorilor dela ziarul Marelui Cartier, tămăiașe cu prisosință și pioasă recunoștință mormintele anonimilor de pe front. Amintirile comune măreau cortegiul funebru al celui plecat din mijlocul nostru, cu fiecare din cei care îl cunoscusem, îl iubisem sau îl urâsem. Moartea lui Blebea ne adună par'că din nou la un loc și fiindcă atâția ani dearândul trăiserăm nedespărțiți, datoria celor care sărbătoream înfăptuirea visului comun, eră să-l urmăim în mormânt sau să-l păstrăm veșnic viu, în sufletele noastre..

Sărbătorirea primelor noastre succese în Ardeal, se schimbase într'un parastas pentru odihna sufletului sbuciumat al primului român ardelean dispărut din mijlocul nostru...

Tatiana mă întreabă de ce sunt trist.

— A murit Blebea. L-au găsit azi dimineată mort în odaia lui.

— Știam de aseară... Imi spusese Nicolașa.

Calmul Tatianeii, mă împietrește locului. Numele lui Nicolașa, îmi pare de data asta, un leit motiv funebru în intimitatea unei destăinuiri pe cari n'o putea anticipa decât criminalul adevărat. Incep să bănuiesc că moartea lui Blebea nu este lucru curat.

— Dar Nicolașa de unde știa?

— Nu știa c'a murit. Știa numai că are să moară...

— Și cine l-a omorât?... Haide Tatiana, spune-mi adevărat... Tu trebuie să știi tot ce s'a petrecut...

Tatiana tace. Își mișcă doar buzele și par'că vorbește cu ea singură.

— Spune-mi Tatiana... Așa e că Blebea a fost asasinat?

— A fost pedepsit numai.

— Și pentru care vină?

— Servise la doi stăpâni deodată și pe amândoi îi înșelase deopotrivă.

— Eră spionul nemților?

— Și al nemților și al Ohraniei rusești.

— De unde știi lucrurile astea?

— Mi le-a spus Nicolașa. Vă trădă și pe voi și pe noi, și pe nemți. Înaintea intrării voastre în războiu, eră în legătură cu amiralul Vâsolkin dela Reni... Ce află dela agenții țariști raportă la Legația germană. În ultimul timp, trimitea la București note zilnice de ce se petrece la Iași. Fotografia dela fereastră, pe toți cari se duceau la Legația franceză... Știi de ce nu ți-au dat nemții «ausweis» ca să te întorci acasă?... Erai pus și tu pe lista lui Blebea...

Destăinuirile Tatianeî mă transformaseră într'o stalactită. Dealungul spinării, simțeam curgând par'că un fluviu care își schimbă tocmai cursul apelor. Bănuelile mele nu merseseră niciodată până acolo. Tatiana însă, vorbea cu limpezimea unei lecturi în limba ei maternă.

— Nicolașa îl descoperise din prima zi. Pândea numai momentul să-l poată pedepsi..

— Va să zică Nicolașa l-a omorât?...

— L-a pedepsit, nu l-a omorât...

— Dar dacă se află? Dacă se dovedește că a fost asasinat?...

— N'ai nici o teamă... Noi nu omorîm cu dovezi... Deaceea a și întârziat așa de mult. Dacă nu se stingeă aseară lumina electrică putea să mai trăească încă.

Perseverența Tatiane de a-mi da amănuntele cu lingurița ca un medicament, mă făcuse să uit aproape numele mortului. De data asta nu mă interesă decât felul morții lui.

— Ascultă Tatiana. Tu îți bați joc de mine... Ce are a face lumina electrică, cu moartea lui Blebea?...

Tatiana zâmbește cu buzele împreunate, ca cicatricea unei răni vindecate de mult.

— Crezi c'ai să pricepi dacă am să-ți spun?

— Spune-mi mai întâiu care a fost rolul tău în această crimă.

— Nici unul.

— De unde știi atunci așa de bine, ce s'a petrecut?

— Fiindcă Nicolașa îmi spune tot ce face... Credeam că știi lucrul ăsta.

— Ce-i atunci cu lumina electrică?

— Când li s'a stins lumina, Blebea a început să înjure că a rămas pe întuneric. Nicolașa însă, poartă cu el totdeauna o lumânare sistem Pilau. I-a oferit-o imediat și s'a grăbit să plece după ce i-a aprins-o. O lumânare sistem Pilau, omoară pe neștiute și fără nici o urmă... Un sfert de ceas, ți-e de ajuns...

— Cum, cum?... Ce fel de lumânare?...

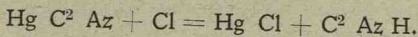
— Pilau... Pi-la-u... N'ai cetit pe Edgard Poe?... Noi cunoaștem rețeta lumânării lui Pilau de acum cinci ani... Stearină 30 de grame, cyanură de mercur 4 grame și acid clorhidric 3 grame... Ce-ai holbat așa ochii la mine?... Să nu afle Nicolașa că știi și tu lucrurile astea, că nu-i bine... Mai are preparate încă vreo două duzini...

— Nu, nu... Fii pe pace...

Nicolaşa însă, putea să mă ameninţe şi cu două sute de duzini, că eu tot nu pricepeam nimic din ce-mi spunea Tatiana. Şi cu toate acestea, ştiam că Blebea fusese găsit mort în patul lui, că uzina electrică nu funcţionase din cauza unui accident de motor şi că azi noapte, Iaşii fusese luminat numai cu lumânări... Cu ce fel de lumânare dar, fusese asasinat Blebea?

Tatiana se aşează la masă şi începe să-mi explice, negru pe alb:

— Vino încoa să înveţi şi tu. Poate ai să ai nevoie vreo dată... Acidul clorhidric se găseşte într'o capilară de stearină curată, care străbate lumânarea paralel cu fitilul. Pe măsură ce lumânarea arde, acidul clorhidric, venind în contact cu cianura de mercur, o transformă în clorură de mercur, iar acidul cianhidric care se degajează, otrăveşte aerul şi omoară fără deosebire, orice fel de vietate s'ar găsi în odaie: om, câine, pisică, muscă şi chiar păduche de lemn. Dacă vrei să cunoşti şi formula chimică, iat-o:

Ai înţeles?... Operaţia e foarte simplă... Nu lasă nici o urmă şi nu deşteaptă nici o bănuială. Exact la fel poţi muri de apoplexie sau de ruptura unui anevrism...

Pe Laurenţiu Blebea l-am îngropat în «Cimitirul eroilor» unde Statul acordă pământul gratuit. La «Eternitatea» locul costă prea scump şi din cotizaţiile prietinelor nu s'ar fi putut niciodată strânge suma necesară. Nu s'a ținut nici un discurs

și în tot Iași n'am putut găsi o singură floare să-i punem pe mormânt. În schimb însă, i-am făcut o cruce de stejar mai mare și în prima lui noapte subterană, o candelă cel puțin, știm bine că i-a ars la căpătâi. De celelalte nopți nu mai putem răspunde noi, fiindcă mormintele eroilor sunt date în păstrarea unei «societăți» formată din elementele militare, cari nu mai sunt apte pentru front.

Nicolașa l-a condus împreună cu noi până la groapă. Ii eră teamă par'că să nu-i scape din mână. Eu m'am ferit să-i fac vreo aluzie. Deocamdată nu eră potrivit nici locul, nici timpul. Și afară de asta, îmi lipsia poate dinamica eroismului, de a-mi afirma măcar patriotismul contemplativ. Cu alte cuvinte, îmi lipsia cel mai principal obiect din echipamentul meu sufletesc.

La început, Tatiana trebuie să fi avut o încredere oarbă în mine ca să-mi destăinuească secretul morții lui Blebea. Mai târziu însă, când își dăduse seamă de ușurința cu care vorbise, avusese grijă să mă prevină că Nicolașa mai are încă două duzini de lumânări sistem Pilau. Nicolașa dar va continua să fie prietenul meu atâta timp cât dragostea Tatianei pentru mine nu-i va devia sufletul și mai ales pumnul cu care mă amenințase acum doi ani...

La întoarcerea noastră spre casă, Toto care a intrat în grațiile noului ministru de interne, îmi comunică un mare secret. Peste trei zile, pleacă primul tren direct la București, cu persoane oficiale și particulari cu trecere la guvern.

Dacă Toto, ar avea inteligența mea, iar eu relațiile lui cu lumea oficială, amândoi am ajunge oameni deopotrivă de mari în România de mâine. Probabil însă că Toto îmi va lua înainte de data asta, fiindcă relațiile cu puternicii zilei mențin apele

totdeauna turburi, ca să nu poată pluti la suprafață decât gunoaiele.

Mă folosesc totuș de cele aflate și încep să-mi pregătesc puțința plecării la București cu primul tren direct. E trenul cu care acum câteva zile, visase să plece bietul Blebea!... Regret din suflet schimbarea rolurilor. Martor mi-e bunul Dumnezeu că n'ași fi în stare niciodată să doresc moartea unui prieten, chiar când prietenul meu ar fi dușmanul țării mele. Lașitatea are marele avantaj de a ne umaniză mai repede și mai complet. În privința aceasta, sunt de perfect acord cu Nicolașa și cu idealul democrației rusești. Ne desparte numai o simplă nuanță de interpretare. Nicolașa omorîse; eu iertasem...

La drept vorbind însă, inversarea rolurilor venise la timp. Doi ani, stătusem destul la Iași. Puteam să-mi consider stagiul exilului sfârșit. De acum încolo, începea exilul lui Blebea. Fiecare la rândul lui...

Bucureștii mă chemau înapoi. Nu știam dacă mă iertase de toate criticile nedrepte făcute la plecare. Dar știam că atâta timp cât o să existe parabola «Fiului risipitor», Bucureștii vor sacrifica totdeauna cu bucurie un miel gras și un butoiăș cu vin vechiu pentru sărbătorirea pocăitului.

Știam că după doi ani de zile, nu voi găsi nimic schimbat, afară poate, de sufletul câtorva romantici întârziați. Urmele ocupațiunii dușmane nu putuseră schimba poteca bătătorită, pe care iarna n'o astupă decât până în primele zile ale primăverii. Pictura cubistă din ziua când cetisem ocuparea Bucureștilor de armata mareșalului Mackensen începea să-și precizeze intențiile, liniile, planurile și colorile ca și o Madonă de Rafael. De data asta începusem să văd Bucureștii, exact ca într-o carte poștală ilustrată...

Iată iar Ateneul cu statuetele lui meschine și pretențioase ca morala din fabula «Broasca și boul». Iată calea Victoriei demonstrând cu impertinența ei savantă, erezia formulei geometrice că drumul cel mai scurt dela un punct la altul, ar fi linia dreaptă. Iată apoi strada Carol cu viziunea ei funebră din ziua în care servise de mauzoleu drapelului nostru național și în fine, iată-mi odaia cu biblioteca și icoana Sfintei Paraschiva, iată pe Lotty, iată pe Viki, iată-mi sufletul reîntregit ca soarele după o eclipsă totală.

Perspectiva regăsirii Bucureștilor, mă înalță pe soclul lașității mele conștiințe, așa de sus, că aproape încep să-mi pierd noțiunile de adevăr și frumos. Da, da... Bucureștii sunt cel mai minunat oraș din lume, fiindcă de azi înainte Bucureștii sunt iarăș ai mei!... Bucureștii sunt și au să rămână veșnic, amanta necredincioasă care te înșeală cu primul venit, dar de care nu te poți hotărî să te desparți, fiindcă ți-a intrat ca o otravă în sânge...

Mă întorc la București... Permisul l-am obținut mai repede decât m'ași fi așteptat. Se pare însă că Dumnezeu ne-a identificat — pe toți animatorii victoriei finale — cu pasările cerului: ne poartă de grijă și unora și altora.

Tot cu ajutorul lui, am reușit să conving pe Tatiana, că deocamdată trebuie să rămâie încă la Iași. Va veni la București însă, de îndată ce o voi anunța. Nicolașa va veni și el. Ar putea găsi loc la un ziar independent, unde ideile democrației de peste Nistru, puteau fi îmbrățișate mai repede chiar ca în ziarele rusești.

Sunt mai fericit ca un elev scăpat de examen. N'am luat nici un premiu, fiindcă părerea mea asupra premițiilor continuă să se bată cap în cap cu a profesorilor și a Ministerului instrucțiunii publice. Un elev conștient, care învață carte

pentru el și nu pentru bucuria părinților, poate ajunge om mare, chiar când trece clasa cu media la limită. În școală, creerul trebuie menajat. Efortul cel mare se cere după ce intri în viață. Școala este un simplu câmp de antrenament. Pe hipodrom însă, dacă nu știi cum se face o cursă de așteptare, la potou îți ia altul înainte. Acelaș lucru eră să se întâmple cu armata română, dacă nu încheiam la timp pacea dela București. Jockeyi din capul plutonului au rămas de data asta în coadă. Eroismul de a fi fost totdeauna în frunte, le-a metamorfozat coroana de lauri într'una de spini!... Până astăzi — mulțumescu-Ți Ție Doamne — n'am luat nici un premiu: nici în școală, nici în literatură. Asta înseamnă că morții n'au ajuns încă să mă priceapă și ca atare, continui să fiu viu. Când cei cari nu mai sunt, încep să priceapă pe cei cari par a mai fi încă, diferența dintre unii și alții se reduce la spațiul de timp ce-i trebuie mortului să fie coborât de pe catafalc, în groapă...

E povestea tragică a tuturor fabricantilor noștri de marmeladă națională, politică, socială, economică și artistică.

Consolidarea ruinilor ne preocupă mai mult decât creația edificiilor noi. Ne este teamă să ne atingem de morți, fiindcă, ne dăm seama că nu-i putem înlocui. Ingăduința colectivă dovedește neputința individuală. Greutatea trecutului ne sufocă, contemplarea mizeriei prezente ne mângâie și dispariția noastră fatală ne scapă de rușinea unei existențe pe care nu ne-am putut-o afirma cu nimic.

De azi înainte, întregirea noastră pe harta geografică este sigură. Să dea Dumnezeu ca ea să se poată face și în viața de toate zilele!..

Mi-e teamă însă că vom rămâne mereu aceiași paracliseri ai formulei «Doamne miluește-ne!...» Vom deveni poate cu

timpul chiar preoți și după un stagiul de milogeală evanghelică, vom ajunge Arhieri și poate chiar Apostoli... Vom aștepta zadarnic însă pe Prometeul neamului nostru care să ne dăruască focul propriei noastre existențe fără prealabila învoire a Divului Traian sau a lui Mihaiu-Viteazu!... Mi-e teamă că nu vom ajunge niciodată să înțelegem optimismul unei existențe naționale și vom continua să ne proslăvim strămoșii cu respectul slugii față de stăpânul bătaics...

Din tot trecutul nostru, nu vom putea agonisi în suflet decât un maldăr de ruine. Dar ceea ce este mai trist, nu le vom putea păstra nici pe acestea intacte; fiindcă — spre marea noastră rușine — nu vom fi în stare să clădim pentru ele, nici măcar un Muzeu național. Le vom specula însă în discursuri, în promisiuni și în planuri pentru viitor și le vom preamări atâta timp cât ipocrizia, egoismul și rapacitatea celor puternici ni le va flutura prin fața ochilor, învăluite în colorile drapelului național: roșu, galben și albastru...

Virtutea pasivă a propriei noastre admirații, va ucide în noi orice emoție creatoare. Vom clădi atâtea mauzoleuri, că nu vom mai putea găsi loc pentru un singur Panteon... Și așa mai departe, vom continua să rămânem în viață, aceeași elevi premiați în școala României de ieri, până ce vom îmbătrâni pe băncile neamului întregit, fără să putem pricepe tinerețea trecutului învățat pe de rost. Vom papagaliza și noi ce vom auzi dela alții și în mijlocul generației de mâine, vom trăi suspendați în colivia noastră spațioasă, ca o podoabă exotică în casa unui îmbogățit de războiu. Dar optimismul și entuziasmul pentru viața adevărată, al celor câțiva, sunt siguri că vor fi apreciate ca și până mai ieri, tot cu nota «trei la conduită».

Ce voi u găsi dar la București, după doi ani de umilință națională și completă dezagregare moleculară?...

Să se fi născut oare din el însuș, un al doilea Empedocle și în țara mea?... Intregirea neamului românesc să fi înregit oare și sfera dragostei solare, la care ar trebui să ne încălzim cu toții ca la sânul acestui zeu globular?... Sau poate, pontifii discordiei vor continua să-i denatureze cultul și pe viitor?... Vom culege și noi, ceva nou cu adevărat din realizarea visului nostru de ieri?... Sau ne vom mulțumi numai cu sandala de aramă a magului de odinioară, scorjită de focul vulcanului Etna?...

În cazul de față, vulcanul Etna poate fi înlocuit cu războiul pentru întregirea neamului românesc.

Îmi dau seama însă că supozițiile mele mă îndepărtează și mai mult de optimismul existenței pentru care trebuie să pledez de azi înainte.

E timpul dar să proclamăm, cu aroganța omului care vrea să trăească, nu temerile, ci aspirațiile noastre de mâine.

E timpul să ne controlăm viața cu proprii noștri ochi, cu propriile noastre simțuri, cu propriile noastre brațe!... Să ne admirăm strămoșii dar, numai cu intenția hotărâtă de a face și noi ca ei... Din admirația noastră pentru trecut, să ne rezervăm numai decât, o cotă parte și pentru viitor... Cei cari trăesc admirând numai trecutul, dispar fără să poată lăsa după ei ceva demn de admirat... Și să nu uităm că datoria noastră, înainte de toate, este să devenim strămoșii urmașilor nostri de mâine...

E singurul eroism postum al lașității noastre creatoare, conservatoare și perpetuante.

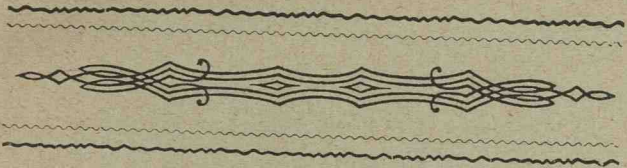
Altminteri, riscăm și noi ca și Laurențiu Blebea, să fim puși în formula chimică: $\text{Hg C}^2 \text{Az} + \text{H Cl} = \text{Hg Cl} + \text{C}^2 \text{Az H}...$

Tatiana mi-a destăinuit că Nicolașa, mai are încă două duzini de lumânări sistem Pilau. Are dar exact cât i-ar trebui la nevoie, României de mâine, să scape de ploșnițele României de ieri.

XIV

TRĂIASCĂ ROMÂNIA-MARE

LOCOMOTIVA noastră urlă ca un câine la lună plină. Primele macaze ne sgâlție ca niște sughițuri nervoase și pe peronul gării de Nord, un grup de prizonieri germani, urează: «*Willkommen in der Heimat*» primilor bucu-reșteni sosiți dela Iași fără *ausweis*.

Cobor din tren ca și cum m'ași fi întors din vilegiatură. În cele două nopți și două zile de drum, mi-am recapitulat zadarnic episoadele faimoasei «Expediții a celor zece mii» și împreună cu tovarășii de vagon, mi-am pregătit vocea să salut orașul natal: *Talassa!... Talassa!...* Scontasem însă o emoție la care probabil, nu aveam nici un drept. Momentul liric mă trădase ca un aliat de ocazie, de care nu mă lega nici o afinitate sufletească. Imi dau seama încă odată mai mult, că eroismul este un fel de articol de lux, pe care nu mi-l pot introduce în suflet, nici măcar prin contrabandă.

Privirile binevoitoare ale curioșilor încep chiar să mă enerveze. Și nu sunt măcar îmbrăcat în uniformă militară!... Cel puțin, i-ași putea minți că vin de pe front... Dar așa — civil, cu ghetе dela misiunea americană, palton cu blană dela Odessa, pălărie dela Herbert James și cravată dela Charvet, nu pot avea altă scuză, decât aceea poate că n'ași fi român...

Noroc însă că nu mă cunoaște nimeni și dela gară până în strada Carol, mă strecor ca chiurasatul «Goeben» printre vasele flotei engleze din Marea Mediterană.

În drum, spre casă, admir arcurile de triumf pe cari inscripția «Trăiască România-Mare» se repetă ca galoanele de aur ale unui general, ajuns pe culmea erarhiei militare. Noul calificativ al țării, nu-mi pare deloc exagerat. Dacă nu mă înșel, pe vremea lui Mihaiu-Viteazu, România fusese chiar ceva mai mare!...

În schimb, constat cu bucurie că aspectul orașului nu s'a schimbat deloc și că, mai ales toamna, Bucureștii oftează la fel, fie că plecăm noi și vin nemții, fie că pleacă nemții și venim noi...

În poarta casei, mă opresc o clipă. Sunt mai mult plictisit, decât emoționat. Mi-am adus aminte că la plecare, Viki îmi dăduse o cruce gamată, pe care îi promisesem c'am s'o păstrez. În clipa aceea însă, cruciulița se găsiă la gâtul Tatianeii... Și Viki e capabilă să-și aducă aminte de angajamentul meu solemn...

Ah!... Dacă ar fi fost o șuviță de păr, așa cum se obișnuiește în asemenea cazuri, i-ași fi cântat poate și eu ca Marcel Legay, la «Noctambules»:

«et toujours ma cocarde unique

«Fut cette mèche de cheveux

«Que je serrais d'un poigne nerveux

«Contre mon coeur, sous ma tunique».

Dar în tot timpul războiului, nu purtasem niciodată o tunică militară și în locul tradiționalei șuvițe de păr autentic, Viki își legase amintirea de un lucru cu totul străin ființei sale.

Ciudată împerechiare de lucruri sfinte !.. Lotty îmi ceruse la plecarea mea, icoana Sfintei Paraschiva, iar Viki îmi dăduse o cruce...

Atâta prozelitism, nu cred să fi putut face în strada Carol, nici chiar Apostolul Pavel.

Abia acum, încep să mă neliniștească surprizele reîntoarcerii mele la București. Simt cum emoția revederii celor două femei, începe să fie copleșită de răspunderea vinovatei mele atitudini...

Treptele scării par'că nu se mai sfârșesc... «Mai lungă'mi pare scara, acum la întors acasă».

În fața ușii mă opresc să răsflu. Nu sunt obosit. Dar o ușă în care n'ai mai bătut doi ani de zile, e ca un prieten bolnav de tifos exantematic. Nu știi dacă trebuie să-i dai mâna sau să-i vorbești numai dela distanță.

N'am fost niciodată așa de emoționat. Nu mi-am anunțat sosirea nimănui. Cei cari ar fi putut să m'aștepte, poate nici nu vor să mai știe că exist... Cartea mea de vizită a dispărut de pe ușă. Probabil că în lipsa mea, în dosul geamului cu perdeluțe de mătase verde, se perindaseră alte nume. Dar cel puțin amintirea numelui meu o fi rămas undeva, în această cutie a Pandorei pe care mi-e teamă par'că s'o deschid?...

Lotty și Viki mă cred poate plecat pentru totdeauna. În doi ani de zile, la Iași a murit atâta lume, că cei cari se întorc, par mai repede fantoma celor cari au plecat.

Dar nu cumva mă înșel?... Aceasta să fie oare ușa pe care altădată intram ca ecoul unui acord de violoncel, pe care Mauriciu Pollak îl trimite d-nei Grumberg de pe lumea cealaltă?... Nu știu în care din noi doi, s'a schimbat ceva... Ușa nu mai are clanța de alamă galbenă pe care i-am lăsat-o la plecare.

Probabil că nemții o transformaseră în cămăși pentru gloanțele cu cari credeau să ne poată gonî și dela Iași. Alama asta însă, ne-a atras cu puterea unui magnet și ne-a adus din nou la București.

Iată-mă dar din nou în fața ușii mele. De data asta o recunosc. Butonul soneriei electrice, îmi sărută degetul arătător ca o buză rece de convalescent...

Din cadrul ușii, o servitoare pe care n'o cunosc, mă măsoară din tălpi până în creștet.

— E cineva acasă?

— Nu e nimeni...

— Unde e cucoana?

— A plecat cu domnul...

— Care domn?

— Domnul doctor...

— Care doctor?

— Bărbatul cucoanei...

Presimțirile nu mă înșelaseră dar. Lotty se mutase în altă parte. Din odaia mea, plecasem cu adevărat pentru totdeauna... Fatalitatea îmi suprimase una din primele revederi pe cari le scontasem neîntrerupt timp de doi ani de zile.

— Nu știi unde s'a mutat chiriașa cea veche?

— Care chiriaș?

— Doamna Grümberg.

— Păi tot doamna Grümberg stă și acum, dar nu-i mai zice așa... s'a măritat cu d-l doctor Hirsch și au plecat amândoi în Germania.

După nedumerirea cu care mă privește servitoarea pricep care trebuie să fi fost propria mea nedumerire. Incerc să mă reculeg, să mă regăsesc, să mă recunosc. Revederea la care

trebuiă să renunț, îmi fusese poate cu mult mai scumpă decât a camerei mele, pe care o bănuisem în primul moment.

Servitoarea mă întreabă cu oarecare temere:

— Dar d-voastră cine sunteți?

A, da!... Uitasem aproape că trebuia să fiu și eu cineva!... Mi-eră teamă însă că cel care se întoarce, nu mai putea fi cel care plecase.

— Eu sunt chiriașul cucoanei... Am fost până acum la Iași... Mircea Băleanu.

Servitoarea tresare și îmi țipă în ureche, ca o trompetă militară:

— A!... d-voastră sunteți conașul Mircea?... Bine ați venit!... Poftiți vă rog... De când v'așteaptă domnișoara!... Toată ziua vorbește de d-voastră... Domnișoara Viki n'a plecat... Nu știati? Așa a lăsat vorbă conia... Să v'aștepte mai întâiu pe d-voastră și pe urmă să plece și dumneaei...

Viki însă, nu este nici ea acasă.

Apartamentul este aproape gol. Lotty și-a vândut la plecare toate mobilele. N'a mai rămas decât strictul necesar cu care Viki trebuia să-mi aștepte întoarcerea. Restul are să-l vândă probabil ea, după ce n'am să mai fiu pentru ele decât simpla amintire a unui fost chiriaș...

În odaia mea deocamdată, nu s'a schimbat nimic. Icoana Sfintei Paraschiva mă așteaptă în peretele unde o lăsasem. Surâsul ei însă, are par'că ceva din sensualitatea buzelor cu cari Lotty îi destăinuise la plecare, pentru ce nu mă mai poate aștepta. Și Lotty îi lăsase par'că secretul clipei când sufletul trecutului profan, palpitase pentru prima dată în lumina sfințită a unei candelă.

Servitoarea îmi explică, grăbită și guralivă:

— În odaia d-voastră a dormit până acum domnișoara Viki. Nu vă lipsește nimic. Lucrurile sunt toate la locul lor, așa după cum le-ați lăsat d-voastră. Domnul doctor a stat la început în odaia domnișoarei, până ce și-a făcut vorba cu conîța și s'au luat. Seamănă cu d-voastră — bătut-v'ar norocul — ca două picături de apă... Par'că ați fi frați... Imi spuneă mie conîța, dar tot nu credeam... Și ce-a mai plâns când a plecat!... Il iubește dumneaei pe domnul doctor, nu-i vorbă... dar oricum... Ii vine greu omului să se despartă de țara lui... Dacă nu-i băteau ai noștri pe nemți, rămâneau cu toții la București, că și domnului doctor, mult îi plăcea la noi... Se vede însă, că așa i-a fost scris conîței... N'a avut parte de țara noastră... Dacă au plecat nemții, a trebuit să plece și dumneaei după bărbat. Nu se putea altfel...

Viki s'a întors din oraș. Aproape n'o mai recunosc. A crescut mare. S'a rotunjit la față și la șolduri. Pulpele i s'au împlinit ca un desen corectat de profesor și sânii au început să-i puncteze bluza ca două cornițe de miel care suge încă la oaie. I-au dispărut și pistruiile de pe obraz și privirile bănuitoare de pe sub gene. Ochii i s'au limpezit ca două mărgele albastre de Murrano iar cărlionții părului par niște mătănii de chihlibar de Buzău.

Viki are șaptesprezece ani și trei luni!...

Exact așa trebuie să fi fost și Lotty pe vremea când eră iubită de Mauriciu Pollak.

Vreau s'o sărut. În lipsa mamă-sei, pe cine oare a-și fi putut sărută în casa asta, în care trei ani dearândul, nu-mi preocupase nimeni sărutarea?...

Viki însă, mă oprește revoltată.

— O, o, o!... Ce înseamnă îndrăzneala asta? Ai înnebunit?... Pe toți v'a zăpăcit, așa, victoria?...

Nu vedeam nici o legătură între victoria armatei noastre, de data asta asigurată, și o eventuală înfrângere a mea personală. Refuzul neașteptat al fetei însă, îmi aduce aminte de îngăduința mamei sale.

Incerc să-mi stăpânesc enervarea.

— Nu vrei să te sărut, Viki?

— Să mă săruți?... Pentru ce să mă săruți?...

Ingân rușinat ca un elev prins cu lecția neînvățată.

— Fiindcă simt nevoia să sărut pe cineva... Vreau să-mi sărut trecutul... amintirea fericirii mele în casa voastră... Tu nu înțelegi că în clipa asta, trecutul meu ești tu... tu singură!... Afară de tine, ce-a mai rămas din tot trecutul meu în casa asta?...

Viki își pleacă ochii și nu răspunde.

Eu continui:

— Haide Viki... Vino să te sărut ca un frate mai mare ce-ți sunt... Tu ești sora mea cea mai mică și cuminte, care nu m'ai dat uitării. Tu singură m'ai așteptat... Tu singură m'ai iubit cu adevărat!...

Viki mă privește încruntată:

— Nu este adevărat... Cine ți-a spus că te-am iubit?...

— Tu singură... Adu-ți aminte... Ce mi-ai spus și ce mi-ai dat în noaptea plecării mele la Iași?...

— Eu?... Nu-mi aduc aminte...

Incep să înțeleg. Viki încearcă să nu-și mai aducă aminte nimic din ce s'a hotărât să uite pentru totdeauna. Probabil că Viki a rămas acelaș copil încăpățânat, care mă ură la fel ca și pe vremea când mă spionă prin gaura ușii. Și Viki are poate

dreptate. Domnișoara Grümberg nu mai este copila de cinci-sprezece ani, pe care o lăsasem la plecarea mea. Acum e fată mare... În primul moment, îmi fusese teamă de amintirea copilei de acum doi ani. Ironia fetelor mari însă, este mai periculoasă decât otrava cuțitelor ruginite. Și otrava, a început chiar să-și facă efectul...

E răsbunarea talismanului înstrăinat care îmi purtase noroc în pribegie!...

Din mulțimea învingătorilor ce se întorceau dela Iași, eu eram deocamdată primul învins. Și Viki nu-mi dă nici măcar timpul să mă desmeticesc.

— Ți-a spus servitoarea că trebuie să te muți numaidecât? La 15, predau apartamentul proprietarului...

Eram dat afară ca un lucru de prisos. Odaia în care, trei ani dearândul, mirosise a levănțică, începuse acum să pută a acid foenic. Caricatura trecutului îmi schimonosiă par'că imagina prezentului, pe care crezusem că-l voi putea înnodă la infinit de firul solid al Parcei, care până atunci îmi fusese mereu binevoitoare...

Turburarea mea însă nu făcea nici un efect asupra micului meu călău. Viki continuă să-mi cetească sentința de moarte:

— Trebuie să-ți cauți numaidecât altă odaie în oraș... Grăbește-te însă până ce nu se întorc toți refugiații... Să știi că odaile s'au scumpit grozav de când cu victoria românilor... Cu prețul ăsta, nu mai poți găsi odaie nici la mahala!...

Îmi dau seama că nu mai am ce căută în casa asta. De data asta, în odaia mea mă simt mai străin ca în prima noapte petrecută în odaia d-lui Aivazian...

Lotty a plecat...

Pe Viki am pierdut-o...

Jenny n'a existat niciodată pentru mine...

Tatiana este încă la Iași...

Și zorii zilei de mâine întârzie par'că, să se arate la orizont...

Eram sigur că dintre învingătorii întorși la București, foarte mulți n'aveau să se aleagă cu nici un trofeu. Mă îndureră însă faptul, că tocmai înfrângerea mea personală trebuia să servească de preludiu deziluziei naționale de mai târziu.

Mă ridic solemn și plin de mărnimia unui decret regal de grațiere:

— Bine... Plec... Dar să știi că nu plec până ce nu te sărut, mai întâiu... Lasă-mă să te sărut Viki...

— Fii serios, Mircea...

— Lasă-mă să te sărut scorpie mică...

— Astâmpără-te că țiș... A!... A!... Bestie!... Be... be... Bâ... bâ...

— Iartă-mă Viki. Nu fii supărată pe mine... Dar... «*noblesse oblige*»... Tu pe semne, uiți că eu sunt unul din animatorii victoriei finale!... Atâta lucru măcar, merit și eu dela tine...

Viki și-a ascuns capul în pernele patului și plânge cu hohote ca apa fierbinte dintr'un samovar. Mă apropii de ea și îi mângâi părul resfirat pe trupul subțire și delicat, ca un arc în clipa când se îndoaie ca să azvârle săgeata.

Bestia a fost atinsă drept în inimă. Și bestia rănită, încep să-mi dau seama că sunt eu.

De ce plânge Viki?... De ce plâng femeile când nu-și pot spune tot ce vor?...

Aventura mamă-sei o desgustă. Din clipa în care mintea a început să-i lămurească nedumeririle copilăriei, Viki i-a iertat trecutul, dar și-a rezervat dreptul să-și hotărască singură viitorul. Probabil că Viki este cea mai tânără adeptă a principiilor lui Wilson... Dacă ar fi să n'o mai vadă pe mamă-sa niciodată și tot n'ar plecă din țară. Deocamdată are de gând să se ducă la Galați, la un unchiu al ei. Știe bine că acolo are să moară de urît. Dar nici la București nu mai poate rămâne. De când a plecat mamă-sa, nu mai are pe nimeni aci. Pentru ea, mamă-sa este ca și moartă. Și din moștenirea părintească, nu vrea să păstreze nimic, nici chiar amintirea fostului chiriș, care ar putea-o face să roșească...

Ce repede a crescut Viki!... Par'că ar fi România-Mare.

Și eu, ce repede am îmbătrânit!... Par'că a-și fi...

Dar nu. Nu, nu... Pune strajă, Doamne gurii mele!...

M'am mutat provizoriu la hotel.

Dela fereastră, privesc în piața Teatrului Național și în lungul căii Victoriei, ultimele pregătiri pentru primirea Soveranilor, generalului Berthelot, guvernului, armatei române, detașamentelor aliate și a primilor eroi sosiți dela Iași cu trenurile speciale.

În clipa asta, Bucureștii par'că e cel mai frumos oraș din lume. Mi-e teamă însă că în capitala României-Mari, po-doaba zilelor de mâine, o vor face aceeași oameni mici.

Am rămas singur...

Mă mângâi cu iluzia Ceahlăului că ar fi mai mare decât Negoii sau Caraimanul!...

Ce mic păream la Iași alături de Nicolașa!... Până și Tatiana părea mai mare alături de mine. Și d-l Aivazian, ce sus trebuie să se fi înălțat!... «Cocostârcul de aur» plutește pe deasupra banalului triumghi de cocostârci *tout simplement*!... Laurențiu Blebea doarme în cimitirul eroilor dela Iași, iar Toto Radian și-a asigurat un scaun de deputat în Ardeal. Și Ardealul e plin de mine de cărbuni de fier și de aur!... Din desișul brazilor seculari, surâsul Chanaanului incendiază cu simplul lui miros de rășină, venerabilul suflet al Patriarhilor români!...

De data asta însă, Istoria n'are să se mai repete, fiindcă Istoria adevărată nu-i decât legenda unei realități inexistente. Moise nu va mai muri pe muntele Sinai și pustiul Arabiei nu va mai albi decât oaselor eroilor necesari pentru morala fabulei... Fabula este pâinea de toate zilele a omenirii!... Adevărul displace, degustă, deprimă, distruge. Adevărul cade totdeauna la fund greu ca plumbul... Minciuna însă, vrăjește, orbește, însuflețește, înalță. Minciuna zboară totdeauna pe deasupra ca gunoarele în vânt... Nu ne place adevărul fiindcă prea ne temem de el. Adorăm în schimb minciuna, fiindcă ea nu ne contrazice niciodată...

Și totuși, în România-Mare, ce mic îmi pare că sunt de când am rămas singur...

Viki a plecat la Galați, iar Tatiana îmi scrie că nu mai vine la București. Se întoarce în Rusia cu Nicolașa pe care s'a hotărât să-l ia de bărbat. Și-a dat seama că n'are să poată trăi în România, că dragostea ei dela Iași, n'a fost decât pasiunea unui copil pentru o păpușe nouă și că vieța adevărată nu sunt liniile paralele, ci secantele cari ciopârțesc sfera...

I-am răspuns: «Facă-se voia ta» și atâta tot.

Pumnul lui Nicolaşa nu va mai ameninţa decât fantoma unei amintiri neplăcute şi amintirea trecerii lor prin România, nu va fi decât mirosul greoiu al gunoaielor aprinse în ziua celor patruzeci de mii de sfinţi-mucenici...

Sunt singur.

Lotty par'că îmi bate iar în uşe, îmi deschide fereastra şi mă cheamă să văd ce se petrece în stradă.

Peste tot, nu-i decât: roşu, galben şi albastru!...

Sgomotul mulţimii se ridică în văzduh ca fumul sacrificiului biblic, pe care Dumnezeu îl primeşte în fine, şi din partea poporului român.

Clopotele bisericilor încep să bată cu gravitatea unor sentinţe definitive... Țigănelele gardiștilor le acompaniază cu grația stridentă a unor intervenții inutile... Și bubuitul tunurilor le răspunde la fel ca în ziua când în strada Carol, se sărbătoreă falșa noastră victorie de pe Argeș...

De data asta însă, mulțimea nu mai fuge înspăimântată. Balcoanele nu se mai golesc și ferestrele nu se mai închid. Aeroplanele dușmane nu mai vin să bombardeze Bucureștii.

De data asta, sosesc învingătorii, stăpânii, români!...

Dintre cei sosiți cu o clipă mai înainte, fac parte și EU.

Dar eu, ce-am făcut mai mult decât alții, ca să-mi pot încadra chipul în aureola de roșu, galben și albastru ce-mi flutură prin fața ochilor?...

Mulțimea din stradă, m'a exilat par'că în pervazul ferestrei ca pe o cucuvae singuratică, în crăpătura unui zid de biserică incendiată de războiu...

Simt cum încep să mă dizolv în propria mea singurătate ca colorile drapelului național după atâtea intemperii. Din mine n'a mai rămas par'că, decât flacăra mincinoasă dela

rădăcina nukului bătrân, sub care a fost îngropată pe vremuri, o comoară...

Inchid fereastra și în patul hotelului în care n'am dormit încă nici o noapte, mă întind rigid și drept ca o linie geometrică.

Ciudată coincidență!... Abia acum îmi dau seama că patul acesta e prea scurt pentru mine. Par'că m'am culcat în patul lui Procust...

Și în timp ce aclamațiile mulțimii din stradă pătrund prin fereastra închisă până în odaia mea, chipul legendarului bandit din vechia Attică se desprinde par'că din penumbra perdelelor și pășește hotărît spre mine.

— Ce vrei ilustre cetățean al României Mari?

— Vreau să te ajustez cu patul în care ai să dormi de azi înainte... Am venit să-ți retez picioarele și capul...!

Martie—Aprilie 1924.

CUPRINSUL

- I. SOL, SOL, SOL, MI BEMOL... FA, FA, FA, RE!...
pag. 9
- II. SECRETELE ȘEFULUI DE CABINET pag. 27
- III. CONVERTIREA D-NEI GRUMBERG pag. 45
- IV. ARMATA RUSĂ INTRĂ IN ACȚIUNE pag. 63
- V. HOTARUL CELOR DOUĂ ȚĂRI pag. 81
- VI. BUCUREȘTII, PICTURĂ CUBISTĂ pag. 99
- VII. IAȘII, CAPITALA ROMÂNIEI pag. 103
- VIII. COCOSTÂRCUL DE AUR ȘI PORUMBIȚA DE
PORȚELAN pag. 119
- IX. DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEM pag. 135
- X. LA INCEPUT ERA CUVÂNTUL... pag. 151
- XI. MAI TARE CA STANISLAWSKI pag. 165
- XII. HEROSTRAT LA COȚOFENEȘTI pag. 179
- XIII. $HG \ C^2 \ AZ + H \ CL = HG \ CL + C^2 \ AZ \ H$, pag. 193
- XIV. TRĂIASCĂ ROMÂNIA-MARE pag. 209

VERIFICAT
2007

V

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ "CAROL I"
BUCUREȘTI